

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Špela Veselič

**Obravnava nasilja proti ženskam pri delu Odbora Združenih narodov za odpravo
diskriminacije žensk**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Špela Veselič

Mentor: red. prof. dr. Bojko Bučar

Somentorica: red. prof. dr. Tanja Rener

**Obravnava nasilja proti ženskam pri delu Odbora Združenih narodov za odpravo
diskriminacije žensk**

Magistrsko delo

Ljubljana, 2016

*Iskrena hvala
možu Andreju in babi Marici,
vsem drugim, ki vam smem reči moje in moji!*

*Iskrena hvala tudi
Doroteji Lešnik Mugnaioni, Dalidi Horvat, Maji Plaz, Katjuši Popović, Poloni Kovač in
Matei Jakin,
red. prof. dr. Bojku Bučarju in red. prof. dr. Tanji Rener!*

Obravnava nasilja proti ženskam pri delu Odbora Združenih narodov za odpravo diskriminacije žensk

Povzetek

Nasilje proti ženskam je v zadnjih letih aktualna tema tako na mednarodnih kot na regionalnih in nacionalnih agendah. Zasluga angažiranih žensk, ženskih nevladnih organizacij, aktivistk in feministk je, da danes to problematiko razumemo kot kršenje temeljnih človekovih pravic.

Nasilje proti ženskam je obenem treba razumeti kot kršenje enakosti med spoloma in kot diskriminacijo zaradi spola, ki so ji ženske izpostavljene zato, ker so ženske. Na globalni ravni sta *ledino na tem področju orala* Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (CEDAW) in njen Odbor za odpravo diskriminacije žensk (Odbor CEDAW). Dodatni mehanizem za implementacijo določil CEDAW je Odbor CEDAW dobil leta 1999 s sprejemom Opcijskega protokola k CEDAW. V skladu z njim lahko sprejema sporočila posameznic ali skupin posameznic ali v njihovem imenu, ki trdijo, da so jim bile kršene pravice iz konvencije. Prav tako lahko uvede preiskavo, če dobi zanesljive informacije, da v državi pogodbenici prihaja do grobih in/ali sistematičnih kršitev človekovih pravic žensk, zagotovljenih s konvencijo.

CEDAW je bila sprejeta, da bi odpravili strukturno globoko zakoreninjene kršitve človekovih pravic žensk. Je listina pravic žensk, ki zagotavlja enakost žensk in preprečuje njihovo diskriminacijo v javnem in zasebnem življenju. Odgovornost države pogodbenice CEDAW je, da diskriminacijo žensk in nasilje proti ženskam preprečuje, zaščiti žrtve pred kršitvami, preišče kršitve, kaznuje odgovorne, vključno z zasebnimi posamezniki, in žrtvam zagotovi dostop do učinkovitih pravnih sredstev ter odškodnine.

Čeprav je edina vrsta nasilja proti ženskam, ki jo CEDAW neposredno omenja, trgovanje z ženskami in izkoriščanje prostitucije žensk, je Odbor CEDAW že zdavnaj odpravil vsak dvom o tem, da spada nasilje proti ženskam v okvir njegovega dela: preko konstruktivnega dialoga s pogodbenicami in izdanih sklepnih komentarjev, splošnih priporočil, mnenj in priporočil pogodbenicam na podlagi obravnave sporočil in/ali izvedene preiskave ipd. Tovrstna diskriminacija žensk je namreč globoko zakoreninjena v kulturnih in tradicionalnih normah in vedenjih v prav vseh naših družbah. Te diskriminacijo žensk in nasilje proti ženskam tudi ohranjajo, zato jih je potrebno spreminjati in odpravljati.

Obravnava nasilja proti ženskam se je v Odboru CEDAW skozi čas pomembno vsebinsko razvijala. Odbor CEDAW danes kompleksno, strokovno kompetentno in dosledno obravnava nasilje proti ženskam. V primerjavi s preteklostjo izdaja zahtevnejša priporočila državam pogodbenicam in jih opozarja na to, da so nasilje proti ženskam dolžne preprečevati, raziskati in kaznovati. Od njih zahteva sprejem celovitih ukrepov/strategij za preprečevanje in odpravo vseh vrst in oblik nasilja proti ženskam. Države pogodbenice pa imajo po drugi strani nemalo težav z izpolnjevanjem tistih določil konvencije, na podlagi katerih Odbor CEDAW obravnava nasilje proti ženskam.

Ključne besede

Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk. CEDAW. Opcijski protokol. Nasilje nad ženskami. Diskriminacija žensk.

Consideration of Violence Against Women in the Framework of the United Nations Committee on the Elimination of Discrimination Against Women

Abstract

Violence against women has gained considerable attention on international, regional and national agendas in recent years. Due to engaged women, women's NGOs, activists and feminists, violence against women is now considered a violation of basic human rights. In addition, it also has to be considered a violation of equality and gender-based discrimination directed against a woman because of being a woman.

At the global human rights level, foundations for such an understanding were significantly set by the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW) and its Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (CEDAW Committee). The CEDAW Committee gained additional mechanism for the implementation of CEDAW provisions in 1999 when the Optional Protocol to the CEDAW was adopted. In this respect, the CEDAW Committee gained the competence to receive and consider communications submitted by or on behalf of individuals or groups of individuals, claiming to be victims of a violation of the rights from the Convention. Should the CEDAW Committee receive reliable information indicating grave or systematic violations of rights from the Convention by a state party, the Committee is entitled to launch an inquiry.

CEDAW was adopted to eliminate structurally deeply-rooted violations of the human rights of women. It is the bill of rights of women that ensures their equality and prevents discrimination in public and private life. It is the responsibility of the state to prevent discrimination and violence against women, protect victims, investigate and punish the responsible perpetrators, including private actors, and ensure access for the victims to efficient legal means and compensation.

The only form of violence against women explicitly mentioned by the CEDAW is trafficking in women and the exploitation of prostitution of women. Nevertheless, the CEDAW Committee has left no doubt that violence against women belongs within the scope of its work: through constructive dialogue with state parties and concluding comments, general recommendations, views and recommendations based on consideration of communications and inquiries, etc. This form of discrimination against women is deeply rooted in the cultural and traditional norms and behaviours in all our societies. These norms and behaviours perpetuate violence against women, so they need to be changed and abolished.

Violence against women as a concept has significantly evolved during the work of the CEDAW Committee. Today, the CEDAW Committee deals with it in a complex, competent and consistent manner. Compared to the past, it issues demanding recommendations for state parties and specifies their obligation to prevent, investigate and prosecute violence against women. Moreover, it requires state parties to adopt comprehensive measures/strategies to prevent and eliminate all forms of violence against women. On the other hand, state parties are facing difficulties implementing CEDAW provisions that deal with violence against women.

Keywords

Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women. CEDAW. Optional protocol. Violence against women. Discrimination against women.

KAZALO

SEZNAM KRATIC	9
1 UVOD.....	10
1.1 Opredelitev teme magistrskega dela.....	10
1.2 Tezi magistrskega dela	13
1.3 Metodološki okvir	14
1.3.1 Vsebinska analiza sklepnih komentarjev.....	14
1.3.1.1 Namen vsebinske analize sklepnih komentarjev	14
1.3.1.2 Ocena o napredku države	15
1.3.1.3 Kriteriji za oceno o napredku države.....	16
1.3.2 Izpolnjevanje priporočil Odbora CEDAW	17
1.3.3 Druge omejitve naloge.....	17
1.4 Terminologija in opredelitve, na katerih temelji naloga.....	18
1.4.1 Sklepni komentarji.....	18
1.4.2 Nasilje proti ženskam	18
1.4.3 Vrste vs. oblike nasilja proti ženskam	19
1.4.4 Enakost vs. enakopravnost.....	19
2 NASILJE PROTI ŽENSKAM V OKVIRU ORGANIZACIJE ZDRUŽENIH NARODOV.....	20
2.1 Izkušnje žensk v mednarodnem pravu človekovih pravic.....	21
2.2 Opredelitve nasilja proti ženskam	22
2.3 Kje je nasilje proti ženskam v okviru človekovih pravic in sistema ZN za človekove pravice	23
2.3.1 Trgovanje z ženskami in deklicami	25
2.4 Svetovne konference.....	26
2.4.1 Svetovna konferenca o človekovih pravicah na Dunaju	27
2.4.2 Četrta svetovna konferenca o ženskah v Pekingu	27
2.5 Posebna odposlanka za nasilje proti ženskam, njegove vzroke in posledice.....	28
2.6 Posebna odposlanka za področje trgovanja z ljudmi, posebej ženskami in otroki.....	29

3 KONVENCIJA O ODPRAVI VSEH OBLIK DISKRIMINACIJE	
ŽENSK.....	30
3.1 Nastanek in značilnosti CEDAW	30
3.2 Načela, na katerih temelji CEDAW	32
3.2.1 Načelo enakosti oz. dejanske enakosti (<i>substantive equality</i>).....	33
3.2.2 Načelo nediskriminacije	33
3.2.3 Načelo obveznosti držav.....	34
3.3 Določila in domet konvencije.....	35
3.3.1 Socialne in družinske zadeve.....	35
3.3.2 Kulture in tradicije.....	36
3.4 Pridržki k CEDAW.....	37
4 OPCIJSKI PROTOKOL H KONVENCIJI O ODPRAVI VSEH OBLIK	
DISKRIMINACIJE ŽENSK.....	40
4.1 Mehanizmi za krepitev implementacije določil CEDAW	40
4.2 Sprejem in vsebina Opcijskega protokola	42
4.3 Sporočila oseb ali skupine oseb (<i>individual communication procedure</i>)	43
4.3.1 Dolžna skrbnost	43
4.3.2 Obvezujočnost mnenj Odbora CEDAW	45
4.3.3 Sprejemljivost sporočil	47
4.3.4 Začasni ukrepi.....	49
4.4 Obravnava sporočil v zvezi z nasiljem proti ženskam	49
4.4.1 Posilstvo	50
4.4.2 Nasilje v družini	51
4.4.3 Umor s strani intimnega partnerja	54
4.4.4 Spolno nasilje proti otroku	55
4.4.5 Zaščita reproduktivnih pravic žensk.....	56
4.5 Postopek preiskave (<i>inquiry procedure</i>).....	57
4.5.1 Preiskava proti Mehiki	58
4.5.2 Preiskava proti Kanadi.....	60
5 RAZVOJ ODBORA ZA ODPRAVO DISKRIMINACIJE ŽENSK IN	
NJEGOVA OBRAVNAVA NASILJA PROTI ŽENSKAM	62
5.1 Razvoj delovanja Odbora CEDAW.....	62
5.1.1 Obdobje vzpostavitve od leta 1982 do sredine 1980-tih	62

5.1.2 Obdobje poznih 1980-tih do začetka 1990-tih	62
5.1.3 Obdobje svetovnih konferenc	63
5.1.4 Obdobje po Pekingu	64
5.1.5 Obdobje po Opcijskem protokolu ali CEDAW v 21. stoletju	66
5.2 Postopek spremljanja priporočil iz sklepnih komentarjev	67
5.3 Uresničevanje priporočil iz sklepnih komentarjev	68
5.4 Splošna priporočila Odbora CEDAW o nasilju proti ženskam	69
5.5 Obravnava periodičnih poročil pogodbenic	74
5.5.1 Posredovanje poročil s strani pogodbenic	75
5.6 Struktura sklepnih komentarjev in celovitost obravnave pogodbenic.....	80
5.6.1 Napredek držav izhajajoč iz sklepnih komentarjev	83
5.6.2 Obravnava nasilja proti ženskam v sklepnih komentarjih.....	85
5.6.2.1 Ranljive skupine žensk	89
5.6.2.2 Nasilje proti ženskam, vključno z nasiljem v družini.....	90
5.6.2.2.1 Celovit pristop k preprečevanju nasilja proti ženskam.....	91
5.6.2.3 Trgovanje z ženskami in deklicami in izkoriščanje prostitucije žensk	98
5.6.2.3.1 Celovit pristop za preprečevanje trgovanja z ženskami in izkoriščanja prostitucije žensk.....	102
5.6.2.4 Posilstvo in posilstvo v zakonu	105
5.6.2.5 Prisilni splav, prisilna sterilizacija in spolno selektivni splav	110
5.6.2.6 Tradicionalne prakse, škodljive za ženske	110
5.6.2.7 Spolno nadlegovanje na delovnem mestu	113
6 SKLEP	115
7 LITERATURA	119

SEZNAM KRATIC

CEDAW	<i>Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women</i> (Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk) in <i>Committee on the Elimination of Discrimination Against Women</i> (Odbor za odpravo diskriminacije žensk)
IWRAW Asia Pacific	<i>International Women's Rights Action Watch – Asia Pacific</i> (Mednarodno združenje za spremljanje pravic žensk iz azijsko-pacifiške regije)
ZN	Združeni narodi

1 UVOD

1.1 Opredelitev teme magistrskega dela

Nasilje proti ženskam je najmanj zadnjih deset let dokaj aktualna tema tako na mednarodnih kot na regionalnih in nacionalnih agendah. Zasluga angažiranih žensk, ženskih nevladnih organizacij, aktivistk in feministk je, da danes to problematiko razumemo kot kršenje temeljnih človekovih pravic. Ukrepi za preprečevanje, obravnavo, odpravo in kaznovanje nasilja proti ženskam so opredeljeni v socialnovarstvenih, zdravstvenih, varnostnih, izobraževalnih, kazenskoopravnih in drugih nacionalnih zakonih, politikah in strategijah. Prvi, za države pogodbenice zavezujoč regionalni instrument na tem področju, je bil sprejet pred več kot dvajsetimi leti.¹ Leta 2011 pa smo po dolгих letih dela Sveta Evrope na tem področju, dobili še en, za države pogodbenice zavezujoč regionalni instrument, Konvencijo Sveta Evrope o preprečevanju in boju proti nasilju nad ženskami in nasilju v družini ali Istanbulsko konvencijo.

Nasilje proti ženskam danes razumemo kot kompleksno problematiko, ki jo je potrebno obravnavati celovito in naslavlјati s številnih vidikov. Nujno pa jo je treba razumeti tudi v kontekstu (ne)enakosti med spoloma in diskriminacije zaradi spola, če želimo, da bodo ukrepi za njeno preprečevanje in obravnavo, učinkoviti (Sullivan 1994, 167). Vsekakor sta na globalni ravni *ledino na tem področju orala* Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk (A/RES/34/180; Združeni narodi 1979; v nadaljevanju CEDAW) in njen Odbor za odpravo diskriminacije žensk (v nadaljevanju Odbor CEDAW).² CEDAW je bila sprejeta leta 1979, v veljavo pa je stopila že septembra 1981. Edwards (2011, 181) trdi, da je razvoj konceptualizacije nasilja proti ženskam kot oblike diskriminacije zaradi spola, v številnih pogledih preoblikoval CEDAW iz antidiskriminacijske pogodbe v pogodbo o nasilju zaradi spola. Ne le, da je enakost razumlјena kot osnovno načelo CEDAW, Odbor CEDAW trdi, da je to tudi

---

¹ Leta 1994 je bila sprejeta Medameriška konvencija o preprečevanju, kaznovanju in izkoreninjenju nasilja nad ženskami, konvencija Belém do Pará (*Inter-American Convention on the Prevention, Punishment and Eradication of Violence against Women, Convention Belém do Pará*). Afriška unija pa je leta 2003 sprejela Protokol k Afriški listini o človekovih pravicah in pravicah ljudstev o pravicah žensk v Afriki (*Protocol to the African Charter on Human and People's Rights on the Rights of Women in Africa*).

² Skozi celotno delo uporabljам prevod konvencije, kot je zabeležen v: Neubauer, Vijolica, ur. 1997. *Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk: uresničevanje določil konvencije v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije, Urad za žensko politiko.

nasilje zaradi spola. Oba koncepta pa sta neločljivo povezana med seboj, saj oba ženskam omejujeta uživanje človekovih pravic.

CEDAW je bila sprejeta, da bi odpravili zakoreninjene kršitve človekovih pravic žensk, ki so strukturne po svoji naravi, obenem pa je za ženske razširila pravice, ki jih predvidevajo drugi instrumenti človekovih pravic (Cusack in Cook 2009, 205). Pozornost namenja problematikam, ki posebej zadevajo ženske, in dejstvu, da nimajo vse ženske enakih težav. (Charlesworth in druge 1991, 632)

CEDAW je listina pravic žensk, ki zagotavlja enakost žensk in preprečuje njihovo diskriminacijo v javnem in zasebnem življenju. Uresničenje človekovih pravic žensk pa postavlja za odgovornost države (IWRAW Asia Pacific 2005, xiii). Države pogodbenice morajo izvrševati dolžno skrbnost in preprečevati, preiskovati ter kaznovati vse vrste diskriminacije proti ženskam, ne glede na to ali jih povzročijo zasebni posamezniki oz. posameznice ali pa nekdo v službi države. Dolžne so zaščititi žrtve diskriminacije, jim omogočiti dostop do pravnih sredstev in jim plačati odškodnine, če so zaradi nedelovanja države in njenega aparata utpele škodo. Dober pokazatelj te obveze, kot jo razume Odbor CEDAW, so npr. celoviti ukrepi, ki jih zahteva od držav pogodbenic na področju preprečevanja in odprave nasilja proti ženskam ter trgovanja z ženskami in izkoriščanja prostitucije žensk.

CEDAW temelji na treh načelih: načelu dejanske enakosti, načelu nediskriminacije in načelu obveznosti države da, ko postane pogodbenica konvencije, sprejme zavezujoče obveznosti za odpravo vseh oblik diskriminacije žensk ter zagotavlja enakost med ženskami in moškimi na nacionalni ravni (IWRAW Asia Pacific 2005, 4–6). Ena od velikih težav CEDAW pa je, da so države vložile izjemno veliko število pridrzkov, ko so postale njene pogodbenice. Ti pridržki so po mnenju Odbora CEDAW v veliki meri v nasprotju s predmetom in ciljem konvencije.

Za spremljanje napredka v izpolnjevanju CEDAW je bil torej ustanovljen Odbor CEDAW. Odbor CEDAW sprejema in pregleduje periodična poročila držav pogodbenic in na podlagi konstruktivnega dialoga z njimi sprejema sklepne komentarje, specifične za vsako pogodbenico. Izdaja splošna priporočila in v skladu z Opcijskim protokolom h konvenciji (A/RES/54/4; Združeni narodi 1999) sprejema in obravnava sporočila posameznic ali skupin posameznic. Prav tako v skladu z Opcijskim protokolom lahko Odbor CEDAW izvede poseben postopek ugotavljanja grobega ali sistematičnega kršenja pravic iz konvencije s strani države pogodbenice.

Čeprav velja CEDAW za prvo in najbolj celostno mednarodno pogodbo na področju človekovih pravic žensk, v besedilu konvencije ni neposredno omenjena nobena vrsta ali oblika nasilja proti ženskam, razen trgovanja z ženskami in izkoriščanja prostitucije žensk v 6. členu. Vendarle Odbor CEDAW nasilje proti ženskam obravnava praktično od začetka svojega dela leta 1983.³

Iz sklepnih komentarjev Odbora CEDAW je razvidno, da je že pred sprejetjem Splošnega priporočila št. 12 o nasilju proti ženskam razumel, da to spada v okvir konvencije in torej njegovega dela. Priporočilo je sprejel leta 1989 in v njem poudaril dolžnost pogodbenic, da delujejo za zaščito žensk pred vsakršnim nasiljem.

V zvezi z nasiljem proti ženskam je Odbor CEDAW v komunikaciji z državami ves čas jasno nakazoval tudi na odgovornost države za dejanja posameznikov v zasebni sferi in to kasneje formaliziral s Splošnim priporočilom št. 19 o nasilju proti ženskam. V 9. točki priporočila poudarja, da diskriminacija v konvenciji ni omejena na dejanja s strani ali v imenu vlad. Države so lahko odgovorne za dejanja zasebnih posameznikov, če jim ne uspe delovati v skladu z dolžno skrbnostjo. (General recommendation No. 19 1992)

Odbor CEDAW je torej nasilje proti ženskam obravnaval tudi že pred Svetovno konferenco Združenih narodov (ZN) o človekovih pravicah na Dunaju leta 1993. Takrat je, kot trdi Joachim (2007, 5), prišlo do priznanja nasilja proti ženskam kot resne kršitve človekovih pravic. Enako trdi Brautigam (1996, 359), ko piše, da je dunajska svetovna konferenca, spodbujena z ravnanjem z ženskami v vojnah na področju nekdanje Socialistične federativne republike Jugoslavije in z naporu številnih nevladnih organizacij, da bi spodbudile medvladno dejavnost na to temo, prvič v zgodovini namenila problematiki nasilja proti ženskam posebno pozornost.

Odbor CEDAW je tega leta države pogodbenice še pogosteje in zahtevneje spraševal o nasilju proti ženskam, njegovih različnih oblikah in vrstah.⁴ Pravzaprav je

---

³ Že na svoji 2. seji leta 1983 je državam pogodbenicam postavljaj vprašanja tudi o drugih oblikah nasilja proti ženskam. Belorusko sovjetsko socialistično republiko je npr. opozoril, da v njenem poročilu ni informacij o posilstvu in rehabilitacijskih programih (Concluding comments: Byelorussian Soviet Socialist Republics 1983b, 139. točka). Nemško demokratično republiko je spraševal o tem, ali so bile uvedene sankcije za posilstvo, vzpostavljeni krizni centri, svetovanje ter drugi ukrepi, posebej namenjeni žrtvam posilstev (Concluding comments: German Democratic Republic 1983, 53. točka). Zvezo sovjetskih socialističnih republik je spraševal o obstoječih veljavnih določilih za posilstvo (Concluding comments: Union of Soviet Socialist Republics 1983a, 106. točka), Švedsko pa so članice Odbora CEDAW poleg o posilstvu, vprašale tudi o predvidenih kaznih za pretepanje. (Concluding comments: Sweden 1983c, 217. točka)

⁴ Tako so npr. članice Odbora CEDAW od Bangladeša zahtevale odgovor na vprašanje, v kakšni meri problem nasilja proti ženskam vpliva na zmanjšanje pričakovane življenjske dobe za ženske (Concluding

tema postala *stalnica* v konstruktivnem dialogu s pogodbenicami in v njegovih sklepnih komentarjih.

1.2 Tezi magistrskega dela

V tem magistrskem delu me je zanimalo, kako Odbor CEDAW obravnava nasilje proti ženskam, kar sem ugotavljala preko analize njegovih sklepnih komentarjev.

Moj cilj je bil presojati naslednji tezi:

Teza 1

Obravnava nasilja proti ženskam v Odboru CEDAW se je skozi čas razvijala. Odbor CEDAW danes dosledno obravnava nasilje proti ženskam, v primerjavi s preteklostjo izdaja kompleksnejša in zahtevnejša priporočila državam pogodbenicam in jih konsistentno opozarja na to, da so nasilje proti ženskam dolžne preprečevati, raziskati in kaznovati.

Teza 2

Glede na vsebino sklepnih komentarjev Odbora CEDAW trdim, da imajo države pogodbenice CEDAW težave z izpolnjevanjem tistih določil konvencije, na podlagi katerih Odbor CEDAW obravnava nasilje proti ženskam. Glede na vsebino sklepnih komentarjev Odbora CEDAW tudi trdim, da države od začetka dela Odbora CEDAW do danes niso bistveno napredovale pri spoštovanju, zaščiti in izvrševanju človekovih pravic žensk na področju nasilja proti ženskam.

---

comments: Bangladesh 1993c, 286. točka), spraševale so o pogostosti nasilja proti ženskam v državi (prav tam, 289. točka), o t. i. tradicionalnih praksah, kot so smrti in poškodbe žensk zaradi dote (prav tam, 287. točka), obrezovanje spolovil žensk (prav tam, 288. točka) in pohabljanje s kislino (prav tam, 320. točka). Francijo so članice Odbora CEDAW spraševale tudi o ukrepih na področju spolnega nadlegovanja (Concluding comments: France 1993č, 334. točka), od Kenije so zahtevale več informacij o določilih kazenskega zakonika (Concluding comments: Kenya 1993, 111. točka), od Romunije pa podatek o številu tožb na področju nasilja in odnosu policije do problematike. (Concluding comments: Romania 1993a, 159. točka)

1.3 Metodološki okvir

Osrednja tema naloge je analiza sklepnih komentarjev Odbora CEDAW oz. natančneje tistih njihovih delov, v katerih je kakorkoli obravnavano nasilje proti ženskam. Zajema celotno 5. poglavje te naloge.

V 2. poglavju sem nasilje proti ženskam, CEDAW in delo Odbora CEDAW umestila v sistem ZN. V 3. poglavju obravnavam konvencijo in njena določila (predvsem tista, ki so posebej pomembna za obravnavo nasilja proti ženskam), v 4. poglavju pa Opcijski protokol in delo Odbora CEDAW na njegovi podlagi.

1.3.1 Vsebinska analiza sklepnih komentarjev

V okviru svoje analize sem pregledala 539 sklepnih komentarjev, namenjenih 183 državam od leta 1983 do vključno leta 2015.

Pregled mi je služil za nadaljnjo tako kvantitativno kot kvalitativno analizo.

Pri predstavitvi vsebinske analize v nalogi (večinoma v 5. poglavju, določene podatke pa uporabljam tudi drugje v nalogi) sem se morala zelo omejiti. Tako sem za vsebinski prikaz dela Odbora CEDAW izbrala države oz. sklepne komentarje, ki so po mojem mnenju najbolj prikazali obravnavani del problematike.

V vsebinsko analizo sem zajela še individualna sporočila in postopek preiskave. Zanimala so me:

- sporočila, v katerih posameznice trdijo, da so jim bile zaradi nasilja kršene pravice, ki bi jih država pogodbenica morala zagotavljati v skladu z določili konvencije.
- Argumenti Odbora CEDAW, s katerimi je sporočilo sprejel v obravnavo.
- Vsebina končnega mnenja Odbora CEDAW.

1.3.1.1 Namen vsebinske analize sklepnih komentarjev

Moj namen je bil skozi analizo sklepnih komentarjev ugotoviti:

- kako se je vsebinsko in terminološko razvijalo delo Odbora CEDAW na področju nasilja proti ženskam od leta 1983 do leta 2015: katere vrste in oblike nasilja proti ženskam Odbor CEDAW izpostavlja in kako jih obravnava; po katerih podatkih sprašuje državo pogodbenico; ali izraža zaskrbljenost; ali državam pogodbenicam

predlaga kakršnekoli ukrepe oz. kaj jim priporoča; zakaj jih hvali; kaj od njih dodatno zahteva.

- Ali je Odbor CEDAW skozi čas postal zahtevnejši do držav pogodbenic in od njih zahteval več, tako pri poročanju Odboru CEDAW kot na področju implementacije določil konvencije, za katere razume, da se nanašajo na nasilje proti ženskam.
- Ali so države upoštevale priporočila Odbora CEDAW, nastala na podlagi obravnave periodičnih poročil, če je bilo to iz sklepnih komentarjev mogoče ugotoviti.
- Ali so države napredovale pri spoštovanju, zaščiti in izvrševanju človekovih pravic žensk na področju nasilja proti ženskam, če je bilo to iz sklepnih komentarjev mogoče ugotoviti. Zanimalo me je torej, ali Odbor CEDAW v primerih, ko obravnava drugo, tretje, četrto ipd. poročilo države pogodbenice, opaža kakšen napredek in kako ga vsebinsko vrednoti.

Odgovore na zadnji dve vprašanji je bilo mogoče iskati za države, ki so pred Odborom CEDAW zagovarjale več kot eno periodično poročilo na različnih sejah. Odbor CEDAW ima zaradi zaostankov namreč prakso, da obravnava več poročil posamezne države hkrati na isti seji. Da bi nanju dobila odgovore, sem morala iz sklepnih komentarjev vsebinsko izluščiti, ali so države upoštevale priporočila Odbora CEDAW in podati oceno o napredku.

1.3.1.2 Ocena o napredku države

Tako zapisi in oblika sklepnih komentarjev kot način komunikacije Odbora CEDAW z državami pogodbenicami, so se skozi čas spreminjali. Sklepni komentarji z začetka dela Odbora CEDAW so pravzaprav le povzetki dogajanja na seji, kar je pomembno omejilo mojo analizo do leta 1993. Vprašanja članic Odbora CEDAW največkrat niso zabeležena, priporočil Odbor CEDAW ni posredoval sistematično. Dokaj izčrpno pa so po drugi strani navedena izvajanja držav pogodbenic, ki večinoma niso bila relevantna za mojo analizo.⁵ Tudi v kasnejših sklepnih komentarjih, po letu 1991, so navedeni odgovori držav pogodbenic, vendar so sklepni komentarji bolj strukturirani in je zato vprašanja, prošnje, mnenja Odbora CEDAW lažje identificirati.

---

⁵ Iz odgovorov nekaterih predstavnic ali predstavnikov držav pogodbenic se da sklepati, da jim je Odbor CEDAW posredoval vprašanja o zaščiti žrtev nasilja, o posilstvih, nasilju v družini, nasilju proti ženskam, zanemarjanju, spolnem nadlegovanju ipd.

Zaradi forme sklepnih komentarjev z začetka dela Odbora CEDAW ni bilo mogoče podati ocene o napredku države, saj je ni bilo mogoče izluščiti. To je postalo mogoče šele z jasnejšo strukturo sklepnih komentarjev od leta 1993 naprej, ko v njih najdemo tudi informacije o sprejetih zakonih v obravnavanih pogodbenicah, storitvah, posebnih institucijah, študijah, statistikah ipd. Prav tako so jasno zabeležene zahteve, vprašanja, priporočila Odbora CEDAW.

Od leta 1993 do leta 2015 je Odbor CEDAW izdal 452 sklepnih komentarjev za 178 držav. Oceno o napredku je bilo mogoče podati izhajajoč iz 327 sklepnih komentarjev za 146 držav. Ostale države so oddale začetno poročilo ali začetno poročilo skupaj s periodičnim poročilom, zato zanje ni podane ocene.

1.3.1.3 Kriteriji za oceno o napredku države

Za oceno o napredku države na področju nasilja proti ženskam sem postavila naslednje kriterije:

- država je sprejela posebni zakon, ki obravnava nasilje proti ženskam ali eno od vrst nasilja proti ženskam oz. država ima v svoji zakonodaji določila, ki obravnavajo, kriminalizirajo ipd. nasilje proti ženskam, njegove oblike in/ali vrste oz. država je sprejela politike, nacionalni program, akcijski načrt ali podoben dokument za delovanje proti nasilju proti ženskam. Osnutki, ki čakajo na sprejem pri zakonodajnem organu, niso upoštevani. Ta kriterij je označen s številko **1**.
- Država je ustanovila specializirano institucijo oz. je eno od že obstoječih institucij zadolžila za delovanje na področju nasilja proti ženskam: za pripravo politik; sprememb določil v zakonih; izvedbo raziskav; za koordinacijo organov in organizacij ipd. Lahko je država za ta namen imenovala višjo uradnico ali uradnika ali posebno odposlanke/odposlanca, lahko je vzpostavila posebno mrežo institucij ipd. Ta kriterij je označen s številko **2**.
- Država je vzpostavila storitve in programe za pomoč in podporo žrtvam nasilja (varne hiše, krizne centre, svetovalne in podporne storitve, brezplačno pravno pomoč ipd.) oz. država je izvedla kampanje ozaveščanja za širšo javnost in za posebne zainteresirane javnosti oz. država je izvedla izobraževanja in usposabljanja za poklicne skupine, ki pogosto prihajajo v stik z žrtvami nasilja in morajo biti posebej usposobljene za nudenje kakovostne podpore in pomoči oz. država ima na razpolago programe (treninge socialnih veščin) za povzročitelje nasilja. Ta kriterij je označen s številko **3**.

- Država je izvedla študijo ali raziskavo o vzrokih, posledicah, razširjenosti nasilja proti ženskam, njegovih vrst in oblik oz. država ima neko zbirko podatkov o problematiki. Ta kriterij je označen s številko **4**.
- Na podlagi zbranih kriterijev sem potem dodelila oceno o napredovanju, ki je označena z **DA**, **NE** ali **DELNO**. Da bi lahko dobila oceno o napredku držav, sem za države, ki so imele več ocen (ker so oddale več poročil in jim je torej bilo namenjenih več sklepnih komentarjev), ustvarila eno skupno oceno (skupaj 146 ocen).

1.3.2 Izpolnjevanje priporočil Odbora CEDAW

Odbor CEDAW v sklepnih komentarjih ne navaja konsistentno in natančno, ali je država izpolnila njegova priporočila, nastala na podlagi obravnave prejšnjega periodičnega poročila. To je omejilo in otežilo mojo analizo, katere rezultati so v tem delu zato manj zanesljivi. Da bi dobili zanesljivo informacijo o implementaciji priporočil Odbora CEDAW, bi morali poleg sklepnega komentarja analizirati še periodično poročilo pogodbenice ter stanje v pogodbenici na obravnavanem področju pred in po obravnavi s strani Odbora CEDAW.

Iz 111 sklepnih komentarjev je bilo mogoče izluščiti *nek* podatek o tem, ali je država upoštevala in implementirala priporočila Odbora CEDAW. Podatek je zabeležen kot **5 DA**, **5 NE**, **5 DELNO**. 5 DELNO sem uporabila, ko je iz sklepnega komentarja razbrati, da je država eno priporočilo izpolnila, enega pa ne.

1.3.3 Druge omejitve naloge

V magistrskem delu sem obravnavala nasilje, ki ga ženskam povzročijo zasebni posamezniki in ne nasilja, ki ga med oboroženimi spopadi in/ali konflikti, državnimi udari, v obdobju določenih političnih režimov, v obliki političnega nasilja in terorizma, v zaporih in priporih, v begunskih taboriščih, storijo posamezniki v službi držav oz. vlad: pazniki v zaporih in priporih, vojska, policija, varnostne sile, drugi državni uradniki, pripadniki mirovnih misij, pripadniki terorističnih skupin, uporniki ipd.

Prav tako nisem analizirala posebnih poročil, ki jih je od pogodbenic zahteval in obravnaval Odbor CEDAW, njegove obravnave nasilja v medijih in obravnave pornografije, nasilja, ki ga doživljajo ženske v rehabilitacijskih institucijah, bivanjskih in zaprtih skupnostih, bolnišnicah, domovih za starejše ipd.

Prisilna sterilizacija, prisilni splav in prisilna nosečnost so oblike nasilja proti ženskam, ki so največkrat povzročene ali dopuščene s strani države oz. ljudi, ki so zaposleni v državnih institucijah, zato jih nisem analizirala. Če so bile povzročene s strani zasebnih posameznikov (npr. družina je zahtevala sterilizacijo hendikepirane hčerke), sem jih zabeležila.

1.4 Terminologija in opredelitve, na katerih temelji naloga

1.4.1 Sklepni komentarji

Odbor CEDAW je za poimenovanje dokumentov, s katerimi je zaključen proces pregleda poročil pogodbenic o upoštevanju določil konvencije, v preteklosti uporabljal termin sklepni komentarji (*concluding comments*), danes pa uporablja termin sklepna opažanja (*concluding observations*). V nalogi uporabljam termin sklepni komentar(ji).

1.4.2 Nasilje proti ženskam

V nalogi dosledno uporabljam termin nasilje *proti* ženskam, čeprav je v našem jezikovnem prostoru večinoma uporabljan termin nasilje *nad* ženskami. Menim, da nasilje *proti* ženskam bolje označuje bistvo problema, še posebej v globalnem kontekstu. Temelj problema so namreč stereotipni, zakoreninjeni odnosi med spoloma v družbi, ki spodbujajo in ohranjajo slabši/diskriminatorni položaj neke družbene skupine (žensk) ter s tem omogočajo obstoj in ohranjanje nasilja proti njej. Izhodišče je torej, da gre pri nasilju *proti* ženskam za nasilje, ki je usmerjeno proti ženskam zaradi njihovega spola (*gender based violence*) in jih bistveno bolj in pogosteje prizadene. Kot poudarja že Mojca Dobnikar (Veselič 2002, 16), je v Sloveniji »feminizem uveljavil poimenovanje *nasilje nad ženskami*, čeprav bi bilo poimenovanje *nasilje proti ženskam*, kakršnega poznata npr. angleški in nemški jezik, veliko ustrežnejše, saj natančneje izraža usmerjenost in cilj tega nasilja.«⁶

Z enakim argumentom termin *gender based violence* prevajam kot nasilje *zaradi* spola.

---

⁶ Več o tem ter o dilemah v zvezi z opredelitvami tako nasilja *nad/proti* ženskam kot njegovih posameznih vrst, sem pisala že v svoji diplomski nalogi (Veselič 2002, 8–27), zato na tem mestu tega bom ponavljala.

Koncept nasilja proti ženskam razumem in obravnavam v skladu s 1. in 2. členom Deklaracije ZN o odpravi nasilja nad ženskami iz leta 1993 (A/RES/48/104; Združeni narodi 1993a) ter 6. in 7. točko Splošnega priporočila Odbora CEDAW št. 19 iz leta 1992.

1.4.3 Vrste vs. oblike nasilja proti ženskam

V nalogi razlikujem med vrstami in oblikami nasilja proti ženskam. Te npr. v angleškem jeziku niso ločene – v obeh primerih govorimo o *forms*. V slovenščini pa pri Društvu SOS telefon ločujejo med:

- vrstami nasilja, pri katerih govorimo o tem kdo izvaja nasilje, proti komu se izvaja in/ali v katerem kontekstu se izvaja: nasilje v družini, nasilje s strani intimnega partnerja, trgovanje z ženskami, nasilje povezano z dotnim sistemom, prisilna poroka, nasilje proti otrokom ipd.
- Oblikami nasilja, pri čemer govorimo o tem, kaj natančno se izvaja: pretepanje, posilstvo v zakonu in druge oblike spolnega nasilja, spolna zloraba, infanticid deklic, obrezovanje spolovil žensk ipd. (Horvat 2016)

1.4.4 Enakost vs. enakopravnost

V nalogi dosledno uporabljam termin *enakost* med spoloma, pri čemer »/E/nakost spolov pomeni enako prepoznavnost, moč in udeležbo obeh spolov na vseh področjih javnega in zasebnega življenja. Enakost spolov je nasprotje neenakosti in ne različnosti spolov /.../ Pomeni sprejemanje in enako vrednotenje razlik med ženskami in moškimi ter njihovih različnih vlog, ki jih imajo v družbi.« (Kozmik in Salecl 1999, 1). Enakost torej pomeni dejansko enakost in je več kot enakopravnost, ki pomeni predvsem pravnoformalno enakost.

2 NASILJE PROTI ŽENSKAM V OKVIRU ORGANIZACIJE ZDRUŽENIH NARODOV

Človekove pravice žensk so v okviru sistema ZN poleg s CEDAW zaščitene še s splošnimi instrumenti človekovih pravic, posebej z obema mednarodnima paktoma (Mednarodnim paktom o državljskih in političnih pravicah⁷ in Mednarodnim paktom o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah⁸) in s Splošno deklaracijo človekovih pravic iz leta 1948 (resolucija Generalne skupščine 217 A). Leta 1952 je bila sprejeta Konvencija o političnih pravicah žensk,⁹ leta 1957 Konvencija o državljanstvu poročenih žensk,¹⁰ leta 1962 pa Konvencija o privolitvi za sklenitev zakonske zveze, minimalni starosti za sklenitev zakonske zveze in registraciji zakonske zveze.¹¹ Leta 1967 je bila sprejeta Deklaracija o odpravi diskriminacije žensk, v skladu s katero morajo države sprejeti vse primerne ukrepe za odpravo obstoječih zakonov, običajev, pravil in praks, ki so diskriminatorne proti ženskam in temeljijo na prepričanjih o drugorazrednosti žensk. (A/RES/2263(XXII); Združeni narodi 1967, 1.–3. člen)

Čeprav so bile v teh dokumentih naslovljene tiste specifične problematike, za katere so v mednarodni skupnosti menili, da povzročajo največjo ranljivost žensk, niso vključevali vseh ukrepov, potrebnih za izboljšanje na področju človekovih pravic žensk. Posebej je to veljalo za enakost žensk v zasebnem življenju, npr. znotraj družin. CEDAW je bila zato oblikovana kot en, celovit mednarodnopravni instrument (Cho 2010, 7), ki zagotavlja pomembno mešanico državljskih, političnih, ekonomskih in socialnih pravic. (Charlesworth, Chinkin in Wright 1991, 632)

Deklaracija ZN o odpravi nasilja nad ženskami iz leta 1993 pa je prvi mednarodni instrument človekovih pravic, ki obravnava izključno nasilje proti ženskam. (A/RES/48/104; Združeni narodi 1993a)

---

⁷ Določila Mednarodnega pakta o državljskih in političnih pravicah vsebujejo zaščito pred nasiljem v družini in spolnim nasiljem v okviru določil, ki zagotavljajo enakost med ženskami in moškimi. Odbor za človekove pravice pa pomen odprave nasilja v družini, spolnega nasilja, obrezovanja spolovil žensk, umorov zaradi *časti* ipd. obravnava v svojih dokumentih in številnih kontekstih (Goldscheid 2006, 378–379). Pakt (resolucija Generalne skupščine 2200A (XXI)) je bil sprejet leta 1966 in je stopil v veljavo leta 1976. Aprila 2016 je imel 168 pogodbenic.

⁸ Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah (resolucija Generalne skupščine 2200A (XXI)) je bil sprejet leta 1966 in je stopil v veljavo leta 1976. Aprila 2016 je imel 164 pogodbenic.

⁹ Konvencija o političnih pravicah žensk (A/RES/640(VII)) je bila sprejeta leta 1952, v veljavo pa je stopila leta 1954. Aprila 2016 je imela konvencija 123 pogodbenic.

¹⁰ Konvencija o državljanstvu poročenih žensk (resolucija Generalne skupščine 1040 (XI)) je bila sprejeta leta 1957 in je stopila v veljavo leto kasneje. Aprila 2016 je imela 74 pogodbenic.

¹¹ Konvencija o privolitvi za sklenitev zakonske zveze, minimalni starosti za sklenitev zakonske zveze in registraciji zakonske zveze (resolucija Generalne skupščine 1763 A (XVII)) je bila sprejeta leta 1962, v veljavo pa je stopila leta 1964. Aprila 2016 je imela 55 pogodbenic.

2.1 Izkušnje žensk v mednarodnem pravu človekovih pravic

Zgodovinsko gledano je bilo v številnih državah ena od največjih ovir pri izvrševanju človekovih pravic žensk prepričanje, da se država ne bi smela vmešavati v zasebno sfero družinskih odnosov. CEDAW pa priznava, da neenaki odnosi moči v zasebni sferi pomembno prispevajo k neenakosti med spoloma na vseh področjih življenja žensk, zato države usmerja k sprejemanju ukrepov, ki bodo to neravnotežje moči popravili. (UNIFEM 2009)

Tudi Charlesworth, Chinkin in Wright (1991, 627) trdijo, da je bilo neposredno posredovanje države v družino in dom dolgo časa razumljeno kot neprimerno. Tako je imelo nasilje, povzročeno v družini, na splošno gledano drugačen pravni pomen kot nasilje povzročeno v javnosti. Ženske pa imajo še danes težave s prepričevanjem državnih oblasti, da so nasilna dejanja, povzročena znotraj doma, kazniva dejanja.

Charlesworth in Chinkin (1993, 69) trdita, da se je tudi v pravu človekovih pravic ohranilo poglobljeno, s spolom opredeljeno razlikovanje med javnim in zasebnim, čeprav je skozi svoj razvoj pravno pravo človekovih pravic oporekalo dihotomiji med javnim in zasebnim, značilni za tradicionalno mednarodno pravo. Alice Edwards (2011, xiii) pa trdi, da so izkušnje žensk razumljene kot izjema v temeljnem ali splošnem razumevanju posameznih specifičnih določil mednarodnega prava človekovih pravic. To pomeni, da so razumljene kot odklon od standardov in izjema v pravilu. Za primer navaja pravico do življenja, kot temeljno pravico v sistemu ZN na področju človekovih pravic (prav tam, 263). Od sredine 1980-ih let se je razumevanje pravice do življenja razširilo s tradicionalne pravne zaščite pred samovoljnim ubijanjem s strani države, na zahtevo, da država posameznice in posameznike štiti pred dejanji nedržavnih akterk in akterjev in da zadovoljuje temeljne potrebe svojih državljanek in državljanov za preživetje. (prav tam, 264)

Po mnenju feminističnih znanstvenic in znanstvenikov je pravica do življenja za ženske razumljena v povsem drugačnem kontekstu, kot je značilen za njeno tradicionalno razumevanje. V času svojega življenja so ženske izpostavljene številnim vedenjem, ki ogrožajo njihovo življenje. Tako so žrtve umorov *iz časti*, polivanja s kislino, sežiganja nevest in vdov, nasilja v družini, infanticida, smrti zaradi zapletov pri porodu in v reproduktivnem zdravju ali smrti kot posledice infekcij zaradi pohabljanja spolovil. Z drugimi besedami, življenje žensk je bolj ogroženo zaradi dejanj nedržavnih akterjev kot zaradi samovoljnega ubijanja s strani države. Prav tako je njihovo življenje

bolj ogroženo zaradi zanemarjanja ali zaradi s strani države zanemarjenih področij, kot so rojevanje otrok in reproduktivno zdravje, revščina, lakota, neugoden položaj na trgu dela. Tovrstne grožnje za življenje žensk so v največji meri izključene iz tradicionalnega, ozkega pristopa k pravici do življenja. (prav tam, 279)

Podobno trdi Zwingel (2005, 90) ko piše, da je bil diskurz o človekovih pravicah znotraj sistema ZN dolgo časa slep za spol. Večina kršitev človekovih pravic, ki posebej prizadenejo ženske, kot takšnih ni bilo priznanih. Razumljene so bile kot vzorci kulturnega in tradicionalnega življenja.

Vendarle je v okviru ZN v zadnjih dvajsetih letih prišlo do pomembnega napredka pri upoštevanju dimenzije spola s strani pogodbenih teles s področja človekovih pravic. Priznanje nasilja proti ženskam kot kršitve človekovih pravic, pa je eden od primerov konceptualne integracije dimenzije spola v človekove pravice. Enako velja za imenovanje Posebne odposlanke ZN za nasilje proti ženskam. (prav tam, 92)

2.2 Opredelitve nasilja proti ženskam

Kot sem omenila že v uvodu k tej nalogi, se bom pri opredelitvah nasilja proti ženskam omejila na opredelitve s strani Odbora CEDAW ter tiste, ki jih najdemo v instrumentih s področja človekovih pravic.

Za boljše razumevanje navajam opredelitev nasilja proti ženskam iz Deklaracije ZN o odpravi nasilja nad ženskami, ki je z minimalnimi razlikami značilna tudi za druge, za to področje pomembne dokumente ZN. Deklaracija je leta 1993 pravzaprav začela orati ledino v mednarodnem pravu človekovih pravic, ko je za kršitve človekovih pravic označila tudi dejanja, storjena v zasebni sferi (Stamatopoulou v Veselič 2004, 192). V skladu s 4. členom se države pri odpravi nasilja proti ženskam »ne bi smele sklicevati na kakršenkoli običaj, tradicijo ali verske pomisleke, da bi se izognile svojim obveznostim.« Prav tako 4. člen Deklaracije navaja ukrepe, ki naj bi jih države sprejele v okviru politike za odpravo nasilja proti ženskam. (A/RES/48/104; Združeni narodi 1993a)

Deklaracija nasilje proti ženskam opredeljuje tako:

1. člen

Za namene te deklaracije pomeni pojem nasilje nad ženskami vsako dejanje nasilja zaradi spola, ki ima za posledico ali je verjetno, da bo imelo za

posledico, fizično, spolno ali psihološko škodo ali trpljenje ženske, vključno z grožnjami s takšnimi dejanji, s prisilo ali samovoljnim prikrajšanjem prostosti, ne glede na to, ali do tega prihaja v javnem ali zasebnem življenju.

2. člen

Za nasilje nad ženskami se šteje, da vključuje, a ni omejeno na sledeče:

(a) fizično, spolno in psihološko nasilje v družini, vključno s pretepanjem, spolno zlorabo deklic, z nasiljem v povezavi z dotami, s posilstvom v zakonski zvezi, z obrezovanjem spolovil žensk in drugimi tradicionalnimi praksami, ki so škodljive ženskam, z nasiljem, ki ga ne zagreši zakonski partner, in nasiljem, povezanim z izkoriščanjem;

(b) fizično, spolno in psihološko nasilje v splošni skupnosti, vključno s posilstvom, spolno zlorabo, spolnim nadlegovanjem in ustrahovanjem na delovnem mestu, v izobraževalnih institucijah in drugje, s trgovanjem z ženskami in prisilno prostitucijo;

(c) fizično, spolno in psihološko nasilje, ki ga zagreši ali odobrava država, ne glede na to, kje do njega prihaja.¹²

Deklaracija o odpravi nasilja nad ženskami, tako kot Splošno priporočilo Odbora CEDAW št. 19, zagotavlja tudi okvir za razumevanje odnosa med nasiljem proti ženskam in diskriminacijo zaradi spola. Poudarja, da je nasilje proti ženskam ovira za doseganje enakosti, razvoja in miru, ki predstavlja kršenje pravic in temeljnih svoboščin žensk.

2.3 Kje je nasilje proti ženskam v okviru človekovih pravic in sistema ZN za človekove pravice

Leta 1990 so bile človekove pravice žensk obrobna tema na mednarodni agendi človekovih pravic. Tudi ko je bila npr. država neposredno odgovorna za posilstva, je bilo to po navadi obravnavano kot osebna zadeva, bolj ali manj nevidna in izključena iz zahtev po prevzemanju odgovornosti. Nasploh je bilo dejanje posilstva v okviru

---

¹² Prevod Deklaracije je objavljen tukaj: Jalušič, Vlasta in Dean Zagorac, ur. *Človekove pravice žensk: uvodna pojasnila in dokumenti*, 487–497. Ljubljana: Društvo Amnesty International Slovenije, Mirovni inštitut.

mednarodnega humanitarnega prava opredeljeno kot kaznivo dejanje nečloveškega ali ponižujočega ravnanja ali kot prekršek zoper čast in osebno dostojanstvo, namesto kot eksplicitno kaznivo dejanje nasilja. (Copelon 2003, 866)

Charlesworth in Chinkin (1993, 72–73) trdita, da sistem ZN problematike nasilja proti ženskam vendarle ni ignoriral. Se pa perečnost empiričnih dokazov o nasilju proti ženskam ni odražala v razvoju mednarodnega prava. V veliki meri je dokumentirano nasilje proti ženskam po svetu ostalo nenaslovljeno s strani mednarodnopravne misli o pravici do življenja, saj je pravni sistem osredotočen na javno delovanje države. Podobno kratkovidnost je mogoče zaslediti tudi v primeru mednarodne prepovedi mučenja. Čeprav so številne ženske žrtve mučenja v *javnem smislu*, pa se daleč največ nasilja proti ženskam (mučenja) zgodi v zasebni sferi.

Mednarodna telesa za obravnavo človekovih pravic danes uporabljajo dve temeljni pragmatični strategiji za vključitev nasilja proti ženskam v obstoječi okvir človekovih pravic. V okviru prve konceptualizirajo nasilje proti ženskam kot obliko diskriminacije zaradi spola, v okviru druge pa kreativno reinterpretirajo obstoječa določila o človekovih pravicah oz. človekove pravice tako, da jih umeščajo v izkušnje žensk (Edwards 2011, xi). Debata v okviru druge strategije je osredotočena na pravico do življenja in pravico ne biti podvržena mučenju in drugemu krutemu, nečloveškemu in ponižujočemu ravnanju in kaznovanju (prav tam, 2). Obe strategiji pa se ujemata s širšo strategijo ZN na področju integracije načela enakosti spolov (*gender mainstreaming*).¹³ (prav tam, 3)

Edwards (2011, 258) še trdi, da bi glede na neobstoj mednarodne pogodbe, ki prepoveduje nasilje proti ženskam, lahko trdili, da postajajo določila o mučenju temeljna zaščita človekovih pravic na tem področju. Za posilstvo npr. že velja, da so vsa

---

¹³ Koncept integracije načela enakosti spolov »pomeni (re)organizacijo, napredek, razvoj in vrednotenje političnih procesov tako, da akterji, ki se običajno ukvarjajo s sprejemanjem političnih odločitev, integrirajo vidik enakosti spolov v vse politike na vseh ravneh in v vseh fazah. Integracija načela enakosti spolov torej predstavlja vprašanje enakosti spolov iz izolacije v okviru mehanizmov in institucij, ki se s temi vprašanji posebej ukvarjajo, v vse mehanizme in institucije družbe.« (Urad Vlade Republike Slovenije za enake možnosti 2007, 7). Temeljna ideja integracije načela enakosti spolov je torej resna obravnava vprašanj spola v okviru vsakdanjih aktivnosti institucij, namesto njihovega prepuščanja institucijam, specializiranim za obravnavo položaja žensk. Koncept integracije načela enakosti spolov so v institucionalnem diskurzu začeli uporabljati na podlagi izkušenj s področja razvoja, kjer je bil uporabljen kot mehanizem za razširitev koncepta razvoja in vključitev izkušenj žensk. Ideja o integraciji načela enakosti spolov in torej vključitvi izkušenj žensk, je bila pri delu ZN prvič uporabljena v Nairobijških dolgoročnih strategijah za izboljšanje položaja žensk do leta 2000, sprejetih na tretji svetovni konferenci o ženskah v Nairobiju leta 1985. Deset let kasneje, so koncept in terminologijo uporabili v celotnih Izhodiščih za ukrepanje, sprejetih na svetovni konferenci o ženskah v Pekingju, kot strategijo za odpravo neenakega položaja žensk na dvanajstih kritičnih področjih, tudi na področju nasilja proti ženskam. (Charlesworth 2005, 1–5)

mednarodna in regionalna telesa človekovih pravic, ki imajo mandat odločati o mučenju, sprejela, da je posilstvo dovolj resna oblika škode, da lahko pomeni mučenje v skladu z mednarodnim pravom. (prav tam, 257)

2.3.1 Trgovanje z ženskami in deklicami

Problematika trgovanja z ženskami in deklicami je bila na nivoju instrumentov mednarodnega prava najprej obravnavana v okviru suženjstva, danes pa je obravnavana v okviru mednarodnega organiziranega kriminala. Torej v drugih kontekstih, kot je to značilno za nasilje proti ženskam, zato jo tukaj posebej izpostavljam.

Leta 1949 je bila sprejeta Konvencija za zatiranje trgovanja z ljudmi in izkoriščanja prostitucije drugih.¹⁴ Na globalni ravni pa je najpomembnejši dokument, ki obravnava to problematiko, Protokol za preprečevanje, zatiranje in kaznovanje trgovine z ljudmi, zlasti ženskami in otroki (resolucija 55/25; Združeni narodi 2000), ki dopolnjuje Konvencijo ZN proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu.¹⁵ Gre za t. i. Palermški protokol, ki je bil sprejet leta 2000 in je stopil v veljavo decembra 2003. Aprila 2016 je imel 169 pogodbenic in je prvi pravno zavezujoči globalni instrument, v katerem so se države strinjale o opredelitvi trgovanja z ljudmi.

Pomembnejši poudarki iz protokola, ki jih v konstruktivnih dialogih z državami pogodbenicami uporablja tudi Odbor CEDAW, so:

- *na osebe s katerimi se trguje, posebej na ženske in na otroke, ne gleda kot na kriminalke in kriminalce ampak kot na žrtve hudodelstva.*
- *Podaja opredelitev trgovanja z ljudmi in niz kazensko-pravnih, zaščitnih in preventivnih mehanizmov, na katerih naj bi bile utemeljene nacionalne zakonodaje proti trgovanju z ljudmi in ki lahko služijo kot osnova za harmonizacijo različnih nacionalnih zakonodaj.*
- *Opredelitev določa niz sredstev, ki omogočajo trgovanje z ljudmi, vključno z nasiljem, prisilo, ugrabitvijo, prevaro, zlorabo moči in izkoriščanjem žrtvine ranljivosti.*

---

¹⁴ Konvencija za zatiranje trgovanja z ljudmi in izkoriščanja prostitucije drugih (resolucija Generalne skupščine 317 (IV)) je stopila v veljavo leta 1951. Aprila 2016 je imela 82 pogodbenic.

¹⁵ Konvencija ZN proti mednarodnemu organiziranemu kriminalu (A/RES/55/25) je bila sprejeta leta 2000, v veljavo pa je stopila leta 2003. Aprila 2016 je imela 186 pogodbenic.

- *Vse žrtve trgovanja z ljudmi so zaščitene in ne le tiste, ki lahko dokažejo nasilje in prisilo. Protokol štiti tudi ženske in otroke, s katerimi se trguje znotraj določene države za namene prostitucije in prisilnega dela. Žrtvina privolitev je nepomembna, žrtve trgovanja pa ne nosijo bremena dokazovanja.*
- *Protokol priznava, da večji del trgovanja z ljudmi poteka z namenom prisiljevanja k prostituciji in drugim oblikam spolnega izkoriščanja ter da je osnovni element procesa trgovanja z ljudmi izkoriščanje.*
- *Na trgovanje z ljudmi, ki je globalni problem, odgovarja na globalen način in spodbuja organizirano sodelovanje policije, uradov za priseljevanje, socialnih služb, nevladnih organizacij ipd. (Raymond 2001, 4–5 v Veselič 2002, 37)*

2.4 Svetovne konference

Znotraj mednarodnega sistema človekovih pravic so za spodbujanje napredka pogosto uporabljali velike medvladne konference, ki so jih organizirali na specifično temo. Konference so predstavljale priložnost za vlade, da diskutirajo in se na koncu morebiti strinjajo o skupnih strategijah za delovanje na posameznih globalnih področjih (Steiner v Steiner in drugi 2007, 212). Spodaj izpostavljam nekatere, ki so v teoriji največkrat izpostavljene kot pomembne za področje človekovih pravic žensk.

Svetovna konferenca mednarodnega leta žensk je potekala leta 1975 v Mexico City-ju. V okviru Svetovnega akcijskega načrta za implementacijo ciljev mednarodnega leta žensk je Komisijo za status žensk pozvala, da pospeši oblikovanje končnega besedila pravno zavezujoče konvencije o odpravi diskriminacije žensk. Vsebuje naj tudi učinkovite postopke za implementacijo določil na vseh področjih javnega in zasebnega življenja.¹⁶ (E/CONF.66/34; Združeni narodi 1976, 198. člen)

Svetovna konferenca desetletja ZN za ženske v Kopenhagenu je potekala leta 1980. Svetovna konferenca za pregled in oceno dosežkov desetletja ZN za ženske v Nairobiju pa leta 1985. Države so sprejele Nairobijske dolgoročne strategije za izboljšanje položaja žensk do leta 2000, ki izpostavljajo ukrepe za doseganje enakosti

---

¹⁶ Corti (2007, 37) poudarja, da je bil takšen konsenz velik uspeh, saj si večina držav ni želela zavezujočega dokumenta na področju diskriminacije žensk. Konsenz je bil rezultat odločnega dela številnih žensk v okviru Komisije za status žensk, medvladnih teles ZN, obenem pa je odražal moč ženskega gibanja. Podobno trdi Sonja Lokar (2016) za primer same CEDAW, ko pravi, da njen sprejem kaže na to, kako je naprednim ženskam na globalni ravni uspelo oblikovati veliko globalno koalicijo in doseči napredno globalno politično soglasje.

med spoloma na nacionalnih ravneh in za spodbujanje sodelovanja žensk pri zagotavljanju mednarodnega miru in razvoja. (UN Women 2016a)

2.4.1 Svetovna konferenca o človekovih pravicah na Dunaju

Svetovna konferenca o človekovih pravicah, ki je leta 1993 potekala na Dunaju, je pogosto razumljena kot prelomnica pri upoštevanju človekovih pravic žensk in njihovem postavljanju na mednarodno agendo. Njen zgodovinski dosežek je bil dvoplasten: prišlo je do priznanja nasilja proti ženskam kot problematike človekovih pravic, začel pa se je tudi proces integracije pravic žensk in enakosti med spoloma v mednarodni sistem na vseh nivojih (Copelon 2003, 867). Konferenca je v Dunajski deklaraciji in Programu delovanja poudarila, da so človekove pravice žensk in deklic neodtujljiv, neločljiv in nedeljiv del univerzalnih človekovih pravic. (A/CONF.157/23; Združeni narodi 1993, 18. točka)

Na konferenci je prišlo do političnega konsenza, da je potrebno različne vrste in oblike nasilja proti ženskam preiskovati znotraj standardov človekovih pravic in v povezavi z diskriminacijo zaradi spola (Sullivan 1994, 152). Pozvala je k sprejemu Deklaracije o odpravi nasilja nad ženskami in pozvala države, da delujejo proti nasilju proti ženskam v skladu z njenimi določili. V tistem obdobju je bilo to priporočilo verjetno ena od najdoločnejših mednarodnih zahtev za obravnavo nasilja proti ženskam v zasebnem življenju. Deklaracija namreč eksplicitno obravnava nasilje zaradi spola v družini in nasilje s strani zasebnih posameznikov v javnem življenju. (prav tam, 157)

Seveda pa sprejem zgoraj zapisanih določil za države ni bil *samoumeven*. Soočene so bile z velikim pritiskom nevladnih organizacij. Te so ob konferenci organizirale posebna srečanja in uspele svoje teme spraviti na agendo konference. (Corti 2007, 40–41; Mertus 2011, 98)

2.4.2 Četrta svetovna konferenca o ženskah v Peking

Četrta svetovna konferenca o ženskah, ki je leta 1995 potekala v Peking, je obravnavana kot še ena pomembna prelomnica za področje odprave diskriminacije žensk in zagotavljanja enakosti med spoloma. Tudi ta je bila spremljana s pomembno udeležbo nevladnih organizacij in s številnimi vzporednimi dogodki, ki so jih organizirale.

Pekinška deklaracija in Izhodišča za ukrepanje so razumljena kot agenda za opolnomočenje žensk in kot temeljni globalni politični dokument o enakosti med spoloma. Izhodišča za ukrepanje opredeljujejo strateške cilje in aktivnosti za napredek žensk in doseganje enakosti med spoloma na dvanajstih kritičnih področjih (*critical areas of concern*) (UN Women 2016a). Nasilje proti ženskam je eno od teh področij, ki zahtevajo posebno pozornost državnih oblasti, mednarodne skupnosti in civilne družbe.

Izhodišča za ukrepanje nasilje proti ženskam, ne glede na to, ali se pojavlja doma, v skupnosti, ga zagreši ali opravičuje država, obravnavajo kot oviro za doseganje ciljev enakosti, razvoja in miru. Nasilje proti ženskam krši, slabša ali izničuje uživanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin žensk. Z njim so povezani visoki socialni, zdravstveni in gospodarski stroški za posameznico ali posameznika in za celotno družbo. Izhodišča za ukrepanje države pozivajo, da sprejmejo ukrepe za preprečevanje in odpravo nasilja proti ženskam na vseh državnih nivojih in na vseh področjih življenja, da proučijo vzroke in posledice nasilja proti ženskam, učinkovitost preventivnih ukrepov, da odpravijo trgovanje z ženskami ter pomagajo žrtvam prostitucije in trgovanja. (Veselič 2002, 29)

2.5 Posebna odposlanica za nasilje proti ženskam, njegove vzroke in posledice

Institut posebne odposlanke ali odposlanca spada med t. i. posebne postopke (*special procedures*) Sveta za človekove pravice.¹⁷

---

¹⁷ Postopke, ki temeljijo na 1. in 56. členu, v povezavi s 55. členom Ustanovne listine ZN in obenem na odločitvi, ponavadi v obliki resolucije, je skozi leta večinoma uporabljala Komisija za človekove pravice ali po njenem priporočilu Ekonomski in socialni svet. Šlo je za vzpostavitev *ad hoc* in nepogodbenih entitet, kot so delovne skupine, posebne odposlanke/odposlanci, predstavnice/predstavniki, neodvisne strokovnjakinje/strokovnjaki, ali druge skupine, posameznice ali posamezniki, katerih vloga je bila preiskovanje stanja človekovih pravic v določenih državah, na določenih območjih ali po posameznih temah. Mandat, pogoji delovanja in mehanizmi, ki so jih imeli na razpolago, so bili navadno določeni v resoluciji Komisije za človekove pravice in/ali resoluciji ali odločitvi Ekonomskega in socialnega sveta (Commission on the Status of Women 1997, 9. točka). Čeprav Komisija za človekove pravice, ki jo je leta 2006 nadomestil Svet za človekove pravice, ni imela mandata za obravnavo pritožb o kršitvah človekovih pravic, je bila že leta 1965 soočena s številnimi individualnimi sporočili iz Južnoafriške republike in s tem z resnim pritiskom, da jih mora obravnavati. Rezultat je bila leta 1967 ustanovljena *ad hoc* delovna skupina strokovnjakov in strokovnjakinj, katerih naloga je bila preiskati položaj človekovih pravic v Južnoafriški republiki. To delovno skupino je mogoče označiti za prvi posebni postopek Komisije za človekove pravice. Leta 1975 ji je sledila *ad hoc* delovna skupina za preiskovanje kršitev človekovih pravic v Čilu, ki jo je leta 1979 zamenjal posebni odposlanec/odposlanica in dve strokovnjakinji/strokovnjaka, katerih naloga je bila raziskati, kaj se je zgodilo z izginulimi osebami v Čilu. Leta 1980 je to vodilo do ustanovitve prvega tematskega posebnega postopka, Delovne skupine za obravnavo prisilnih izginotij (*Working Group on Enforced Disappearances*). Leta 2015 je delovalo 41 vsebinskih posebnih postopkov in 14 postopkov z mandatom za obravnavo države. (Office of the High Commissioner for Human Rights 2016a)

Institut Posebne odposlanke ZN za nasilje proti ženskam, njegove vzroke in posledice, je bil vzpostavljen z resolucijo Komisije za človekove pravice 1994/45 leta 1994. Posebna odposlanica je bila imenovana za obdobje treh let (Commission on Human Rights 1994, 6. točka), njen mandat pa je bil podaljševan in institut še vedno deluje. Med drugim je njena vloga v skladu z resolucijo:

- pridobivanje in sprejemanje informacij o nasilju proti ženskam, o njegovih vzrokih in posledicah od vlad, pogodbenih teles, posebnih agencij, drugih posebnih odposlank in odposlancev, odgovornih za različna področja človekovih pravic, medvladnih in nevladnih organizacij, vključno z ženskimi organizacijami in učinkovita obravnava tovrstnih informacij. (prav tam, 7. a točka)
- Priprava priporočil o ukrepih na nacionalnih, regionalnih in mednarodnem nivoju za odpravo nasilja proti ženskam, njegovih vzrokov ter za odpravo njegovih posledic. (prav tam, 7. b točka)
- Sodelovanje z drugimi pomembnimi telesi na področju človekovih pravic. (prav tam, 7. c točka)

2.6 Posebna odposlanica za področje trgovanja z ljudmi, posebej ženskami in otroki

Institut Posebne odposlanke ali odposlanca za področje trgovanja z ljudmi je še eden od posebnih postopkov Sveta za človekove pravice.

Komisija za človekove pravice je Posebno odposlaniko imenovala z odločitvijo 2004/110 leta 2004. Njena vloga je osredotočena na človekove pravice žrtev trgovanja z ljudmi in ima podobne naloge kot Posebna odposlanica za področje nasilja proti ženskam. Prav tako letno poroča Svetu za človekove pravice in v svojih poročilih navaja priporočila o tem, kakšni ukrepi so potrebni za spodbujanje in zaščito človekovih pravic žrtev trgovanja z ljudmi. (Office of the High Commissioner for Human Rights 2016b)

3 KONVENCIJA O ODPRAVI VSEH OBLIK DISKRIMINACIJE ŽENSK

3.1 Nastanek in značilnosti CEDAW

V 1960-tih in 1970-tih letih sta se v okviru ZN razvijala dva procesa, ki sta vplivala na pripravo CEDAW: spodbujanje napredka na področju položaja žensk in oblikovanje mednarodnih standardov človekovih pravic (Zwingel 2005, 75). Leta 1972 je Komisija ZN za status žensk začela razmišljati o možnostih za pripravo obvezujoče pogodbe, ki bi pravno okrepila določila iz Deklaracije o odpravi diskriminacije žensk (A/RES/2263(XXII); Združeni narodi 1967). Dve leti kasneje je sprejela odločitev, da bo pripravila en, celovit in mednarodnopravno obvezujoč instrument za odpravo diskriminacije žensk. (Committee on the Elimination of Discrimination Against Women 1995, 11. člen)

Generalna skupščina ZN je leta 1979 tekst CEDAW (A/RES/34/180; Združeni narodi 1979) sprejela praktično soglasno, s 130 glasovi za, nobenim proti in 11 vzdržanimi. Na posebni svečanosti na Svetovni konferenci desetletja ZN za ženske v Kopenhagenu leta 1980, je konvencijo podpisalo 64 držav, dve pa sta posredovali svoje listine o ratifikaciji (Committee on the Elimination of Discrimination Against Women 1995, 12.–13. člen). V veljavo je CEDAW stopila septembra 1981, v skladu s 27. členom, trideseti dan po deponiranju dvajsete listine o ratifikaciji ali pristopu pri Generalnem sekretarju ZN. Do aprila 2016 jo je ratificiralo 189 držav.

Pomembna značilnost CEDAW je njena večdimenzionalnost. Prav tako je dokument, ki ima pomemben simboličen status. Je listina pravic žensk in razvojni instrument, ki postavlja okvir za doseganje napredovanja žensk in razvoja družb ter za analize politik in razvoja. Predstavlja temelj za zagovorništvo in aktivizem. CEDAW je tudi normativni instrument, ki formalno zavezuje države pogodbenice, da izpolnjujejo obveze iz konvencije za odpravo diskriminacije žensk in uveljavljanje enakosti med spoloma. (Byrnes 2010, 2)

CEDAW je dinamičen instrument, ki prispeva k in se prilagaja razvoju mednarodnega prava (General recommendation No. 32 2014c, 2. točka). Povezuje državljanske in politične ter socialne, ekonomske in kulturne pravice. Za njihovo zagotavljanje pa predvideva uvajanje zakonodajnih in razvojnih ukrepov. CEDAW je bila ena prvih mednarodnih pogodb, ki zajemajo koncepte univerzalnosti, nedeljivosti in soodvisnosti človekovih pravic (Goonesekere 2007, 52). 1. člen konvencije jasno

opredeljuje celovit pristop, katerega temeljni cilj je odprava diskriminacije žensk na vseh področjih političnega, ekonomskega, socialnega, kulturnega in državljskega življenja (Cho 2010, 7). CEDAW obravnava tako biološke kot družbeno oblikovane razlike med moškimi in ženskami. V primeru bioloških razlik zahteva sprejem zaščitnih ukrepov, kot je npr. zagotavljanje porodniškega oz. materinskega dopusta. Za hitrejše doseganje dejanske enakosti, pa predvideva korektivne ukrepe, kot je npr. uvajanje začasnih posebnih ukrepov (*temporary special measures*). (Schöpp-Schilling 2007, 18)

Za spremljanje napredka pri izpolnjevanju CEDAW je bil v skladu z njenim 17. členom ustanovljen Odbor CEDAW. Gre za mednarodno pogodbeno telo, vzpostavljeno za nadzor, evalvacijo in, še pomembneje, oblikovanje smernic o položaju žensk in zaščiti njihovih pravic (den Boer 2008, 2–3). Generalna skupščina ZN se je pri izbiri primerne oblike nadzornega telesa za CEDAW odločila uporabiti model Odbora za človekove pravice. To pomeni, da je bil Odbor CEDAW oblikovan kot telo neodvisnih strokovnjakinj in strokovnjakov in ne državnih uradnic in uradnikov ali drugih, ki predstavljajo države ali delujejo po njihovih navodilih (Steiner v Steiner in drugi 2007, 192). Odbor CEDAW je sestavljen je iz 23 neodvisnih strokovnjakinj in strokovnjakov, ki so v skladu s 5. odstavkom 17. člena voljeni za štiri leta.¹⁸

Odbor CEDAW sprejema in pregleduje periodična poročila držav pogodbenic. Prav tako izdaja splošna priporočila (*general recommendations*), ki so po eni strani smernice za poročanje držav pogodbenic, po drugi strani pa so v primeru Odbora CEDAW postala razlaga določil konvencije in konceptov s področja diskriminacije in enakosti med spoloma. Odbor CEDAW izdaja še odločitve (*decisions*), ki so vsebinske, in predloge (*suggestions*), ki so namenjeni drugim telesom ZN in so bolj tehnične narave.

V skladu z Opcijskim protokolom h konvenciji Odbor CEDAW sprejema in obravnava sporočila (*communications*) posameznic ali skupin posameznic ali v

---

¹⁸ V skladu s 1. odstavkom 17. člena konvencije so kriterij za izbor strokovnjakinj in strokovnjakov v Odbor CEDAW visoke moralne kvalitete in strokovne kvalifikacije za področje, na katero se nanaša konvencija. Izmed svojih državljanek in državljanov jih izvolijo države pogodbenice. Pri izvolitvi se upošteva enakomerna geografska zastopanost, »razne oblike civilizacije in glavni pravni sistemi.« Strokovnjakinje in strokovnjaki se v skladu z 2. odstavkom 17. člena volijo tajno, na podlagi seznama oseb, ki so jih imenovalе pogodbenice. Vsaka pogodbenica lahko kandidira eno svojo državljanke ali državljan. Od leta 1982 so bile 104 strokovnjakinje in strokovnjaki članice in člani Odbora CEDAW. Trenutno Odbor CEDAW sestavlja en moški in 22 žensk. Glede na dostopne življenjepise so strokovnjakinje in strokovnjaki najmanj univerzitetno in višje izobraženi. Gre za profesorice/profesorja, raziskovalke in diplomatke oz. državne uradnice. Pet jih prihaja iz afriških držav, štiri iz latinskoameriških in karibskih, osem iz azijskih in šest iz evropskih držav. (Office of the High Commissioner for Human Rights 2016c)

njihovem imenu, ki trdijo, da so jim bile s strani države pogodbenice kršene pravice, zagotovljene s konvencijo. Prav tako v skladu z Opcijskim protokolom lahko Odbor CEDAW izvede poseben postopek ugotavljanja grobega ali sistematičnega kršenja pravic iz konvencije s strani države pogodbenice (*inquiry*). Postopek lahko izvede, če država pogodbenica ni izjavila, da ne priznava njegove pristojnosti.

3.2 Načela, na katerih temelji CEDAW

Cilj in namen CEDAW je spodbuditi države k oblikovanju pravno zavezujočih standardov na področju človekovih pravic žensk. Pri tem izpostavlja tako državljske in politične kot ekonomske, socialne in kulturne pravice in jih postavlja v okvir pravice do enakosti in nediskriminacije na podlagi spola. Cilj in namen konvencije obsega odpravo vseh oblik diskriminacije proti ženskam, ki jo je še posebej mogoče doseči z odpravo in spremembo kulturnih praks in običajev, ki diskriminirajo ženske. (IWRAW Asia Pacific 2005a, 3)

Čeprav CEDAW ne obravnava vseh specifičnih oblik diskriminacije, ki jih v različnih kulturah doživljajo ženske, pa zagotavlja okvir, znotraj katerega je mogoče obravnavati številne problematike, saj jih je mogoče utemeljiti v njenem razumevanju nediskriminacije in enakosti (IWRAW Asia Pacific 2009, 3). Povezano branje členov od 1 do 5 in 24. člena konvencije, ki predstavljajo splošni interpretativni okvir za vsebinske člene konvencije, navaja na tri zaveze držav, ki so temeljne pri njihovih ukrepih za odpravo diskriminacije žensk:

- države morajo zagotoviti, da njihovi zakoni ne vsebujejo določil, ki posredno¹⁹ ali neposredno diskriminirajo ženske. Prav tako morajo zagotoviti zaščito žensk pred diskriminacijo tako v javni kot v zasebni sferi.
- Države morajo s konkretnimi in učinkovitimi politikami in programi izboljšati dejanski položaj žensk.
- Obveza držav je, da naslavlja prevladujoče odnose med spoloma in na spolu temelječe zakoreninjene stereotipe, ki vplivajo na ženske. To velja tako za dejanja

---

¹⁹ Do posredne diskriminacije proti ženskam lahko pride, ko zakoni, politike in programi temeljijo na, na prvi pogled, spolno nevtralnih kriterijih, ki pa lahko imajo slabši učinek za ženske. Spolno nevtralni zakoni, politike in programi lahko nenamerno ohranjajo posledice pretekle diskriminacije (General recommendation No. 25 2004, opomba št. 1). Npr. navidezno spolno nevtralna politika, ki sama po sebi ne izključuje žensk, lahko v realnem življenju povzroči diskriminacijo žensk, ker ne upošteva bioloških razlik (ženske rojevajo otroke in dojijo, ne moški). Prav tako lahko ne upošteva družbeno vzpostavljenih razlik, ki so rezultat veljavnih norm in predpostavk o vlogah, sposobnostih in potrebah žensk in moških v družbi, kar vpliva na oblikovanje politik in njihovo implementacijo. (IWRAW Asia Pacific 2009, 4)

posameznic in posameznikov kot za zakone in zakonodajne ter družbene strukture in institucije. (General recommendation No. 25 2004, 6.–7. točka)

CEDAW temelji na treh načelih:

- načelo enakosti oz. dejanske enakosti.
- Načelo nediskriminacije.
- Načelo obveznosti držav.

3.2.1 Načelo enakosti oz. dejanske enakosti (*substantive equality*)

Odbor CEDAW razlikuje med enakostjo (v slovenščini gre pravzaprav za enakopravnost, torej pravnoformalno enakost) in dejansko enakostjo (v angleščini *substantive equality*). Po mnenju Obora CEDAW formalnopravni ali programski pristop ni dovolj za zagotavljanje dejanske enakosti. Potrebna je učinkovita strategija, s katero bo presežena podzastopanost žensk in dosežena redistribucija virov ter moči med ženskami in moškimi. (General recommendation No. 25 2004, 8. točka)

Načelo dejanske enakosti vsebuje dva temeljna pristopa k enakosti:

- zagotavljanje enakosti na področju *priložnosti* in pri *dostopu* do priložnosti. Pri tem imajo ženske pravico do virov posamezne države v enaki meri kot moški, države pa morajo zagotavljati, da ni ovir, ki bi ženskam preprečevale uživanje in izpolnjevanje njihovih pravic. To zagotavljajo z zakonodajnim in političnim okvirjem v državi, institucije in mehanizmi pa naj bi zagotovili njuno operacionalizacijo. (IWRAW Asia Pacific 2009, 4)
- Zagotavljanje enakosti *rezultatov*, pri čemer morajo države izkazovati dosežke na področju dejanskih sprememb za ženske. Torej ne gre le za to kaj država naredi, ampak za to, kaj država doseže. (prav tam)

V določenih primerih je zato potrebno ženske in moške obravnavati neenako, da bi primerno obravnavali razlike med njimi (General recommendation No. 25 2004, 8. točka). Uvajanje posebnih začasnih ukrepov je lahko ena od metod za doseganje dejanske enakosti žensk z moškimi. (prav tam, 11. točka)

3.2.2 Načelo nediskriminacije

Diskriminacijo 1. člen CEDAW opredeljuje kot »vsakršno razlikovanje, izključevanje ali omejevanje na podlagi spola, katerega posledica ali namen je ogroziti

ali onemogočiti ženskam priznavanje, uresničevanje ali uveljavljanje človekovih pravic in temeljnih svoboščin ne glede na njihov zakonski stan, na podlagi enakosti moških in žensk, na političnem, ekonomskem, socialnem, kulturnem in državljskem ali kateremkoli drugem področju.«

Načelo nediskriminacije konvencija razume v najširšem smislu. Temelji na razumevanju, da je diskriminacija družbeno vzpostavljena/oblikovana. To pomeni, da so potrebni usklajeni ukrepi proti neenakosti in institucionalnim mehanizmom, ki jo spodbujajo in ohranjajo. Države so zavezane k spoštovanju, zaščiti, spodbujanju in izpolnjevanju pravice do nediskriminacije (General recommendation No. 25 2004, 4. točka). Konvencija poudarja, da ženske doživljajo številne oblike diskriminacije zato, ker so ženske (prav tam, 5. točka). Kljub temu, da so ženskam lahko podeljene vse pravice, so v številnih državah še vedno diskriminirane, njihov dostop do pravic pa je omejen z zanikanjem pravice do ekonomskega in socialnega razvoja. CEDAW si tako prizadeva za priznavanje tudi tistih oblik diskriminacije, ki niso nujno očitne in neposredne. (IWRAW Asia Pacific 2009, 6)

3.2.3 Načelo obveznosti držav

Načelo obveznosti držav je določeno od 2. do 4. člena konvencije, medtem ko je od 5. do 16. člena določena vsebina oz. kontekst, v katerem je država dolžna izvrševati svoje obveznosti. Načelo obveznosti pomeni, da bo država Odboru CEDAW omogočila vpogled v izpolnjevanje določil konvencije in da bo:

- preprečevala in prepovedala diskriminacijo.
- Identificirala diskriminacijo in zagotovila primerna pravna sredstva za zaščito pred diskriminacijo.
- Sankcionirala diskriminatorna dejanja.
- Spodbujala pravice žensk in enakost s proaktivnimi ukrepi.
- Pospeševala doseganje dejanske enakosti. (IWRAW Asia Pacific 2009, 9)

Z 2. členom CEDAW so države pogodbenice zavezane k sprejemu politike nediskriminacije, v okviru katere bodo:

- uvedle načelo enakosti v svoje zakone in zagotovile uresničevanje tega načela v praksi. (2. a člen)
- Prepovedale vse oblike diskriminacije in po potrebi uvedle sankcije. (2. b člen)

- Uvedle pravno varstvo žensk in vzpostavile učinkovite institucije za njegovo zagotavljanje. (2. c člen)
- Vzdržale se bodo vsakršnega dejanja, ki bi lahko pomenilo diskriminacijo in zagotovile nediskriminatorno ravnanje javnih institucij. (2. d člen)
- Sprejele vse ukrepe za odpravo diskriminacije s strani kogarkoli. (2. e člen)
- Sprejele vse ukrepe za odpravo diskriminatornih zakonov, predpisov, običajev in praks. (2. f in 2. g člen)

S 3. členom CEDAW so države zavezane k zagotavljanju enakosti z vsemi primernimi sredstvi/ukrepi. To vključuje proaktivne ukrepe in primerne okoliščine za poln razvoj in napredek žensk.

S 4. členom pa so države zavezane k sprejemu posebnih začasnih ukrepov za doseganje dejanske enakosti.

3.3 Določila in domet konvencije

CEDAW je sestavljena iz šestih delov:

1. Načela konvencije, vključno z opredelitvijo diskriminacije, so opredeljena od 1. do 6. člena konvencije.
2. Pravice žensk v političnem in javnem življenju ter področje državljanstva so opredeljeni od 7. do 9. člena konvencije.
3. Področja izobraževanja, zaposlovanja, zdravja, gospodarskega in družbenega življenja in položaj žensk s podeželja oz. kmečkih žensk obravnavajo 10. do 14. člen konvencije.
4. Enakost pred zakonom in pravni položaj žensk ter enakost v vseh vprašanjih, ki se nanašajo na zakonsko zvezo in družinska razmerja, obravnavata 15. in 16. člen konvencije.
5. Odbor CEDAW in njegovi postopki so opredeljeni od 17. do 22. člena.
6. Administrativni postopki so obravnavani od 23. do 30. člena konvencije.

3.3.1 Socialne in družinske zadeve

Socialne in družinske zadeve so dejansko inovativen element v konvenciji. Socialna dimenzija pravic žensk namreč ni bila dovolj kakovostno obravnavana v prejšnjih konvencijah o pravicah žensk (Cho 2010, 7), obenem pa gre za enega od

najobčutljivejših področij. Zajema namreč družbene/kulturne prakse, ki so globoko zakoreninjene v lokalnih skupnostih. (Simmons 2004 v prav tam)

Povezava med diskriminacijo in enakim položajem žensk v družinskem okolju je tema, ki jo CEDAW natančno obravnava (IWRAW Asia Pacific 2005a, 1). 16. člen posebej obravnava enakost med spoloma na vseh področjih, povezanih z zakonsko zvezo in družinskimi razmerji. Določilo obravnava vsebine, ki so občutljive za številne kulture: enakost v zakonski zvezi, reproduktivne pravice žensk, enake pravice in obveznosti do otrok, izbiro družinskega imena in dedovanje. 5. člen konvencije pa poudarja pravilno pojmovanje materinstva kot družbene funkcije ter priznavanje skupne odgovornosti moških in žensk za vzgojo in razvoj otrok. 2. odstavek 4. člena predvideva sprejem posebnih ukrepov za varstvo materinstva, pri čemer CEDAW temelji na razumevanju, da je ponudba storitev, vključno s storitvami za varstvo otrok, odgovornost družbe in države. Tovrstne storitve ženskam namreč omogočajo usklajevanje družinskih obveznosti z zaposlitvijo in sodelovanjem v javnem življenju. (IWRAW Asia Pacific 2005a, 1–2)

3.3.2 Kulture in tradicije

Ena od najpomembnejših vsebin CEDAW je formalno priznavanje vpliva, ki ga imajo kulture in tradicije na omejevanje žensk pri njihovem uživanju temeljnih človekovih pravic. CEDAW poudarja povezanost med kulturnimi stereotipi in običaji ter številnimi političnimi, ekonomskimi in pravnimi omejitvami, postavljenimi ženskam. Že v preambuli poudarja, da je za uresničitev popolne enakosti moških in žensk, potrebno spremeniti tradicionalne vloge obeh spolov v družini in družbi. Posebej 2. f, 5. in 16. člen konvencije obravnavajo odpravo kulturnih stereotipov, ki omejujejo napredek žensk (IWRAW Asia Pacific 2005a, 2). CEDAW poudarja pomen spremembe obstoječih diskriminatornih kulturnih praks v nacionalnih okvirjih, v čemer se razlikuje od večine mednarodnih instrumentov na področju človekovih pravic. (prav tam, 3)

Po mnenju Goonesekere (2007, 56) je praksa konstruktivnega dialoga s pogodbenicami o določilih konvencije na področju zdravja (12. člen) in izobraževanja (10. člen) ter o Splošnem priporočilu št. 24 o zdravju, Odboru CEDAW omogočila, da podaja priporočila o spremembah kulturnih in tradicionalnih praks, ki odražajo neenakost med spoloma. Tradicionalne prakse kot so otroška poroka (2. odstavek 16. člena), izključevanje deklic iz šol zaradi nosečnosti (10. f člen), obrezovanje spolovil

žensk (Splošno priporočilo št. 14),²⁰ izoliranost, ki ženskam odreka ali preprečuje dostop do zdravstvene oskrbe, spadajo v pristojnost za obravnavo s strani Odbora CEDAW. Povezava med temi praksami, socialnoekonomskimi pravicami in kršenjem telesne integritete s povzročanjem nasilja, je Odboru CEDAW *olajšala dostop* do lokalnih navad in običajev. Za države je namreč težje vztrajati na argumentu državne suverenosti pri ohranjanju nacionalnih kultur in tradicij, če uspe Odboru CEDAW v okviru jurisprudence in svojega dela prikazati, da te navade obenem tudi odrekajo temeljne pravice na področju zdravja, izobraževanja in osebne varnosti. Podobno je 6. člen konvencije Odboru CEDAW omogočil izpraševanje držav pogodbenic o tradicionalnih praksah, ki silijo ženske v prostitucijo.

3.4 Pridrži k CEDAW

V skladu z 28. členom CEDAW lahko države ob ratifikaciji ali pristopu izrazijo pridržke do določil konvencije in jih tudi kadarkoli umaknejo. Pridržek, ki ni skladen s cilji in nameni konvencije, ni dovoljen.

Konvencija Odboru CEDAW ni dala mandata za evalvacijo pridržkov, zato se je obravnave problematike lotil na splošno (Goonsekere 2007, 53). Države pogodbenice v okviru konstruktivnega dialoga in sklepnih komentarjev dosledno opozarja na pridržke, ki so jih vložile h konvenciji, leta 1987 pa je v Splošnem priporočilu št. 4 izrazil zaskrbljenost zaradi velikega števila pridržkov, ki so v nasprotju s cilji in nameni konvencije. Države je pozval, naj ponovno premislijo takšne pridržke in razmislijo o njihovem umiku (General recommendation No. 4 1987c). Poziv je ponovil leta 1992 s Splošnim priporočilom št. 20 (General recommendation No. 20 1992a), leta 1998 pa je v svojem poročilu Generalni skupščini navedel še izjavo, ki jo je sprejel v zvezi s pridrži h konvenciji. V njej je izpostavil svoje ugotovitve, da nekatere pogodbenice, ki so vložile pridržke k CEDAW, teh niso vložile k istovrstnim določilom v drugih mednarodnih pogodbah. Nekatere pogodbenice so vložile pridržek k 2. členu konvencije, čeprav njihova ustava prepoveduje diskriminacijo. Nekateri pridržki so opredeljeni tako široko, da njihov učinek ne more biti omejen na posamezno določilo konvencije (Združeni narodi 1998, 47–50, A. 3 točka), nekatere države pa so vložile

---

²⁰ Leta 2014 je Odbor CEDAW sprejel še Splošno priporočilo št. 31 o škodljivih praksah.

splošne interpretativne izjave (*declarations*), ki so po mnenju Odbora CEDAW pravzaprav splošni pridržki. (prav tam, A. 4 točka)

Številne države so vložile pridržke z argumentom, da so določila konvencije neskladna z njihovo nacionalno zakonodajo, tradicijo, religijo ali kulturo (Združeni narodi 1998, 47–50, A. 3 točka).²¹ Po mnenju Odbora CEDAW nobena tradicionalna, verska ali kulturna praksa ter nacionalni zakoni ali politike ne morejo opravičiti kršenja določil konvencije (prav tam, A. 17 točka). Odbor CEDAW kulturne različnosti ni sprejel kot opravičilo za ohranjanje neenakosti in kršitve človekovih pravic žensk. V sklepnih komentarjih pogodbenice opozarja na neskladja med tradicionalnimi praksami in normami CEDAW. Poziva jih, da posredujejo, odpravljajo takšne prakse ter umaknejo pridržke. V primerih pridržkov, ki so argumentirani z etnično ali versko različnostjo, pa konsistentno opozarja na koncept *vseh pravic za vse ženske*. (Goonesekere 2007, 53–54)

CEDAW je konvencija z največ pridržki med vsemi pogodbami ZN o človekovih pravicah, kar pomembno vpliva na njeno univerzalno veljavo in integriteto (Schöpp-Schilling 2007, 12–13). Ob ratifikaciji je tretjina pogodbenic vložila pridržke k CEDAW.²² Pri tem je več kot 20 % pogodbenic vložilo pridržek (delen ali v celoti) k enemu od dveh določil (Cho 2010, 8), ki ju Odbor CEDAW razume kot temeljni določili konvencije (Združeni narodi 1998, 47–50, A. 6 točka). To sta 2. in 16. člen konvencije, ki po mnenju Odbora CEDAW spadata v okvir predmeta in cilja konvencije.

Večina pridržkov je vsebinske narave, povezanih z načeli na področju pravic žensk, preostali pa so povezani z reševanjem sporov, predvidenim v 29. členu konvencije. Pri tem je praksa vlaganja pridržkov stalna od sprejema konvencije naprej,

---

²¹ Mavretanija je npr. vložila splošni pridržek h konvenciji, pri čemer ne priznava nobenega dela konvencije, ki je v nasprotju z islamskim pravom (Cho 2010, 10, opomba št. 9). Podoben splošni pridržek je vložila Saudova Arabija, pri čemer je izjavila, da v primeru neskladja med katerikoli določilom v konvenciji in normami islamskega prava, kraljevina ni obvezana upoštevati nasprotujočega določila konvencije. Nekatere pogodbenice so vložile ugovore k pridržkom Saudove Arabije in podobnim pridržkom. Izpostavile so, da tako široko opredeljeni pridržki postavljajo dvom v obvezo države, da bo izpolnila svoje obveznosti. Nedorečen obseg pridržka pa lahko povzroči popolno neučinkovitost konvencije v Saudovi Arabiji (Keller 2004, 39). Švedska je v primeru pridržkov k CEDAW, katerih argumentacija temelji na kulturi ali religiji, v svojem mnenju Generalnemu sekretarju ZN izpostavila, da je lahko edino vodilo pri oceni skladnosti pridržka z namenom in ciljem konvencije, sama konvencija (Clark 1991, 286). Nasploh za t. i. antidiskriminacijske pogodbe ZN velja, da imajo posameznice in posamezniki določene neodtujljive pravice, ki jih države ne morejo preprosto povoziti z imperativi kulture, tradicije, primernosti, ekonomskega napredka in drugimi podobnimi dejavniki. (prav tam, 287)

²² Empirične študije so pokazale visoko korelacijo med pridržki k CEDAW in spoštovanjem človekovih pravic v državi. Demokracije z boljšo prakso spoštovanja človekovih pravic, so vložile manj pomembne pridržke k CEDAW (Landman 2005 v Cho 2010, 10). Države, v katerih je za implementacijo konvencije postavljenih več ovir, pa so vložile več pridržkov k CEDAW. (Neumayer 2007 v prav tam)

umaknjeni pridrži pa večinoma niso povezani z delnim ali celotnim umikom pridržkov k 2. in 16. členu konvencije. (Cho 2010, 8–9)

Pridržke k 16. členu konvencije je Odbor CEDAW obravnaval tudi v svojem Splošnem priporočilu št. 21, kjer je *glasno* opozoril na visoko število pogodbenic, ki so v celoti ali delno vložile pridrže k temu členu. Še posebej, če je država obenem vložila tudi pridrže k 2. členu konvencije s trditvijo, da bi lahko bilo usklajevanje s tema členoma v konfliktu s splošnim razumevanjem družine, ki med drugim temelji na kulturnih ali verskih prepričanjih ali na ekonomskem ali političnem položaju države (Združeni narodi 1998, 47–50, A. 12 točka). Pridržki k 2. in 16. členu konvencije po mnenju Odbora CEDAW ohranjajo mit o drugorazrednosti žensk in spodbujajo neenakosti ter kršitve pravic žensk tako v javnem kot v zasebnem življenju (prav tam, A. 15 točka). Odbor CEDAW zato v konstruktivnem dialogu s pogodbenicami in v sklepnih komentarjih kontinuirano izraža zaskrbljenost zaradi pridržkov k 2. in 16. členu konvencije in zaradi dejstva, ker jih niso umaknile ali preoblikovale. (prav tam, A. 23 točka)

4 OPCIJSKI PROTOKOL H KONVENCIJI O ODPRAVI VSEH OBLIK DISKRIMINACIJE ŽENSK

4.1 Mehanizmi za krepitev implementacije določil CEDAW

Že v procesu pogajanj o CEDAW so nekatere države razmišljale o vključitvi določila o postopku individualne pritožbe ali sporočila v samo konvencijo. Takšen mehanizem bi posameznici omogočil, da pri Odboru CEDAW vloži pritožbo zaradi domnevnega kršenja določil konvencije. Na koncu so to možnost zavrnil (Gomez Isa 2003, 305), tudi zato, ker so nekateri delegati menili, da so pritožbeni postopki potrebni za resna mednarodna kazniva dejanja kot sta apartheid in rasna diskriminacija, ne pa diskriminacija žensk. (UN Women 2016)

Ko pa je Odbor CEDAW začel s svojim delom, je postalo jasno, da so mehanizmi, ki jih ima na razpolago za uveljavljanje/zaščito pravic iz konvencije, izjemno šibki (Gomez Isa 2003, 305). Kot temeljni razlog je bila pogosto navajana prav odsotnost postopka, ki bi Odboru CEDAW omogočal sprejemanje individualnih sporočil ali pritožb proti pogodbenicam, ki so nanj pristale (Meron 1990, 216). S tem tistim, ki so jim dejansko kršene pravice, ni bilo omogočeno sodelovanje v procesu oz. vložiti pritožbe zaradi kršenja njihovih pravic. (Evatt 1991, 447)

Od začetka 1990-tih so bila zato v ospredju mnjenja, da je treba mehanizme za uveljavljanje/zaščito pravic iz konvencije okrepiti. Izpostavljeni sta bili dve možnosti. Nekateri so menili, da je treba reformirati konvencijo v celoti, drugi pa so spodbujali sprejem opcijskega protokola h konvenciji, po zgledu Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah. Kmalu se je izkazalo, da bi reforma konvencije povzročila številne neprijetnosti, zato so se odločili za opcijski protokol kot bolj praktično rešitev (Gomez Isa 2003, 305). Razmišljali so celo o protokolu, ki bi posebej obravnaval nasilje proti ženskam. Prav tako so za namen povečanja učinkovitosti obravnave domnevnih kršitev začeli razmišljati o imenovanju tematske poročevalke ali poročevalca, ki bi imel podoben mandat kot poročevalke in poročevalci Komisije za človekove pravice. Odbor CEDAW na svoji enajsti seji leta 1992 ni podprl predloga za sprejem opcijskega protokola za področje nasilja proti ženskam, sprejel pa je pomembno Splošno priporočilo št. 19 o nasilju proti ženskam. (Evatt 1991, 448)

V zaključnem dokumentu s Svetovne konference o človekovih pravicah na Dunaju so države zapisale, da je za okrepitev implementacije obvez na področju

enakosti žensk in človekovih pravic žensk, potrebno sprejeti nove postopke. Komisija za status žensk in Odbor CEDAW naj zato hitro raziščeta možnost za uvedbo pravice do peticije in pripravita opsijski protokol k CEDAW (A/CONF157/23; Združeni narodi 1993, 40. točka). Kot rezultat četrte Svetovne konference o ženskah v Pekingu leta 1995, pa so bile v okviru Izhodišč za ukrepanje države pozvane k podpori procesu priprave osnutka opsijskega protokola k CEDAW. (Neubauer 1996, 230. k točka)

Tudi sam Odbor CEDAW je spodbujal sprejem opsijskega protokola, ki bi po njegovem mnenju zagotovil, da bi CEDAW postala enakovredna drugim pogodbam na področju človekovih pravic v okviru ZN (Gomez Isa 2003, 306). V svojem Predlogu št. 7 je poleg splošnih zadev, kjer je med drugim poudaril, da naj v protokol ne bo vključena možnost sporočil ene države proti drugi državi in možnost pridržkov, izpostavil še posamezne elemente, ki naj bi jih opsijski protokol vključeval (Committee on the Elimination of Discrimination Against Women 1996, B. 1–B. 29 točka). Večina teh je dejansko vključena v sprejeti Opcijski protokol k CEDAW.

V 1990-tih letih so pritožbeni postopki že obstajali. Ali, kot sem že omenila, v obliki Opcijskega protokola k Mednarodnemu paktu o državljskih in političnih pravicah ali kot opsijska določila v samih konvencijah (Meron 1990, 216).²³ Ne glede na to, kako so vzpostavljeni, ti postopki zahtevajo dodatno posebno potrditev, ratifikacijo ali izjavo države, da priznava pristojnost pogodbenega telesa za sprejemanje in obravnavo sporočil oz. uvedbo postopka preiskave. Postopek individualne pritožbe pa posameznicam in posameznikom daje možnost uporabe dodatnega pravnega sredstva

---

²³ Trenutno lahko pritožbe ali sporočila posameznic in posameznikov sprejema in obravnava osem pogodbenih teles ZN na področju človekovih pravic. Odbor za človekove pravice lahko v skladu z Opcijskim protokolom k Mednarodnemu paktu o državljskih in političnih pravicah sprejema individualna sporočila, v katerih posameznice in posamezniki trdijo, da so jim kršene pravice iz Mednarodnega pakta o državljskih in političnih pravicah. Odbor proti mučenju lahko obravnava pritožbe posameznic in posameznikov v skladu z 22. členom Konvencije proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju; Odbor za odpravo rasne diskriminacije v skladu s 14. členom Mednarodne konvencije o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije; Odbor za pravice invalidov v skladu z Opcijskim protokolom h Konvenciji o pravicah invalidov; Odbor za prisilna izginotja v skladu z 31. členom Mednarodne konvencije o zaščiti vseh oseb pred prisilnim izginotjem; Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice v skladu z Opcijskim protokolom k Mednarodnemu paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah. Odbor za otrokove pravice lahko sprejema sporočila posameznic in posameznikov, ki trdijo, da so jim bile kršene pravice iz Konvencije o otrokovih pravicah ali iz njegovih dveh Opcijskih protokolov – glede prodaje otrok, otroške prostitucije in otroške pornografije ter glede udeležbe otrok v oboroženih spopadih, na podlagi Tretjega Opcijskega protokola o postopku sprejemanja sporočil. Pritožbeni postopek Odbora o varstvu pravic delavcev migrantov še ni stopil v veljavo, predvideva pa ga 77. člen Mednarodne konvencije o varstvu pravic delavcev migrantov in članov njihovih družin (Office of the High Commissioner for Human Rights 2016). Sprejem sporočil s strani Odbora CEDAW, obravnavam v tem poglavju.

v posameznih specifičnih primerih. (Commission on the Status of Women 1997, 11. točka)

4.2 Sprejem in vsebina Opcijskega protokola

Opcijski protokol k CEDAW (A/RES/54/4; Združeni narodi 1999) je Generalna skupščina ZN sprejela leta 1999, v veljavo pa je stopil leto kasneje. Njegove pogodbenice so lahko le tiste države, ki so pogodbenice konvencije. Aprila 2016 je imel Opcijski protokol 106 držav pogodbenic.

Poleg možnosti sprejema individualnih sporočil in uvedbe postopka preiskave grobih in sistematičnih kršitev pravic, Opcijski protokol vključuje tudi inovativne elemente:

- v skladu z 2. členom Opcijskega protokola lahko sporočilo poleg posamezne ženske vloži tudi skupina žensk, ki trdijo, da so žrtve kršitve katerega od določil CEDAW. Prav tako lahko sporočilo vloži nekdo v imenu osebe ali skupine oseb z njihovim soglasjem. (Flinterman 2007, 288)²⁴
- V sporočilu lahko oseba trdi, da ji je bila kršena katerakoli pravica iz CEDAW, s čemer je izrecno poudarjena nedeljivost človekovih pravic, področje uporabe postopka individualnega sporočila pa je široko zastavljeno. Pridržki so eksplicitno prepovedani, lahko pa država ob podpisu ali ratifikaciji protokola izjavi, da ne priznava pristojnosti Odbora CEDAW za postopek preiskave (t. i. *opt – out* klavzula). (prav tam)
- V skladu s 1. odstavkom 5. člena Opcijskega protokola lahko Odbor CEDAW »kadar koli po prejemu sporočila in preden je sprejeta odločitev o vsebini, ... zadevni državi pogodbenici pošlje v nujno obravnavo prošnjo, da država pogodbenica sprejme takšne začasne ukrepe, kot so morda potrebni, da bi se izognili možni nepopravljivi škodi za žrtev ali žrtve domnevne kršitve.« Flinterman (2007, 289) meni, da takšna

---

²⁴ Vprašanje o tem, kdo lahko posreduje sporočilo Odboru CEDAW, je bilo v času pogajanj o Opcijskem protokolu eno najbolj problematičnih. Bistvo vprašanja je bilo, ali lahko nekdo drug, ki ima zadosten interes, v imenu žrtve posreduje sporočilo Odboru CEDAW. Nekatere države so bile zaskrbljene, ker bi lahko takšno določilo mednarodnim nevladnim organizacijam in njihovim mrežam omogočilo, da postopek individualnega sporočila uporabljajo v imenu žrtev. Druge države so podpirale takšno možnost za nevladne organizacije. Trdile so, da je nujna, da bi zagotovili mehanizem za zaščito človekovih pravic vsem ženskam, ne le tistim, ki imajo ekonomske in intelektualne vire za sprožitev postopka v mednarodnem okolju (Gómez Isa 2003, 310). V teku pogajanj je bila možnost, da vloži sporočilo nekdo, ki ima za to zadosten interes, zavrnjena, sprejeta pa je bila možnost, da ga vloži nekdo v imenu posameznice ali skupine posameznic z njihovim soglasjem, ali če lahko opraviči, da deluje v njihovem imenu brez soglasja (Flinterman 2007, 288). Bistvo je torej soglasje, kar je v primerjavi z drugimi mednarodnimi instrumenti človekovih pravic, ki potrebe po soglasju ne omenjajo posebej, omejujoče. (Gómez Isa 2003, 312)

pristojnost Odbora CEDAW, vsebovana v samem protokolu, namesto v poslovniku, kot to velja za druga pogodbenata telesa, dodatno spodbuja države, da sprejmejo ukrepe. Prav tako meni, da gre za enega močnejših elementov Opcijskega protokola k CEDAW.

- Tudi postopek spremljanja je pomemben element, pri čemer lahko Odbor CEDAW v skladu s 5. odstavkom 7. člena »državo pogodbenico povabi, da predloži nadaljnje informacije o kakršnih koli ukrepih, ki jih je država pogodbenica sprejela kot odgovor na njegova morebitna mnenja ali priporočila, vključno s tistimi iz poznejših poročil države pogodbenice v skladu z 18. členom konvencije, če se to zdi odboru primerno.«

4.3 Sporočila oseb ali skupine oseb (*individual communication procedure*)

Prispevek Odbora CEDAW k mednarodnemu pravu človekovih pravic in k jurisprudenci konvencije je v primerih, ki vključujejo nasilje proti ženskam in njihovo smrt kot posledico nasilja s strani njihovega partnerja, izjemno pomemben. Odbor CEDAW je v teh primerih postavil visoke standarde zakonodajne zaščite in njene praktične implementacije. Njegova mnenja temeljijo na analizi, ki jo je razdelal v Splošnem priporočilu št. 19 o nasilju proti ženskam, in so pomembno vsebinsko okrepila obveznosti držav v okviru dolžne skrbnosti. (Byrnes 2010, 8)

Odbor CEDAW pa je s široko interpretacijo obvez pogodbenic izpostavil tudi vprašanje odnosa med obveznostmi držav iz konvencije in obveznostmi iz drugih pogodb o človekovih pravicah. Posebej v zvezi s pravico ne biti izpostavljen samovoljnemu pridržanju na temelju domnevnega in napovedanega prihodnjega ravnanja. Odbor CEDAW je večkrat izjavil, da v primerih nasilja proti ženskam, pravice povzročiteljev nasilja ne morejo prevladati nad človekovo pravico žensk do življenja in fizične ter duševne integritete. Države bi morale pridržati povzročitelja nasilja kot del njihove obveznosti v skladu z dolžno skrbnostjo v odnosu do ženske. (Byrnes 2010, 8)

4.3.1 Dolžna skrbnost

Koncept dolžne skrbnosti ima v mednarodnem pravu sicer dolgo zgodovino, vendar se je kot mejnik pri njegovi uporabi na področju človekovih pravic uveljavila

odločitev Medameriškega sodišča za človekove pravice v primeru Velásquez Rodríguez proti Hondurasu.²⁵

V odločitvi je Medameriško sodišče za človekove pravice opozorilo na dolžnost držav pogodbenic, da državni aparat in vse njegove strukture organizirajo tako, da bodo lahko na svojem ozemlju zagotovile polno uveljavljanje temeljnih pravic in svoboščin. Sodišče je menilo, da morajo države izvrševati dolžno skrbnost, da bi preprečile kršitve in obravnavale zlorabe človekovih pravic, ki jih povzročijo nedržavni akterji in jih v prvi fazi in neposredno torej ni mogoče pripisati državi. (Chinkin 1999, 394)

Skozi čas se je dolžna skrbnost uveljavila kot pomembna obveznost držav na področju nasilja proti ženskam. Zlasti pomembna je bila torej njena opredelitev v Splošnem priporočilu Odbora CEDAW št. 19, pa tudi v Splošnem priporočilu št. 31. V zadnjem Odbor CEDAW dolžno skrbnost opredeljuje kot obvezo držav pogodbenic, da preprečujejo nasilje ali kršitve človekovih pravic, zaščitijo žrtve in priče pred kršitvami, preiščejo kršitve, kaznujejo odgovorne, vključno z zasebnimi posamezniki, in zagotovijo dostop do učinkovitih pravnih sredstev in odškodnine. Odbor CEDAW pri tem dodatno usmerja na 9. člen Splošnega priporočila št. 19, 13. člen Splošnega priporočila št. 28, 15. člen Splošnega priporočila št. 30, na svoja mnenja in odločitve o individualnih sporočilih in v preiskavah in na 5. člen Splošnega komentarja št. 13 Odbora za otrokove pravice (General recommendation No. 31 2014b, opomba 6). Dolžno skrbnost v povezavi z nasiljem proti ženskam obravnavata vsaj še dva pomembna dokumenta ZN, in sicer Deklaracija ZN o odpravi nasilja nad ženskami v 4. c členu ter Pekinška deklaracija in Izhodišča za ukrepanje v 124. b točki. (Veselič in Matko 2014, 37)

Ena od bivših Posebnih odposlank za nasilje proti ženskam, njegove vzroke in posledice Radhika Coomaraswamy je razvila naslednji seznam kriterijev za določanje izvrševanja dolžne skrbnosti s strani posamezne države:

- ratifikacija mednarodnih instrumentov na področju človekovih pravic, vključno s CEDAW.
- Obstoj ustavnega jamstva o enakosti žensk ali o prepovedi nasilja proti ženskam.

---

²⁵ Medameriška komisija za človekove pravice je leta 1981 sprejela peticijo proti Hondurasu, v kateri so prosilci trdili, da so honduraške nacionalne varnostne enote neupravičeno aretirale Angel Manfredo Velásquez Rodríguez-a. Velásquez Rodríguez je izginil, policija in varnostne sile pa so vztrajno zanikale, da vedo, kje se nahaja. Prosilci so trdili, da je s takšnim ravnanjem Honduras kršil več členov Ameriške konvencije o človekovih pravicah. Po opravljenih zaslišanjih, je komisija primer predala Medameriškemu sodišču za človekove pravice, katerega pristojnost je Honduras priznal. Sodišče je razsodilo, da je Honduras kršil konvencijo, da so bili državni organi vpleteni v aretacijo in izginotje in da je mogoče dejanja oseb, ki so aretirale Velásquez Rodríguez-a, pripisati državi. (Steiner v Steiner in drugi 2007, 214)

- Obstoj nacionalne zakonodaje in/ali administrativnih sankcij, ki zagotavljajo primerna sredstva/varstvo za ženske, ki doživljajo nasilje.
- Politike ali akcijski načrti na področju nasilja proti ženskam.
- Občutljivost za spol in občutljivost pri obravnavi nasilja proti ženskam v okviru kazenskopravnega sistema in v policiji (policijska praksa, obravnava žrtev, število primerov, število primerov, ki jih obravnava tožilstvo, sodbe sodišč, ozaveščenost strokovnjakinj in strokovnjakov s področja zdravja, ki sodelujejo v postopku).
- Dostopnost in razpoložljivost podpornih storitev (varnih hiš, pravnega in psihološkega svetovanja, druge posebne podpore).
- Obstoj ukrepov za ozaveščanje in spremembo diskriminatornih politik in praks na področju izobraževanja in medijev.
- Zbiranje podatkov in statistik o nasilju proti ženskam, ki omogoča, da problem nasilja proti ženskam ni neviden.²⁶ (Special Rapporteur 1999, 25. točka)

Prav tako bivša posebna odposlanka za nasilje proti ženskam, njegove vzroke in posledice Yakin Ertürk, pa je v svojem poročilu Komisiji za človekove pravice poudarila, da je bilo uveljavljanje standarda dolžne skrbnosti doslej omejeno na ukrepanje na področju nasilja proti ženskam, ko do njega pride. V tem kontekstu je bilo osredotočeno na sprejemanje zakonodajnih sprememb, dostop do pravnih sredstev in določil o storitvah. Relativno malo je bilo storjenega na področju splošnejše obveze držav, ki vključuje preventivne ukrepe, skupaj z obvezo po spremembi patriarhalnih spolnih struktur in vrednot, ki ohranjajo nasilje proti ženskam. (Special Rapporteur 2006, 15. točka)

4.3.2 Obvezujočnost mnenj Odbora CEDAW

Z obravnavo sporočil in izvedbo preiskav je neposredno povezano vprašanje o tem, ali so mnenja Odbora CEDAW zavezujoča za države pogodbenice. Odbor CEDAW je državam, ki so zadostile formalnim postopkovnim zahtevam, obenem pa zavrnilo upoštevanje njegovih mnenj, odgovoril na dva načina. Sprejel je postopek spremljanja in jasno izpostavil, da so države zavezane spoštovati njegova mnenja.

---

²⁶ Odbor CEDAW uporablja praktično enaka izhodišča pri svoji obravnavi poročil držav pogodbenic, vse te kriterije pa uvršča v celovit pristop k obravnavi nasilja proti ženskam. Od držav pogodbenic tudi zahteva, da implementirajo koncept dolžne skrbnosti.

Dve članici Odbora CEDAW sta za primer priporočil iz postopka preiskave postavili trditev, da Odbor CEDAW sicer ne deluje kot sodišče in ne more izdajati obvezujočih odločitev. Vendarle lahko pričakuje implementacijo priporočil, saj je država pogodbenica z ratifikacijo Opcijskega protokola sprejela avtoriteto Odbora CEDAW, da izvede proces preiskave. (Tavares da Silva in Ferrer Gómez 2007, 302)

Enako trdijo številni avtorji in avtorice, ko pravijo, da bi bilo napačno mnenja mednarodnih pogodbenih teles opredeliti kot gola priporočila. Mnenja so končni rezultat postopka, izvedenega s strani mednarodnega pogodbenega telesa, ki so ga vzpostavile in izvolile države pogodbenice za namen interpretacije določil konvencije in nadzora nad njeno implementacijo. Če je torej država prostovoljno sprejela takšne postopke, bi bilo nezdružljivo z zgornjimi predpogoji da potem, ko je postala ena od strank v postopku in prejela mnenje odbora, njegovo mnenje preprosto zamenja z lastno interpretacijo o tem, ali je prišlo od kršitve določil konvencije ali ne. (Scheinin v Steiner in drugi 2007, 915)

Za primer Mednarodnega pakta o državljanskih in političnih pravicah Joseph (Steiner in drugi 2007, 915–916) poudarja, da je Odbor temeljni organ za interpretacijo pakta, ki je sam po sebi pravno obvezujoč. Njegove odločitve so torej močni indikator pravnih obvez. Sam Odbor za človekove pravice pa je v svojem Splošnem komentarju št. 33 o obveznostih držav pogodbenic v skladu z Opcijskim protokolom k Mednarodnemu paktu o državljanskih in političnih pravicah jasno zapisal, da morajo pogodbenice uporabiti vsa možna sredstva za zagotavljanje učinkovitosti mnenj, ki jih izdaja Odbor za človekove pravice (Human rights committee 2008, 20. točka). Čeprav Odbor za človekove pravice ni sodno telo, njegova mnenja odražajo nekatere pomembne značilnosti sodne odločitve (prav tam, 11. točka). Predstavljajo avtoritativno izjavo organa, ki je bil ustanovljen v skladu s paktom, ki tudi določa njegovo pristojnost za interpretacijo instrumenta (prav tam, 13. točka). Obenem pa so države obvezane delovati v dobri veri, tako ko gre za sodelovanje v postopku v skladu z Opcijskim protokolom kot v povezavi s samim paktom. (prav tam, 15. točka)

Predpostavka torej mora biti, da so mnenja Odbora CEDAW v primerih sporočil, ki jih sprejme v obravnavo v okviru Opcijskega protokola, avtoritativne interpretacije konvencije v skladu z mednarodnim pravom. (Scheinin v Steiner in drugi 2007, 915)

4.3.3 Sprejemljivost sporočil

Odbor CEDAW lahko sporočila sprejme, če so za to izpolnjeni pogoji v skladu s 4. členom Opcijskega protokola.²⁷ Številni primeri, o katerih sprejemljivosti je odločal, so bili predmet kritik tako znotraj kot izven Odbora CEDAW. Posebej naj bi Odbor CEDAW v določenih primerih ne bil dovolj napreden pri interpretaciji postopkovnih zahtev za sprejem in obravnavo sporočil (Byrnes 2010, 10) in naj bi bil dokaj previden pri odločitvi o sprejemljivosti sporočil. (Flinterman 2007, 292)

V primerih sporočil, ki so obravnavala nasilje proti ženskam, so države kot odgovor nanja večinoma oporekale pristojnost Odboru CEDAW. Pogosto so navajale, da pritožnica ni izčrpala vseh notranjih pravnih sredstev. V primeru gospe Goekce proti Avstriji je Odbor CEDAW opozoril na bistvo izčrpanja vseh notranjih pravnih sredstev. Poudaril je, da mora biti vsebina pritožbe najprej naslovljena na primerno nacionalno telo, sicer je bistvo tega določila izgubljeno. Pravilo o notranjih pravnih sredstvih je bilo ustvarjeno zato, da bi imele države možnost popraviti kršitev v okviru svojega pravnega sistema, preden to kršitev obravnava Odbor CEDAW. Pri tem se je Odbor CEDAW skliceval na odločitev Odbora za človekove pravice. (Communication No. 5/2005 2007, 7. 2 točka)

Dolgotrajni in nezadovoljivi postopki v državi pogodbenici ter postopki, katerih trajanje je nepredvidljivo (roki v zakonih države so nejasni oz. je iz posredovanih informacij nemogoče predvideti hiter postopek), so lahko razlog za to, da za Odbor CEDAW argument države o neizčrpanih vseh notranjih pravnih sredstvih ne zdrži. V primeru gospe L. C. proti Peruju je Odbor CEDAW ugotovil, da gospa L. C. ni imela na razpolago primerne zakonodajnega postopka, ki bi ji omogočil dostop do preventivne, neodvisne in izvršljive odločitve. Zato je odločil, da je mogoče uveljaviti izjemo v okviru 1. odstavka 4. člena Opcijskega protokola. (Communication No. 22/2009 2011b, 8. 4 točka)

V primeru gospe A. T. proti Madžarski država pristojnosti Odbora CEDAW sicer ni postavljala pod vprašaj, vendar je Odbor CEDAW vseeno izrazil svoje mnenje o

---

²⁷ 4. člen Opcijskega protokola se glasi: »1. Odbor ne obravnava sporočila, če ni ugotovil, da so bila izčrpana vsa možna notranja pravna sredstva, razen če se z uporabo teh neupravičeno zavlačuje ali ta pravna sredstva verjetno ne bodo dala učinkovite rešitve. 2. Odbor izjavi, da je sporočilo nesprejemljivo, če: (a) je odbor isto zadevo že obravnaval ali se je ta obravnavala ali se obravnava v drugem postopku mednarodne preiskave ali poravnave; (b) ni skladno z določbami konvencije; (c) je očitno neutemeljeno ali nezadostno utemeljeno; (d) je to zloraba pravice do predložitve sporočila; (e) so dejstva, ki so predmet sporočila, nastopila pred začetkom veljavnosti tega protokola za zadevno državo pogodbenico, razen če se ta dejstva niso nadaljevala po tem datumu.«

dolgotrajnem kazenskem postopku. Pretekla so namreč tri leta od nasilnih kaznivih dejanj do obsodbe povzročitelja nasilja. Odbor CEDAW bi pri odločitvi o sprejemljivosti sporočila tako dolgotrajen postopek razumel kot nerazumno podaljšan postopek v okviru razumevanja 1. odstavka 4. člena Opcijskega protokola. Posebej zato, ker je bila gospa A. T. v nevarnosti, da se ji zgodi nepopravljiva škoda in je bila žrtev groženj s smrtjo v vsem času trajanja postopka. Obenem ni imela možnosti zahtevati zaščite, obtoženi pa v tem času ni bil priprt. (Communication No. 2/2003 2005a, 8. 4 točka)

V primeru gospe Goekce proti Avstriji je Odbor CEDAW menil, da je potrebno o vprašanju, ali so bila izčrpana vsa pravna sredstva v skladu s 1. odstavkom 4. člena Opcijskega protokola, odločiti izhajajoč iz trditev, da država ni izpolnila svoje obveznosti dolžne skrbnosti do gospe Goekce. Odbor CEDAW je v prvi vrsti obravnaval obtožbe o luknjah v zakonu in domnevnih kršitvah ali malomarnosti oblasti pri uporabi ukrepov, ki jih je zagotavljal zakon (Communication No. 5/2005 2007, 7. 4 točka). Ugotovil je, da abstraktnega ustavnega postopka, ki ga po mnenju države gospa Goekce ni izkoristila, ni mogoče razumeti kot učinkovito pravno sredstvo v primeru gospe, katere življenje je bilo resno ogroženo, ali njenih potomcev (prav tam, 7. 5 točka). Prav tako je ugotovil, da postopka, s katerim bi gospa Goekce lahko sama sprožila pregon proti možu, potem ko ga je javno tožilstvo zavrglo, ni mogoče razumeti kot postopek, ki bi bil gospe dejansko dostopen. Še posebej zato, ker je izjemno zapleten in strog, ker nemščina ni bila materni jezik gospe Goekce in, kar je najpomembnejše, ker je bila gospa v položaju doživljanja dolgotrajnega nasilja v družini in groženj z nasiljem. (prav tam, 11. 3 točka)

V primeru gospe González Carreño proti Španiji je Odbor CEDAW menil, da mora odločiti, ali je gospa González Carreño vložila razumen napor pri vložitvi pritožb o kršitvah, ki izhajajo iz konvencije, pred nacionalnimi organi. (Communication No. 47/2012 2014a, 8. 6 točka)

Pri obravnavi sporočila gospe Yildirim proti Avstriji, pa je Odbor CEDAW uporabil splošno presojo Odbora za človekove pravice. V skladu z njo bi bila zavrnitev sporočila nesmiselna, če so izčrpana vsa notranja pravna sredstva v času, ko Odbor sporočilo že obravnava. Avtor/ica bi namreč lahko takoj ponovno vložila enako sporočilo o enakem domnevnem kršenju. (Communication No. 6/2005 2007a, 11. 3 točka)

4.3.4 Začasni ukrepi

Odbor CEDAW lahko torej v skladu s 1. odstavkom 5. člena Opcijskega protokola državo pogodbenico, ki je stranka v postopku, prosi, da sprejmečasne ukrepe, ki so morda potrebni, da bi se izognili nepopravljivi škodi za žrtev kršitve.

V primeru gospe A. T. proti Madžarski je sama gospa, ki se je bala za svoje življenje, istočasno z oddajo sporočila, zahtevala učinkovitečasne zaščitne ukrepe (Communication No. 2/2003 2005a, 1. 2 točka). Odbor CEDAW je državo prosil, da zagotovi takojšnje, primerne in konkretnečasne zaščitne ukrepe za gospo A. T., ki so morebiti potrebni, da bi se izognili nepopravljivi škodi zanjo in o tem informira Odbor CEDAW. Država je sicer uvedla nekatere ukrepe in o njih informirala Odbor CEDAW, vendar ta ni bil zadovoljen (prav tam, 4. 2–4. 8 točka). V svojem mnenju je zapisal, da je pomanjkanje učinkovitih zakonodajnih in drugih ukrepov državi pogodbenici preprečevalo, da bi zadovoljivo obravnavala zahtevo Odbora CEDAW po uvedbi časasnih ukrepov. (prav tam, 9. 5 točka)

V primeru gospe V. K. proti Bolgariji je Odbor CEDAW od države pogodbenice zahteval takšne primerne in konkretnečasne zaščitne ukrepe za gospo V. K. in njene otroke, ki so potrebni, da bi se izognili nepopravljivi škodi proti njim v času, ko Odbor CEDAW obravnava sporočilo. Od države je še zahteval, da zagotovi zaščito in telesno integriteto gospe V. K. in njenih otrok ves čas, tudi ko potekajo stiki njenega moža z otroki v domu gospe V. K. Država naj Odbor CEDAW informira o sprejetih ukrepih. Ko je država po ponovnem pozivu Odbora CEDAW, da ga informira o sprejetih časasnih ukrepih, to vendarle storila, je ta zaključil, da je po njegovem razumevanju država pogodbenica sprejela vse potrebne zaščitne ukrepe, da bi se izognili nepopravljivi škodi za gospo V. K. in njene otroke in da nadaljuje z zagotavljanjem zaščite njihove telesne in duševne integritete. (Communication No. 20/2008 2011a, 5. 1–5. 4 točka)

4.4 Obravnava sporočil v zvezi z nasiljem proti ženskam

Mnenja (*views*) Odbora CEDAW o sporočilih so z vidika razumevanja problematik, ki jih obravnavajo, izjemno pomembna. Preko njih Odbor CEDAW dodatno razlaga določila konvencije in jih obenem postavlja v *življenjski kontekst*. Sporočila, s katerimi se posameznice ali osebe v njihovem imenu, obračajo na Odbor

CEDAW, namreč niso nek suhoparen teoretičen tekst, ampak realne težave posameznic, s katerimi se soočajo zaradi zakonodajnega, institucionalnega, političnega idr. sistema v državi. Skozi njihovo življenjsko izkušnjo ali njihove posebne potrebe postane vidno, kako diskriminatorna, škodljiva, nevarna za življenje in zdravje je lahko neka ureditev.²⁸

V okviru sporočil v zvezi z nasiljem proti ženskam je Odbor CEDAW obravnaval spodnja področja.

4.4.1 Posilstvo

Posilstvo je Odbor CEDAW obravnaval v dveh primerih proti Filipinom. Bistvo sporočil so predstavljali miti in stereotipi o posilstvu in žrtvah posilstva v sodbah prvostopenjskih sodišč, ki so poleg do oprostilne sodbe za oba povzročitelja posilstev, vodili še do reviktimizacije žrtev. Oprostilni sodbi sta bili v obeh primerih takoj dokončni. (Communication No. 18/2008 2010, 6. 2 točka in Communication No. 34/2011 2014, 7. 2 točka)

V primeru gospe Vertido je Odbor CEDAW izrazil mnenje, da mora biti sojenje v primerih posilstev in spolnega nasilja pošteno, nepristransko, hitro in v primernem časovnem okvirju (Communication No. 18/2008 2010, 8. 3 točka). Konvencija predvideva obveznosti za vse državne organe, zato so lahko države odgovorne za sodniške odločitve, ki kršijo določila konvencije. V skladu z 2. f in 5. a členom je država dolžna sprejeti primerne ukrepe za spremembo ali odpravo ne le obstoječih zakonov in pravil, ampak tudi navad in praks, ki predstavljajo diskriminacijo žensk. Stereotipne predstave vplivajo na pravico žensk do poštenega in pravičnega sojenja in pravosodje mora biti pozorno na to, da ne postavlja nefleksibilnih standardov o tem, kaj naj bi ženske ali deklice bile ali kaj naj bi storile v primerih, ko so žrtve posilstva. Da torej ne postavlja standardov, ki temeljijo izključno na predpostavkah o tem, kaj

---

²⁸ Primeri diskusij o zavedanju nosilk/nosilcev pravic na nacionalnih ravneh o možnosti pritožbe, o upoštevanju mnenj Odbora CEDAW s strani države pogodbenice, o njihovi implementaciji in implementaciji konvencije, so dostopni npr. v teh prispevkih: Kralj, Ana in Tanja Rener. 2015. Slovenia: from »state feminism« to back vocals. V *Gender (in)equality and gender politics in Southeastern Europe: a question of justice*, ur. Christine M. Hassenstab in Sabrina P. Ramet, 41–61. Basingstoke, New York: Palgrave Macmillan; Ball, Rachel. 2012. *Implementation is Not Optional: The Australian Government's Response to the Views of UN Treaty Bodies*. Dostopno prek: <https://opcedaw.wordpress.com/2012/04/11/implementation-is-not-optional-the-australian-governments-response-to-the-views-of-un-treaty-bodies-guest-post-by-rachel-ball/> (28. marec 2016); Vertido, Karen Tayag. 2013. *Karen Tayag Vertido on using the Optional Protocol to CEDAW*. Dostopno prek: <https://opcedaw.wordpress.com/2012/04/11/implementation-is-not-optional-the-australian-governments-response-to-the-views-of-un-treaty-bodies-guest-post-by-rachel-ball/> (28. marec 2016).

opredeljuje žrtev posilstva ali žrtev nasilja zaradi spola nasploh. (Communication No. 18/2008 2010, 8. 4 točka in Communication No. 34/2011 2014, 8. 8 točka)

Iz sodbe sodišča je bilo mogoče jasno razbrati, da je temeljila ocena kredibilnosti opisa dogodkov s strani žrtve posilstva na številnih stereotipih in da žrtev ni zadostila pričakovanjem o racionalni in idealni žrtvi oz. temu, kar je sodnica oz. sodnik menil, da je racionalen in idealen odgovor ženske v položaju, ko doživlja posilstvo. Zato je Odbor CEDAW poudaril, da v zakonu ali praksi ne sme obstajati predpostavka, da je ženska privolila v spolni odnos, ker se ni fizično upirala, ne glede na to ali je posiljevalec grozil z uporabo ali je dejansko uporabil telesno nasilje. (Communication No. 18/2008 2010, 8. 5 točka in Communication No. 34/2011 2014, 8. 9 točka)

Pri obravnavi poročil držav pogodbenic Odbor CEDAW znova in znova pojasnjuje, da je posilstvo kršenje pravic žensk do osebne svobode in telesne integritete in da je temeljni element odsotnost privolitve (Communication No. 18/2008 2010, 8. 7 točka in Communication No. 34/2011 2014, 8. 10 točka). Gospa Vertido je obenem utrpela moralno in socialno škodo, bila soočena s predsodki in izjemno dolgotrajnim sodnim postopkom. Prav tako je doživela reviktimizacijo zaradi stereotipne obravnave in mitov o spolu, na katere se naslanja sodba sodišča ter gmotno škodo zaradi izgube zaposlitve. (Communication No. 18/2008 2010, 8. 8 točka in Communication No. 34/2011 2014, 8. 11 točka)

Država je po mnenju Odbora CEDAW kršila svoje obveznosti, ki izhajajo iz 2. c, f in 5. a člena, v povezavi s 1. členom konvencije in Splošnim priporočilom št. 19. (Communication No. 18/2008 2010, 8. 9 točka)

V drugem primeru je šlo za gluho in nemo dekle, ki je bilo posiljeno. Odbor CEDAW je, poleg zgoraj že zabeleženega, podal še mnenje, da je država med drugim kršila 2. c in d člen konvencije v povezavi s Splošnim priporočilom št. 19, ker na sojenju ni zagotovila interpretacije v znakovnem jeziku. Ta bi žrtvi omogočil polno in enako sodelovanje v postopku in zagotovil učinkovito zaščito pred diskriminacijo. (Communication No. 34/2011 2014, 8. 7 točka in 8. 11 točka)

4.4.2 Nasilje v družini

Nasilje v družini je Odbor CEDAW obravnaval v primerih V. K. proti Bolgariji (Communication No. 20/2008 2011a), A. T. proti Madžarski (Communication No. 2/2003 2005a), González Carreño proti Španiji (Communication No. 47/2012 2014a),

Jallow proti Bolgariji (Communication No. 32/2011 2012b) in Kell proti Kanadi (Communication No. 19/2008 2012). V vseh primerih so gospe trdile, da jih država ni učinkovito zaščitila pred nasiljem v družini, v primeru gospe Jallow je šlo obenem še za migrantko, v primeru gospe Kell pa za domorodko, ki je kot posledica nasilja ostala brez bivališča.

Madžarska je v komunikaciji z Odborom CEDAW priznala, da sredstva, za katera si je prizadevala gospa A. T., niso zagotovila takojšnje zaščite zanjo pred zlorabo s strani njenega bivšega partnerja. Prav tako zakonodajni ter institucionalni okvir države pogodbenice nista zagotavljala v mednarodni skupnosti pričakovane, koordinirane, celovite in učinkovite zaščite in podpore za žrtve nasilja v družini. Odbor CEDAW je v mnenju zapisal, da dejstva iz sporočila kažejo na odnose med spoloma in odnos do žensk, ki jih je Odbor CEDAW identificiral v celotni državi. Gospa A. T. se je štiri leta, tudi v času obravnave sporočila, počutila ogroženo s strani bivšega moža, ki jo je pretepal. Neuspešno se je ali v okviru civilnih ali kazenskih postopkov zavzemala za začasno ali stalno prepoved vstopa v stanovanje, kjer je živela z otroki. Za ukrep prepovedi približevanja ali drugi zaščitni ukrep ni mogla zaprositi, ker takšne možnosti v državi ni bilo na razpolago. V varno hišo se ni mogla umakniti, ker nobena ni bila primerno opremljena, da bi jo sprejela skupaj z otroki, od katerih je bil eden hendikepiran. Država pogodbenica je s tem kršila pravice gospe A. T., ki so ji bile zagotovljene v skladu s 5. a in 16. členom konvencije. (Communication No. 2/2003 2005a, 9. 3 točka–9. 4 točka)

V primeru gospe V. K. proti Bolgariji je Odbor CEDAW odločal o vprašanju, ali odločitev sodišča, da ne izda stalnega zaščitnega ukrepa proti možu gospe V. K. in neobstoj varnih hiš pomenijo kršenje obveze države pogodbenice, da učinkovito zaščiti gospo V. K. pred nasiljem v družini. (Communication No. 20/2008 2011a, 9. 4 točka)

Odbor CEDAW je v mnenju ponovil svoje Splošno priporočilo št. 19, po katerem opredelitev nasilja zaradi spola kot oblike diskriminacije ne zahteva neposredne in trenutne ogroženosti življenja ali zdravja žrtve. Takšno nasilje tudi ni omejeno na dejanja, ki povzročijo fizično škodo, ampak zajema tudi dejanja, ki povzročijo duševno ali spolno škodo in trpljenje, grožnje s takšnimi dejanji, prisilo ali druge oblike omejevanja svobode (prav tam, 9. 8 točka). Po mnenju Odbora CEDAW je sodišče, ko je odločalo o izdaji stalnega zaščitnega ukrepa, uporabilo preveč omejeno opredelitev nasilja v družini, ki ni bila utemeljena v posebnem zakonu, obenem pa ni bila skladna z 2. c in 2. d členom konvencije. Obe sodišči, ki sta obravnavali primer, sta se

osredotočili izključno na neposredno in trenutno grožnjo za življenje in zdravje gospe V. K. in na njeno telesno integriteto, zanemarili pa sta njeno čustveno in psihično trpljenje. Sodišči se tudi nista seznanili z zgodovino nasilja v družini, ki jo je opisala gospa V. K. Postavili sta izjemno visok prag dokazovanja in celotno breme dokazovanja preložili na žrtev (prav tam, 9. 9 točka). Po mnenju Odbora CEDAW je odločitev, da sodišče ni izdalo stalnega zaščitnega ukrepa proti možu gospe V. K., temeljila na stereotipnem, vnaprej oblikovanem in potemtakem diskriminatornem mnenju o tem, kaj opredeljuje nasilje v družini. (prav tam, 9. 12 točka)

Glede na nivo občutljivosti za spol, uporabljene v sodnem postopku, je Odbor CEDAW državi predlagal, da evalvira skladnost svojih zakonov in praks z 2. d in f ter 5. a členom konvencije, da bi odpravila spolne stereotipe (prav tam, 9. 11 točka). Nerazpoložljivost varnih hiš je predstavljala kršitev obveznosti države v skladu z 2. c in e členom konvencije, ki predvideva takojšnjo zaščito žensk pred nasiljem, vključno z nasiljem v družini (prav tam, 9. 13 točka). Država po mnenju Odbora CEDAW ni izpolnila svojih obveznosti in je s tem kršila pravice gospe V. K., ki ji pripadajo v skladu z 2. c, d, e in f členom, v povezavi s 1. in 5. a členom, v povezavi s 16. 1 členom konvencije ter Splošnim priporočilom št. 19. (prav tam, 9. 15 točka)

V primeru gospe González Carreño proti Španiji pa je povzročitelj nasilja na koncu dolgotrajnega povzročanja nasilja, ubil skupno hčerko in nato storil samomor v enem od nenadzorovanih stikov z otrokom. Te je odobrilo sodišče na podlagi strokovnega mnenja socialne službe, kljub številnim prijavam nasilnih incidentov. Odbor CEDAW je med drugim izrazil mnenje, da predstavljena dejstva kažejo na vzorec delovanja, temelječ na stereotipnem razumevanju pravic do stikov z otrokom. Te pravice izhajajo iz formalne enakosti staršev, ki pa so v pričujočem primeru dale jasno prednost očetu, kljub njegovemu zlorablajočemu vedenju in ravnanju. Obenem je bil minimaliziran položaj mame in hčerke kot žrtev nasilja, saj sta bili dodatno postavljeni v ranljivi položaj. Odbor CEDAW je zapisal, da mora biti v primerih skrbništva in stikov z otroki, najboljši interes otroka temeljno vodilo. Ko državne oblasti sprejemajo odločitve na tem področju, morajo upoštevati tudi kontekst nasilja v družini. (Communication No. 47/2012 2014a, 9. 4 točka)

Odločitev o nenadzorovanih stikih z otrokom je bila obenem sprejeta brez dodatnih varovalnih mehanizmov in brez upoštevanja dejstva, da je vzorec nasilja v družini, ki je bil temelj odnosov v tej družini več let, še vedno prisoten (prav tam, 9. 5 točka). Državni organi so pri odločitvi o nenadzorovanih stikih z otrokom uporabljali

stereotipne in torej diskriminatorne predpostavke o kontekstu nasilja v družini in niso zagotovili nadzora, s čemer so kršili svoje obveze v skladu z 2. a, d, e, f, 5. a, 16. 1. d členom konvencije (prav tam, 9. 8 točka). Gospa González Carreño je utrpela najhujšo možno in nepopravljivo škodo tako z izgubo hčerke kot z navedenimi kršitvami. Zato Odbor CEDAW meni, da je neplačilo odškodnine žrtvi, kršenje obveznosti države pogodbenice v skladu z 2. b in c členom konvencije. (prav tam, 9. 8 točka)

Tako v tem primeru (prav tam, 9. 7 točka) kot v primeru gospe V. K. (Communication No. 20/2008 2011a, 9. 11 točka) je Odbor CEDAW opozoril, da so stereotipi vplivali na pravico žensk do nepristranskega sojenja in da zaposleni v pravosodju ne bi smeli uvajati nefleksibilnih standardov, ki temeljijo na predpostavkah o tem, kaj predstavlja nasilje v družini.

V primeru gospe Cecilie Kell proti Kanadi je šlo za domorodko, ki je doživljala nasilje s strani svojega moža, obenem pa je, kot posledica nasilja v družini, izgubila hišo. V mnenju je Odbor CEDAW med drugim poudaril, da je intersekcija temeljni koncept za razumevanje obsega splošnih obveznosti držav pogodbenic iz 2. člena konvencije. Diskriminacija žensk zaradi spola je neločljivo povezana z drugimi dejavniki, ki vplivajo na ženske, kot so rasa, etnična pripadnost, verska pripadnost, zdravje, socialni položaj, starost, razredna pripadnost, kasta, spolna usmerjenost in spolna identiteta. Države pogodbenice morajo pravno priznati in prepovedati takšne intersekcijske oblike diskriminacije in njihove prepletajoče se negativne učinke na ženske. (Communication No. 19/2008 2012, 10. 2 točka)

4.4.3 Umor s strani intimnega partnerja

Umor s strani intimnega partnerja oz. moža je bil obravnavan v dveh sporočilih proti Avstriji, ki sta ju Odboru CEDAW posredovali nevladni organizaciji. V obeh primerih iz leta 2007 je Odbor CEDAW izpostavil, da je država vzpostavila celovit model za delovanje proti nasilju v družini, ki je vključeval zakonodajni okvir, kazenske in civilne postopke in sredstva, ozaveščanje, izobraževanje in usposabljanje, varne hiše, svetovanje za žrtve nasilja in delo s povzročitelji nasilja. Vendar mora biti zato, da bi lahko posamezna ženska, ki doživlja nasilje, tudi v praksi uživala enakost med ženskami in moškimi, svoje človekove pravice ter temeljne svoboščine, politična volja, ki se odraža v takšnem celovitem sistemu, podprta z delovanjem državnih akterjev, ki v državi pogodbenici izvršujejo obvezo dolžne skrbnosti. (Communication No. 5/2005

2007, 12. 1. 4 točka; Communication No. 6/2005 2007a, 12. 1. 2 točka; prav tako v Communication No. 47/2012 2014a, 9. 9 točka in Communication No. 20/2008 2011a, 9. 4 točka)

V primeru gospe Yildirim je Odbor CEDAW državo med drugim opozoril, da bi državne oblasti, glede na znane okoliščine, morale razumeti in vedeti, da je bila situacija za gospo Yildirim izjemno ogrožajoča, zato javno tožilstvo ne bi smelo zavrniti zahteve policije za priprtje gospoda Yildirim. Posebej bi državne institucije morale razumeti ogrožajoče okoliščine zato, ker se je gospa Yildirim želela ločiti, dovoljenje za bivanje gospoda Yildirim pa je bilo odvisno od tega, da je poročen. Država je s tem, ker ni pripravila gospoda Yildirim, kršila svojo obveznost v skladu z dolžno skrbnostjo. Čeprav je, kot je pravilno ugotovila država, potrebno v vsakem primeru odločiti, ali bi pripor predstavljal nesorazmeren poseg v temeljne pravice in svoboščine povzročitelja nasilja v družini, kot sta pravica do svobode gibanja in pravičnega sojenja, je Odbor CEDAW menil, da pravice povzročitelja nasilja ne morejo imeti prednosti pred človekovo pravico ženske do življenja in telesne ter duševne integritete (Communication No. 6/2005 2007a, 12. 1. 4–12. 1. 5 točka in Communication No. 5/2005 2007, 12. 1. 5 točka) ali pred drugimi pravicami, kot sta npr. pravica do lastnine in zasebnosti. (Communication No. 2/2003 2005a, 9. 3 točka)

V Sporočilu št. 5/2005 je Odbor CEDAW dodatno izpostavil, da je policija kršila obvezo dolžne skrbnosti, ker se, glede na dolgo zgodovino kršenj in nasilja, na klic gospe Goekce ni odzvala urgentno (Communication No. 5/2005 2007, 12. 1. 4 točka). Čeprav sta bila v obeh primerih povzročitelja nasilja obsojena, je Odbor CEDAW vseeno odločil, da je država kršila svoje obveznosti v skladu z 2. a in c do d členom, v skladu s 3. členom v povezavi s 1. členom konvencije in Splošnim priporočilom št. 19. Prav tako je kršila iz tega izhajajoče pravice umrlih gospe Yildirim in gospe Goekce do življenja ter telesne in duševne integritete. (Communication No. 6/2005 2007a, 12. 1. 6 točka; Communication No. 5/2005 2007, 12. 1. 6 točka)

4.4.4 Spolno nasilje proti otroku

V Sporočilu št. 31/2011 proti Bolgariji je Odbor CEDAW obravnaval spolno nasilje proti deklici in podal mnenje, da država ni sprejela pozitivnih ukrepov v skladu z 2. b členom konvencije. Prav tako ni sprejela primernih kazensko-pravnih določil, ki bi omogočala učinkovito kaznovanje posilstva in spolnega nasilja ter njihovo

implementacijo. Država tudi ni sprejela primernih zakonodajnih ukrepov, ki bi zagotovili podporo in zaščito za žrtve tovrstnega nasilja, zato je kršila 2. a, f in g člen konvencije. (Communication No. 31/2011 2012a, 9. 5 točka)

Odbor CEDAW je opazil, da v skladu s členi kazenskega zakonika, ki so obravnavali nadlegovanje in posilstvo, tudi posilstvo mladoletnice, povzročitelj nasilja ni bil kaznovan, če sta se pred izvršitvijo kazni povzročitelj in žrtev poročila. Odbor CEDAW je državo opozoril, da takšna določila odražajo škodljive spolne stereotipe in so v nasprotju s 5. členom konvencije. (prav tam, 9. 6 točka)

Odbor CEDAW je tudi ugotovil, da zakonodaja ni vsebovala nikakršnih mehanizmov oz. ukrepov za zaščito žrtev spolnega nasilja pred reviktimizacijo. Po mnenju Odbora CEDAW je država s tem kršila 2. a, b, e, f in g člen konvencije, v povezavi s 3. in 5. 1 členom (prav tam, 9. 7 točka). Po mnenju Odbora CEDAW država ni zagotovila informacij o ukrepih, ki jih je sprejela za delovanje proti spolnemu nasilju proti ženskam in deklicam, zato je kršila pravice, ki jih zagotavljata 2. c in 15. člen konvencije (prav tam, 9. 8 točka). Država tudi ni sprejela in implementirala politik, vključno s protokoli v zdravstvenih ustanovah, ki bi omogočili primerno zdravstveno oskrbo žrtev spolnega nasilja, zato je kršila 12. člen konvencije (prav tam, 9. 10 točka). Država ni zagotovila zanesljivega sistema za učinkovito nadomestilo žrtvi spolnega nasilja, tudi za moralno škodo. Sistem pravne pomoči za izvršitev postopka ni obstajal, tudi ne za žrtve, ki so bile hendikepirane zaradi preživetega spolnega nasilja. Zato je bila žrtvi kršena pravica do primerne nadomestila in s tem 15. 1 člen, v povezavi z 2. c in e členom konvencije. (prav tam, 9. 11 točka)

4.4.5 Zaščita reproduktivnih pravic žensk

Zaščito reproduktivnih pravic žensk in v tem okviru dekriminalizacijo oz. omogočanje splava v primerih, ko je nosečnost posledica posilstva ali incesta, je Odbor CEDAW obravnaval v Sporočilu gospe L. C. proti Peruju. Menil je, da gospa L. C. ni imela dostopa do učinkovitih postopkov, ki bi ji zagotovili storitve, nujne za njeno telesno in duševno zdravstveno stanje. Te storitve so vključevale operacijo hrbtenice in terapevtski splav. Težava je bila še resnejša, ker je bila gospa L. C. mladoletna in žrtev spolne zlorabe. Država zato ni izpolnila svojih obveznosti v skladu z 12. členom konvencije. Prav tako je kršila 5. člen konvencije, saj je na odločitev odgovornih institucij o odložitvi operacije hrbtenice gospe L. C. po mnenju Odbora CEDAW

vplival stereotip, po katerem je zaščita zarodka pomembnejša od zdravja nosečnice. (Communication No. 22/2009 2011b, 8. 15 točka)

Ker je v državi obstajala možnost terapevtskega splava, bi ta po mnenju Odbora CEDAW morala vzpostaviti primerni zakonodajni okvir, ki bi ženskam dovoljeval izvrševanje njihove pravice. Po mnenju Odbora CEDAW gospa L. C. ni mogla imeti koristi od obstoječih postopkov, zavlačenje odgovornih v bolnišnici pa je imelo škodljive posledice za njeno telesno in duševno zdravje. Gospa L. C. torej ni imela na razpolago učinkovitih sredstev, zato je država kršila člena 2. c in 2. f konvencije. (prav tam, 8. 17 točka)

4.5 Postopek preiskave (*inquiry procedure*)

Preiskovalni postopek, ki ga omogoča Opcijski protokol k CEDAW, je za številne države eden najbolj občutljivih postopkov.²⁹ Vendarle ga je večina držav, ki so ratificirale Opcijski protokol, podprla (Gomez Isa 2003, 316), čeprav jim ta v 10. členu omogoča, da lahko ob njegovem podpisu, ratifikaciji ali pristopu izjavijo, da preiskovalnega postopka ne sprejemajo.

Tudi pri tem postopku gre za mehanizem za zaščito pravic žensk, ki pa od držav ves čas zahteva sodelovanje in transparentnost (prav tam).

Odbor CEDAW lahko začne preiskavo, če prejme zanesljive informacije, da v neki državi prihaja do grobih in sistematičnih kršitev pravic žensk, navedenih v konvenciji. Ni nujno, da so kršitve grobe *in* sistematične. Lahko so eno ali drugo. Pri tem so grobe kršitve tiste, pri katerih prihaja ali je prihajalo do hudih zlorab temeljnih pravic iz konvencije (Tavares da Silva in Ferrer Gómez 2007, 299–300). Gre npr. za zlorabo pravice do življenja in varnosti, telesne in duševne integritete, ali katerekoli druge temeljne pravice iz konvencije. Tako bi lahko npr. hudo nasilje ali mučenje, izginotja ali ugrabitve, trgovanje ali umori, predstavljali temelj za preiskavo v skladu z Opcijskim protokolom (prav tam, 308, opomba št. 2). Sistematične kršitve pa pomenijo,

---

²⁹ Na podlagi prejema zanesljive informacije o resnih, grobih ali sistematičnih kršenjih določil konvencij s strani držav pogodbenic, lahko na lastno iniciativo preiskave začnejo naslednji odbori: Odbor proti mučenju na podlagi 20. člena Konvencije proti mučenju; Odbor CEDAW na podlagi 8. člena Opcijskega protokola k CEDAW; Odbor za pravice invalidov v skladu s 6. členom Opcijskega protokola h Konvenciji o pravicah invalidov; Odbor za prisilna izginotja v skladu s 33. členom Mednarodne konvencije o zaščiti vseh oseb pred prisilnim izginotjem; Odbor za ekonomske, socialne in kulturne pravice v skladu z 11. členom Opcijskega protokola k Mednarodnemu paktu o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah; in Odbor za otrokove pravice na podlagi 13. člena Tretjega Opcijskega protokola o postopku sprejemanja sporočil. (Office of the High Commissioner for Human Rights 2016)

da kršenje ni izoliran dogodek, ampak prevladujoč vzorec v neki specifični situaciji. Gre za vzorec, ki se ponavlja, lahko načrtno, z namenom povzročanja tovrstnih dejanj, ali se ponavlja kot posledica običajev in tradicij ali je celo rezultat diskriminatornih zakonov in politik, katerih namen lahko je ali ni diskriminatoren (prav tam, 300). Primeri sistematičnih kršitev, ki bi potencialno lahko bili vsebina preiskave, so npr. sistematično zanikanje ženskam enakih pravic na področju državljanstva in dedovanja; zakoni, ki dovoljujejo poligamijo ali so spolno specifični v povezavi s prešuštvom; strpnost do spolnega turizma ali novačenje za delo z lažnimi obljubami, ki vodi v prisilno prostitucijo; sistematična sprejemljivost prisilnih porok; strpnost do nasilja proti ženskam, vključno z obrezovanjem spolovil žensk ali drugimi škodljivimi tradicionalnimi praksami. (prav tam, 308, opomba št. 3)

Če je to upravičeno in če se država s tem strinja, lahko preiskava vključuje tudi obisk njenega ozemlja. Preiskava je ves čas trajanja zaupna. Ko je zaključena, Odbor CEDAW državi pogodbenici posreduje svoje ugotovitve, pripombe in priporočila, država pa ima šest mesecev časa, da o njih posreduje svoje mnenje.

Ko država posreduje informacije o sprejetih ukrepih in se preiskava formalno zaključi, jo je mogoče objaviti. Vključitev javnosti pomeni dodaten pritisk na odgovorne, da poiščejo rešitve za grobe in sistematične kršitve človekovih pravic. (prav tam, 302)

Po tem procesu protokol omogoča postopek spremljanja. Odbor CEDAW lahko državo povabi, da ga o ukrepih, ki jih je sprejela na podlagi preiskave, informira po šestih mesecih in/ali v naslednjem periodičnem poročilu.

V primerjavi s postopkom sprejemanja in obravnave sporočil, je prednost postopka preiskave ta, da ne zahteva izčrpanja vseh notranjih pravnih sredstev, obenem pa je manj formalen postopek. Oboje omogoča njegovo hitrejšo uveljavitev. (prav tam, 299)

Odbor CEDAW je doslej izvedel dve preiskavi o grobem in/ali sistematičnem kršenju pravic iz konvencije, ki sta vključevali nasilje proti ženskam.

4.5.1 Preiskava proti Mehiki

Preiskava proti Mehiki je bila prva preiskava izvedena v okviru Opcijskega protokola k CEDAW. Odbor CEDAW je ugotovil grobo in sistematično kršenje določil konvencije, Splošnega priporočila št. 19 in Deklaracije ZN o odpravi nasilja nad

ženskami. (Committee on the Elimination of Discrimination Against Women 2005, 259. točka)

Odbor CEDAW je s strani dveh nevladnih organizacij dobil zahtevo po preiskavi v primeru mehiškega mesta Ciudad Juárez, kjer so se več kot deset let razširjale ugrabitve, izginotja, posilstva, pohabljanja in umori mladih deklet in žensk. Po navedbi oblasti so imeli umori različne motive, in sicer: nasilje v družini in meddružinsko nasilje, trgovanje z drogami, trgovanje za namen spolnega izkoriščanja, prodaje organov in produkcije nasilnih filmov, zločine iz *strasti (crimes of passion)*, prerekanja, rope, maščevanje in spolni motiv. Okoli tretjina umorov je vključevala spolno nasilje, pri čemer so bile žrtve posiljene ali spolno zlorabljene, v nekaterih primerih mučene ali pohabljene. Trupla so bila odvržena v odpadke in navadno odkrita s strani mimoidočih (prav tam, 37. točka). Umorjene ali izginule so bile večinoma mlade ženske iz skromnih socialnih razmer (prav tam, 38. točka). V času teh zločinov se je zakoreninila kultura nekaznovanosti, ki je omogočala in spodbujala grozljive kršitve človekovih pravic. Prav tako se je zakoreninilo nasilje proti ženskam, ki sta ga spremljala sovraštvo in mizoginija. (prav tam, 26)

Metode, uporabljane v Ciudad Juárez-u, so se razširile tudi na druga območja v državi, kar je po mnenju Odbora CEDAW dodatno dokazovalo, da niso bili soočeni z izolirano problematiko ali primeri občasnega nasilja proti ženskam, ampak s sistematičnimi kršitvami pravic žensk, izhajajočimi iz kulture nasilja in diskriminacije in utemeljenimi z domnevno manjvrednostjo žensk (prav tam, 261. točka). Odbor CEDAW je izrazil veliko zaskrbljenost, ker so se resne in sistematične kršitve pravic žensk ponavljale več kot deset let in je z bojznijo ugotovil, da jih država ni odpravila, ni kaznovala povzročiteljev in družinam žrtev ni zagotovila potrebne podpore in pomoči (prav tam, 260. točka). Odbor CEDAW je državi priporočil ukrepe za delovanje, ki jih je obravnaval tudi pri pregledu periodičnih poročil države pogodbenice.³⁰

Dobro predstavo o tem, koliko je država uspela narediti za izboljšanje situacije, dobimo iz sklepnega komentarja Odbora CEDAW ob obravnavi zadnjega periodičnega poročila Mehike leta 2012. Odbor CEDAW je klimo v državi poimenoval *splošna nasilna klima*. Ponovno je izrazil zaskrbljenost zaradi visoke stopnje nevarnosti in nasilja v državi pogodbenici, ki je negativno vplivala na celotno populacijo in uživanje

---

³⁰ Eno od diskusij o uspešnosti preiskovalnega postopka proti Mehiki je mogoče prebrati tukaj: Hunt, Jacqui in Shanta Bhavnani. 2012. *Using the inquiry procedure to ensure gender equality*. Dostopno prek: <https://opcedaw.wordpress.com/2012/08/19/using-the-inquiry-procedure-to-ensure-equality-equality-now/> (28. marec 2016).

človekovih pravic, posebej žensk in deklic. Globoko je bil zaskrbljen, ker je javna varnostna strategija za boj proti organiziranemu kriminalu prispevala k intenzifikaciji že obstoječih vzorcev razširjene diskriminacije in nasilja proti ženskam. Prav tako je bil zaskrbljen zaradi minimalizacije in nevidnosti fenomena ter dejstva, da so bile ženske in deklice še vedno žrtve različnih vrst in oblik nasilja zaradi spola na številnih nivojih. Od nasilja v družini do prisilnih izginotij, mučenj in umorov, posebej feminicida s strani državnih akterjev, kot so uradniki v pravosodju in varnostne sile ter nedržavnih akterjev, kot so skupine organiziranega kriminala. (Concluding observations: Mexico 2012g, 11. točka)

4.5.2 Preiskava proti Kanadi

V preiskavi proti Kanadi je Odbor CEDAW ugotovil grobo kršenje pravic domorodk. Po podatkih nevladnih organizacij, ki sta Odbor CEDAW prosili za preiskavo, so domorodne ženske in dekleta v Kanadi doživljale nasilje v izjemno visoki meri. Poseben pokazatelj tega dejstva so bila številna izginotja in umori. Nasilje v družini in spolno nasilje proti domorodkam je bilo 3,5-krat pogostejše kot proti nedomorodkam. Mlade domorodke so imele 5-krat več možnosti, da bodo umrle za posledicami nasilja kot druge Kanadčanke iste starosti. Prav tako je bila pogostost doživljanja spolne zlorabe in nasilja v njihovih družinah, skupnostih in v širši družbi, izjemno visoka. Socialni in ekonomski pogoji domorodk so bili izjemno slabi, kar je dodatno slabšalo njihov položaj, povečevalo njihovo ranljivost in nezmožnost pobegniti iz nasilja. Policija primerov izginulih in umorjenih domorodk ni preiskovala dovolj hitro in natančno oz. domorodk ni zaščitila pred drugimi oblikami nasilja. (Committee on the Elimination of Discrimination Against Women 2015, 3. točka)

Odbor CEDAW je upošteval razširjenost in resnost problematike umorjenih in izginulih domorodk. Izpostavil je svoje ugotovitve, da so bili ukrepi za zaščito domorodk nezadostni in neprimerni, da je bila rezultat slabosti v zakonodajnem in pravosodnem sistemu nekaznovanost in da niso bili sprejeti nobeni ukrepi za dostop do pravnih sredstev ter plačilo odškodnin žrtvam. Ugotovitve so pokazale, da so imele kršitve resne negativne posledice za pravico domorodk do življenja, osebne svobode, telesne in duševne integritete in zdravja. (prav tam, 214. točka)

Odbor CEDAW je zaključil, da je država pogodbenica kršila pravice domorodk, ki so doživele nasilje, posebej žrtev umorov in izginotij ter njihovih družin, v skladu z

1., 2. c, d, e, 3. in 5. a členom, v povezavi s 14. 1 in 15. 1 členom konvencije. Prav tako država ni izpolnila priporočil, ki ji jih je Odbor CEDAW posredoval v sklepnih komentarjih in jih je opredelil v Splošnih priporočilih št. 19 in 28. (prav tam, 215. točka)

5 RAZVOJ ODBORA ZA ODPRAVO DISKRIMINACIJE ŽENSK IN NJEGOVA OBRAVNAVA NASILJA PROTI ŽENSKAM

5.1 Razvoj delovanja Odbora CEDAW

Byrnes (2010, 4–5) poudarja, da sta se Odbor CEDAW in njegova praksa dela skozi čas pomembno spreminjala. Njegov razvoj razvršča v pet obdobj:

1. obdobje vzpostavitve od leta 1982 do sredine 1980-tih.
2. Obdobje poznih 1980-tih do začetka 1990-tih.
3. Obdobje svetovnih konferenc (zgodnja 1990-ta do svetovne konference v Pekingu leta 1995).
4. Obdobje po Pekingu (sredina 1990-tih do leta 2000).
5. Obdobje po Opcijskem protokolu ali CEDAW v 21. stoletju.

Uporabila sem njegovo opredelitev razvoja delovanja Odbora CEDAW in jo dopolnila s svojimi ugotovitvami.

5.1.1 Obdobje vzpostavitve od leta 1982 do sredine 1980-tih

V tem obdobju je bil Odbor CEDAW geografsko, institucionalno in vsebinsko izoliran od drugih organov ZN s področja človekovih pravic in pogodbenih teles, lociranih v Ženevi. Vzpostavil je postopke za pregledovanje poročil in začel obravnavati prva poročila pogodbenic. (Byrnes 2010, 4)

5.1.2 Obdobje poznih 1980-tih do začetka 1990-tih

V tem obdobju je Odbor CEDAW še naprej razvijal postopke za pregledovanje poročil. Število poročil se je zaradi ratifikacij in oddaje periodičnih poročil pomembno povečalo. Začeli so se kopičiti zaostanki in Odbor CEDAW je že v tem obdobju države pogodbenice pozival, naj mu zagotovijo dodatne vire in seje. (Byrnes 2010, 4)

Prvi poziv je nanje naslovil leta 1988 v obliki Splošnega priporočila št. 7. V njem je moral države pogodbenice celo pozivati, da mu omogočijo okrepljeno administrativno podporo (General recommendation No. 7 1988, 1. točka), srečanja tudi v New Yorku (prav tam, 2. točka), saj je deloval na Dunaju, in da naj mu zagotovijo

primerne vire in storitve za izpolnjevanje obveznosti v skladu s konvencijo.³¹ (prav tam, 3. točka)

S Splošnim priporočilom št. 22 pa je leta 1995 državam pogodbenicam predlagal dopolnitev 1. odstavka 20. člena CEDAW, ki določa, da se Odbor CEDAW sestaja enkrat letno za največ dva tedna. To se je kmalu izkazalo kot nezadostno za kakovostno in poglobljeno analizo poročil držav pogodbenic. V Splošnem priporočilu št. 22 je Odbor CEDAW med drugim opozoril, da je edino pogodbeno telo s področja človekovih pravic, katerega čas za seje je omejen, njegova srečanja pa so najkrajša v primerjavi z vsemi pogodbenimi telesi s področja človekovih pravic. Pogodbenicam je predlagal, da mu dovolijo sestajanje v obsegu, ki je potreben za njegovo učinkovito delo. (General recommendation No. 22 1995a)

Danska, Islandija, Finska, Norveška in Švedska so po tem pozivu predlagale dopolnitev 1. odstavka 20. člena (Združeni narodi 1995), ki je bila omejeno sprejeta z resolucijo na osmem srečanju držav pogodbenic, maja 1995 (Združeni narodi 1995a). Dopolnitev bo stopila v veljavo, ko jo bosta ratificirali najmanj dve tretjini držav pogodbenic CEDAW.

Ker se je Generalna skupščina ZN zavedala težav Odbora CEDAW, so mu najprej dovolili sestajanje v okviru dveh tritedenskih sej letno (Gomez Isa 2003, 304), od leta 2010 pa se Odbor CEDAW sestaja v okviru treh tritedenskih sej letno.³²

Byrnes (2010, 4) v tem obdobju izpostavlja tudi povečan interes nevladnih organizacij, Odbor CEDAW pa je začel razvijati natančno in trajno jurisprudenco v obliki splošnih priporočil.

5.1.3 Obdobje svetovnih konferenc

Obdobje svetovnih konferenc (zgodnja 1990-ta do 1995) je obdobje, ko je prišlo do intenzivnega delovanja za uvrstitev perspektive spola na mednarodno agendo

---

³¹ Primer analize omejenega vpliva Odbora CEDAW (tudi) zaradi zgoraj navedenih omejitev, je mogoče prebrati tukaj: Meron, Theodor. 1990. Enhancing the Effectiveness of the Prohibition of Discrimination Against Women. *The American Journal of International Law* 84 (1): 213–217. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/2203022> (22. junij 2012).

³² Eno od mnenj s tem v zvezi je zapisal Meron (1990, 214), ki je menil, da beseda *praviloma* v 20. 1 členu CEDAW, Odboru CEDAW omogoča, da se po potrebi sestaja za daljše časovno obdobje, če to zahteva npr. število periodičnih poročil, ki jih je potrebno obravnavati. Potrebno je le modrejše in prilagodljivejše delovanje Generalne skupščine, da uporabi svojo moč in Odboru CEDAW to omogoči. Generalna skupščina bi po njegovem mnenju s tem izkazala svojo zavezo k implementaciji prepovedi diskriminacije zaradi spola, ki jo določa Ustanovna listina ZN.

človekovih pravic, aktivistke za pravice žensk pa so dosegle pomemben napredek v smeri doseganja tega cilja. (Byrnes 2010, 4)

Prva med konferencama je bila Svetovna konferenca o človekovih pravicah na Dunaju leta 1993,³³ druga pa Četrta svetovna konferenca o ženskah v Pekingu leta 1995.

Povečan interes o problematikah spola in delovanje v smeri krepitev mednarodnih mehanizmov za obravnavo kršitev človekovih pravic žensk, je privedlo tudi do večjega zanimanja za Odbor CEDAW in za krepitev njegove nadzorne vloge. Prepoznavnost Odbora CEDAW se je povečala, vedno več nevladnih organizacij je začelo prispevati k delu Odbora CEDAW. (Byrnes 2010, 4–5)

5.1.4 Obdobje po Pekingu

V obdobju od sredine 1990-tih do leta 2000 se je povečal pomen Odbora CEDAW znotraj institucionalnega okvirja ZN. Njegov sekretariat se je okrepil in mu tako omogočil popolno seznanjenost z razvojem na področju človekovih pravic. Odbor CEDAW se je začel odzivati na povečan interes nevladnih organizacij za njegovo delo ter formalno in neformalno razširil možnosti za njihove prispevke (Byrnes 2010, 5). V uvodni del sklepnih komentarjev je leta 1995 uvedel poglavje Uvod (*Introduction*), v katerem med drugim navaja, koliko so bile nevladne ženske organizacije vključene v proces poročanja (Division for the Advancement of Women 2007). Leta 2009 je državam pogodbenicam še formalno priporočil, da nevladne organizacije vključijo v pripravo svojih poročil (Committee on the Elimination of Discrimination Against Women 2009, 3. točka). Obenem je spodbudil nacionalne in mednarodne nevladne organizacije, da mu posredujejo specifične informacije o posamezni državi pogodbenici in jim uradno namenil čas za predstavitev izjave. (prav tam, 30. točka)

Danes Odbor CEDAW redno sprejema t. i. senčna ali alternativna poročila nevladnih organizacij, na vsaki svoji seji posluša njihove izjave, jih sprašuje o stanju v državi in se z njimi srečuje na neformalnih srečanjih. Po mnenju IWRAW Asia Pacific (2005, 9) je vključitev ženskih nevladnih organizacij v *senčni proces poročanja*, povečala učinkovitost procesa poročanja držav pogodbenic.

---

³³ Zanimivo osebno izkušnjo takratne predsedujoče Odboru CEDAW s pripravami na dunajsko svetovno konferenco in s samo konferenco, ki opisuje inferiorni položaj Odbora CEDAW v takratni strukturi ZN in potrjuje zapisano o njegovih težavah, je mogoče prebrati tukaj: Corti, Ivanka. 2007. Relationships with UN conferences, specialized agencies, programs, and funds. V *The circle of empowerment: twenty-five years of the UN Committee on the Elimination of Discrimination against Women*, ur. Hanna Beate Schöpp-Schilling in Cees Flinterman, 36–50. New York: The Feminist Press.

Iz mojega pregleda sklepnih komentarjev izhaja, da je Odbor CEDAW pravzaprav že leta 1987 identificiral nevladne (ženske) organizacije kot akterke na področju obravnave in preprečevanja nasilja proti ženskam. Tako je na šesti seji leta 1987 Poljsko spraševal o tem, kakšno vlogo so imele ženske organizacije v kampanji proti prostituciji in kakšne aktivnosti so izvajale (Concluding comments: Poland 1987a, 325. točka). Leta 1988 je Novo Zelandijo spraševal, ali so lahko ženske organizacije stranke v pravnem postopku zaradi nasilja (Concluding comments: New Zealand 1988a, 93. točka), Senegal pa, katere vladne ali nevladne organizacije zagotavljajo pomoč ženskam v primerih posilstev (Concluding comments: Senegal 1988č, 570. točka). V primeru Japonske leta 1994 so članice Odbora CEDAW menile, da bi morala vlada bolj upoštevati pripombe nevladnih organizacij, še posebej na področju nasilja proti ženskam (Concluding comments: Japan 1994b, 552. točka). Leta 1993 je v sklepnih komentarjih Bangladešu prvič zaslediti navedbo Odbora CEDAW, da so nevladne organizacije posredovale podatke iz raziskav, da dojenčice pogosteje umrejo zaradi nasilja kot dojenčki. Odbor CEDAW je iz tega izpeljal vprašanje o tem, do kakšne mere problem nasilja proti ženskam vpliva na zmanjšanje pričakovane življenjske dobe za ženske (Concluding comments: Bangladesh 1993c, 286. točka). Leta 1995 je Odbor CEDAW v primeru Peruja uporabljal podatke o posilstvih, povzročenih ženskam s podeželja in domorodkam na območjih konfliktov, ki so jih dokumentirale organizacije za človekove pravice (Concluding comments: Peru 1995č, 413. točka). Poudaril je, da so perujske nevladne organizacije zbrale zelo natančne podatke o nasilju proti ženskam (prav tam, 414. točka) ter opomnil na sprejem zakona o nasilju v družini, ki so ga podprle številne ženske organizacije, in dopolnjuje delo policijskih postaj pri obravnavi primerov nasilja proti ženskam (prav tam, 435. točka). Švedski so članice Odbora CEDAW celo predlagale, naj se bolj poglobljeno poveže z ženskimi skupinami s terena. (Concluding comments: Sweden 1993d, 502. točka)

Odbor CEDAW države pogosto poziva, da okrepijo svoje sodelovanje z nevladnimi organizacijami ter jih vključijo v pripravo zakonov, politik, programov, v njihovo implementacijo oz. izvajanje in v izvajanje storitev za žrtve nasilja. Tako je leta 2011 Paragvaj pozval, naj poglobi svoje sodelovanje z organizacijami civilne družbe, posebej z ženskimi organizacijami, da bo okrepil implementacijo in nadzor nad implementacijo zakonodaje in programov, namenjenih odpravi nasilja proti ženskam. (Concluding observations: Paraguay 2011č, 21. d točka)

Posebno pozornost, nadaljuje Byrnes (2010, 5), je začel Odbor CEDAW v tem obdobju namenjati pravnim vidikom svojega dela, posebej razvoju splošnih priporočil. Dostopnost informacij o Odboru CEDAW in konvenciji ter skupina tistih, ki so spremljali njegovo delo, sta se pomembno povečali.

S sprejemom s strani Generalne skupščine leta 1999, se je zaključila priprava Opcijskega protokola h konvenciji.

5.1.5 Obdobje po Opcijskem protokolu ali CEDAW v 21. stoletju

V tem obdobju je prišlo do izjemnega povečanja števila ratifikacij CEDAW. Odbor CEDAW je začel z delom v okviru Opcijskega protokola in s tem z novo fazo razvoja. Postal je vir za pravno interpretacijo konvencije. Pomembno je zvišal kakovost konstruktivnega dialoga z državami pogodbenicami in začel oblikovati natančne, za posamezno pogodbenico specifične smernice (v okviru sklepnih komentarjev), ki naj bi prispevale k večji skladnosti z obveznostmi iz konvencije. (Byrnes 2010, 5)

Leta 2006 je bil ustanovljen še Svet za človekove pravice in z njim univerzalen periodičen pregled (*universal periodic review*). Svet za človekove pravice je nadomestil Komisijo za človekove pravice (A/RES/60/251; Združeni narodi 2006, 1. točka). Ena od vlog Sveta je spodbujanje učinkovite koordinacije in promocije človekovih pravic znotraj sistema ZN (prav tam, 3. točka). V odnosu do držav pa Svet med drugim spodbuja polno implementacijo obveznosti, ki so jih države sprejele na področju človekovih pravic (prav tam, 5. d točka) in izvaja univerzalen periodičen pregled izpolnjevanja obveznosti in zavez na področju človekovih pravic s strani vsake države članice. Gre za kooperativni mehanizem, temelječ na interaktivnem dialogu, v katerem obravnavana država polno sodeluje, posebna pozornost pa je namenjena krepitvi njenih zmogljivosti. Mehanizem dopolnjuje in ne podvaja dela pogodbenih teles. (prav tam, 5. e točka)

Univerzalen periodičen pregled je bil vzpostavljen junija 2007, ko je Svet za človekove pravice sprejel svoje dokumente o delovanju.

Po mnenju Byrnes-a (2010, 16) predstavlja ustanovitev Sveta za človekove pravice in vzpostavitev postopka univerzalnega periodičnega pregleda novo priložnost in izziv za CEDAW, za vlogo Odbora CEDAW in krepitev njegovih priporočil. Enako seveda velja tudi za druga pogodbeni telesa. Proces namreč predstavlja priložnost za pozitiven in komplementaren odnos med postopkom univerzalnega periodičnega

pregleda in postopki pogodbenih teles, katerih namen je spodbujanje napredka na področju zaščite in uživanja človekovih pravic.

Primer takšnega komplementarnega odnosa je npr. obravnava Vanuatu leta 2009. Številna priporočila Sveta za človekove pravice v okviru univerzalnega periodičnega pregleda so se eksplicitno nanašala na CEDAW ali na priporočila Odbora CEDAW Vanuatu. V okviru univerzalnega periodičnega pregleda je bil Vanuatu pozvan, da uvede ukrepe za polno implementacijo CEDAW. Priporočila je označil za *sprejemljiva* in s tem zbudil pričakovanje, da bo sprejel ukrepe za njihovo implementacijo. (prav tam, 15)

Po drugi strani pa je Odbor CEDAW pri obravnavi šestega periodičnega poročila Japonske leta 2009 ponovil priporočilo o ustanovitvi neodvisne nacionalne institucije za človekove pravice, ki so ga Japonski posredovale države v okviru univerzalnega periodičnega pregleda leta 2008. Japonska se je strinjala, da ga bo upoštevala. (prav tam)

5.2 Postopek spremljanja priporočil iz sklepnih komentarjev

Leta 2008 je Odbor CEDAW uvedel postopek spremljanja priporočil iz sklepnih komentarjev (*follow-up procedure*). V svoje sklepnne komentarje posamezni državi lahko vključi prošnjo, da mu v roku dveh let posreduje informacije o sprejetih ukrepih za implementacijo posameznih priporočil iz sklepnih komentarjev (Committee on the Elimination of Discrimination Against Women 2009, 9. točka). Kot ugotavlja na podlagi pregleda dela drugih pogodbenih teles, imajo vsa prakso od držav pogodbenic zahtevati, da jih ali v naknadnih poročilih ali med konstruktivnim dialogom informirajo o implementaciji priporočil iz prejšnjih sklepnih komentarjev. (prav tam, 10.–14. točka)

Odbor CEDAW iz sklepnih komentarjev izbere dve priporočili, ki po njegovi oceni zahtevata postopek spremljanja znotraj dveh let. Kriterija za izbor priporočil sta dva: (1) področja, ki zahtevajo kratkoročno ukrepanje, predstavljajo pomembno oviro za ženske pri uživanju njihovih človekovih pravic in (2) zato predstavljajo temeljno oviro pri implementaciji konvencije kot celote (Committee on the Elimination of Discrimination Against Women 2013, 1). Že hiter pregled priporočil, ki jih je izbral Odbor CEDAW, pokaže, da se v številnih primerih nanašajo tudi na problematiko nasilja proti ženskam. (Committee on the Elimination of Discrimination Against Women 2016a)

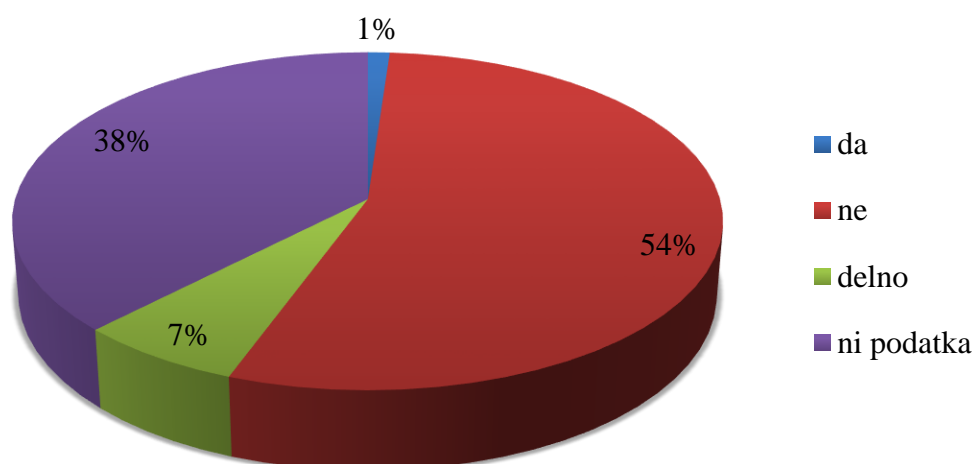
5.3 Uresničevanje priporočil iz sklepnih komentarjev

Tudi sicer Odbor CEDAW države pogodbenice po pravilu sprašuje o ukrepih, ki so jih sprejele za uresničevanje priporočil iz sklepnih komentarjev, sprejetih na podlagi obravnave prejšnjega poročila (Committee on the Elimination of Discrimination Against Women 2009, 14. točka). Še posebej to spada k nalogam delovne skupine, ki se sestane pred glavnim zasedanjem (prav tam, 6. točka) in poročevalke, določene za državo oz. poročilo. Najbrž je to tudi eden od razlogov, da v sklepnih komentarjih podatki o (ne)upoštevanju priporočil niso zabeleženi dosledno.

Pri pregledovanju sklepnih komentarjev me je namreč zanimalo, ali je iz njih mogoče dobiti informacijo o tem, ali je država pogodbenica upoštevala in implementirala priporočila Odbora CEDAW iz sklepnih komentarjev. Podatek o tem je bilo v letih od 1993 do 2015 mogoče izluščiti iz 111 ali 62 % sklepnih komentarjev. V preostalih 38 % sklepnih komentarjev ali ni podatka o (ne)upoštevanju ali gre za sklepnih komentar, pripravljen na podlagi obravnave začetnega poročila oz. začetnega poročila skupaj s periodičnimi poročili, ki ga nisem upoštevala.

Iz mojega pregleda izhaja, da je v 54 % sklepnih komentarjev Odbor CEDAW ponovil svoje priporočilo državi iz prejšnjih sklepnih komentarjev ali jo opozoril, ker priporočila ni upoštevala oz. implementirala. V 7 % je država nekatera priporočila implementirala, nekatera ne, le v 1 % sklepnih komentarjev najdemo zahvalo Odbora CEDAW, ker je država upoštevala njegova priporočila.

Graf 5.1: Upoštevanje priporočil

5.4 Splošna priporočila Odbora CEDAW o nasilju proti ženskam

Besedilo konvencije v 21. členu določa, da lahko Odbor CEDAW daje predloge in splošna priporočila na podlagi obravnavanih poročil in informacij, ki jih je prejel od držav pogodbenic. Splošna priporočila so izjave Odbora CEDAW o pomenu določil konvencije in obveznostih držav pogodbenic. Ali, z besedami ZN, Odbor CEDAW izdaja priporočila o vsaki zadevi, ki vpliva na ženske in za katere meni, da ji morajo države posvetiti več pozornosti. (Združeni narodi 2016)

Prvotna splošna priporočila ali splošni komentarji pri drugih pogodbenih telesih so bili vodilo državam pogodbenicam, kako pripraviti periodična poročila. Sčasoma pa so postali veljavne interpretacije posameznih določil mednarodnih pogodb (Edwards 2011, 115–116). Po mnenju Alstona (Steiner in drugi 2007, 873) bi si bilo težko zamisliti bolj čudno in zavajajoče poimenovan instrument, kot je splošni komentar, saj si je težko predstavljati pravno vrednost komentarja, ki je obenem še splošen. Vendar je sprejemanje tovrstnih izjav danes eno od potencialno najpomembnejših in vplivnih orodij, ki so na razpolago pogodbenim telesom ZN na področju človekovih pravic. Posebej zato, ker so številne mednarodne norme na področju človekovih pravic nejasne in široko postavljene. Mnenja opazovalk in opazovalcev o tem orodju so si zelo

različna. Od tistih, ki splošne komentarje razumejo kot veljavne interpretacije pogodbenih norm, do drugih, ki jih razumejo kot enake svetovalnim mnenjem, ki jih je potrebno obravnavati z vso resnostjo, in nič več, ter zelo kritičnih pristopov, ki jih opredeljujejo kot široke, nesistematične izjave, ki niso vedno dobro utemeljene in si ne zaslužijo nobene posebne teže v pravnih ureditvah. Tudi njihovo sprejemanje v praksi je enako mešano, kar velja tako za odnos držav do njih kot za njihovo uporabo s strani nacionalnih sodišč. (prav tam, 874)

Odbor CEDAW se je leta 1991 odločil za prakso, po kateri so v splošnih priporočilih obravnavana posamezna določila konvencije in odnos med določili konvencije ter posameznimi temami. Splošna priporočila so s tem postala natančnejša in celovitejša in državam pogodbenicam ponudila jasnejše smernice za uporabo konvencije. Leta 1997 je Odbor CEDAW sprejel trostopenjski proces za formulacijo splošnih priporočil, ki se začne z odprtim dialogom med Odborom CEDAW, nevladnimi organizacijami, zainteresirano javnostjo, specializiranimi agencijami. Sledi priprava osnutka s strani članice Odbora CEDAW in njegov sprejem na seji Odbora CEDAW. (Committee on the Elimination of Discrimination Against Women 2009, 34.–35. točka)

Byrnes (2010, 7) izpostavlja tri najpomembnejše vsebinske dosežke splošnih priporočil Odbora CEDAW:

- konceptualizacija nasilja proti ženskam kot oblike diskriminacije žensk v okviru konvencije – najpomembneje v Splošnem priporočilu št. 19.
- Razvoj dolžne skrbnosti kot obveznosti držav v okviru konvencije.
- Opredelitev vsebine pojmov nediskriminacije in dejanske enakosti, ki sta temelja konvencije. Pojma je Odbor CEDAW razdelal v nekaj splošnih priporočilih, najpomembneje pa v Splošnem priporočilu št. 25 o posebnih začasnih ukrepih.

Doslej je Odbor CEDAW izdal štiriintrideset splošnih priporočil, ki jih v konstruktivnem dialogu z državami pogodbenicami in v sklepnih komentarjih tudi uporablja. Temo nasilja proti ženskam je obravnaval v naslednjih priporočilih:

- Splošno priporočilo št. 12 iz leta 1989 navaja, da so države pogodbenice v skladu z 2. (sprejem pravnih in političnih ukrepov za odpravo diskriminacije), 5. (odprava predsodkov in običajev), 11. (odprava diskriminacije na področju zaposlovanja), 12. (odprava diskriminacije na področju zdravstvenega varstva) in 16. členom konvencije (odprava diskriminacije na področju zakonske zveze in družinskih

razmerij), dolžne zaščititi ženske pred vsakršnim nasiljem v družini, na delovnem mestu in na vseh drugih področjih življenja. (General recommendation No. 12 1989d)

Državam pogodbenicam priporoča, da v svoja periodična poročila vključijo informacije o veljavni zakonodaji za zaščito žensk pred vsakršnim nasiljem, vključno s spolnim nasiljem, zlorabami v družini, spolnim nadlegovanjem na delovnem mestu (General recommendation No. 12 1989d, 1. točka). Prav tako naj vključijo informacije o drugih ukrepih, ki so jih sprejele za odpravo tovrstnega nasilja (prav tam, 2. točka), o podpornih storitvah za žrtve nasilja (prav tam, 3. točka) in statističnih podatkih o razširjenosti vsakršnega nasilja proti ženskam ter o ženskah, ki ga doživljajo. (prav tam, 4. točka)

Evatt (1991, 438) je do Splošnega priporočila št. 12 kritična ko pravi, da priporočilo od pogodbenic v bistvu ne zahteva, naj sprejmejo posebne ukrepe za obravnavo nasilja. Namesto tega v dokaj neempatični obliki navaja, kakšne informacije naj države vključijo v svoja poročila. Prav tako Odbor CEDAW ni razložil, kako se členi, navedeni v tem priporočilu, nanašajo na problem nasilja proti ženskam in kako naj ga države v svojih poročilih v povezavi s temi členi, obravnavajo. Kakorkoli, zaključuje Evatt (prav tam, 442), splošno priporočilo vendarle navaja na stališče, da morajo države sprejeti vse potrebne ukrepe za odpravo nasilja.

- Splošno priporočilo št. 14 iz leta 1990 obravnava obrezovanje spolovil žensk. Odbor CEDAW državam pogodbenicam priporoča, da sprejmejo primerne in učinkovite ukrepe za odpravo te prakse. Ukrepi naj vključujejo zbiranje in posredovanje podatkov o tovrstnih tradicionalnih praksah; podporo ženskim organizacijam na nacionalnih in lokalnih nivojih; spodbudo političarkam in politikom, strokovnjakinjam in strokovnjakom, verskim in lokalnim voditeljem, medijem, da sodelujejo pri odpravi vedenj, ki ohranjajo pohabljanje spolovil žensk; oblikovanje primernih izobraževalnih programov in programov usposabljanja (General recommendation No. 14 1990a, a. točka). Prav tako države poziva, da v okviru nacionalnih politik s področja zdravja, sprejmejo primerne strategije za odpravo obrezovanja spolovil žensk v javnih zdravstvenih ustanovah (prav tam, b. točka) in da v svoja poročila pod 10. in 12. člen konvencije vključijo ukrepe, ki so jih sprejele za odpravo obrezovanja spolovil žensk.

- Splošno priporočilo št. 19, sprejeto leta 1992, je še danes eden od najpomembnejših mednarodnih dokumentov, ki opredeljujejo problematiko nasilja proti ženskam. Čeprav ima, kot poudarjajo tisti, ki moč konvencije za spremembe postavljajo pod vprašaj, še manj pravne moči, kot sama določila konvencije (Goldscheid 2006,

382–383). To pa ne spremeni dejstva, da je Odbor CEDAW s sprejemom tega dokumenta odigral pionirsko vlogo pri opredelitvi nasilja proti ženskam kot kršitve človekovih pravic in kot diskriminacije žensk (Annan 2007, 1–2). Odbor CEDAW se nanj pogosto sklicuje v svojih sklepnih komentarjih državam pogodbenicam, ko od njih zahteva celovit pristop k preprečevanju in odpravi nasilja proti ženskam in jih usmerja, da to naredijo v skladu s tem splošnim priporočilom. Marca 2015 se je Odbor CEDAW odločil dopolniti Splošno priporočilo št. 19. Za ta namen je ustanovil delovno skupino (Committee on the Elimination of Discrimination Against Women 2015c), vsaj do sredine leta 2016 pa bo sprejemal predloge strokovnjakinj/strokovnjakov in nevladnih organizacij o dopolnilih.

V Splošnem priporočilu št. 19 je Odbor CEDAW dodatno formaliziral svoje stališče, da je nasilje zaradi spola oblika diskriminacije, ki resno omejuje možnosti žensk, da uživajo pravice in svoboščine na temelju enakosti z moškimi (General recommendation No. 19 1992, 1. točka). Polna implementacija konvencije od držav pogodbenic zahteva, da sprejmejo pozitivne ukrepe za odpravo vseh oblik nasilja proti ženskam (prav tam, 4. točka). Opredelitev diskriminacije žensk iz 1. člena konvencije vključuje nasilje zaradi spola. To je nasilje, ki je usmerjeno proti ženski zato, ker je ženska, ali nasilje, ki prizadene ženske nesorazmerno, torej bolj in pogosteje kot moške. Nasilje zaradi spola lahko krši posamezna določila konvencije, ne glede na to, ali ta določila eksplicitno omenjajo nasilje (prav tam, 6. točka). 9. točka (prav tam) pomembno ponovno poudarja, da diskriminacija v skladu s konvencijo ni omejena na delovanje vlad ali v njihovem imenu.

- Splošno priporočilo št. 24 o 12. členu konvencije (ženske in zdravje) je bilo sprejeto leta 1999. Odbor CEDAW je v njem države med drugim opozoril, da je nasilje zaradi spola kritična zdravstvena težava. Priporočil jim je, kakšne ukrepe naj sprejmejo in o čem naj poročajo v svojih poročilih. (General recommendation No. 24 1999b)

- V Splošnem priporočilu št. 26 o migrantskih delavkah iz leta 2008 Odbor CEDAW opozarja, da so migrantske delavke še posebej ranljive za spolne zlorabe, spolno nadlegovanje in telesno nasilje. Dodatno pa so lahko ogrožene zaradi nasilja s strani svojih partnerjev ali sorodnikov. V priporočilih državam, kako ravnati v primeru migrantskih delavk, Odbor CEDAW dodatno pozornost namenja ogroženosti zaradi nasilja. (General recommendation No. 26 2008e)

- Splošno priporočilo št. 27 o starejših ženskah in zaščiti njihovih človekovih pravic iz leta 2010 posebno pozornost namenja ranljivosti starejših žensk za nasilje. Države opozarja, na kaj morajo biti pozorne. (General recommendation No. 27 2010a)
- Splošno priporočilo št. 28 o temeljnih obveznostih držav pogodbenic v okviru 2. člena konvencije je bilo prav tako sprejeto leta 2010. V poglavje o splošnih obveznostih iz 2. člena konvencije Odbor CEDAW uvršča nasilje zaradi spola in navaja njegovo opredelitev iz Splošnega priporočila št. 19 (General recommendation No. 28 2010b, 19. točka). Tako kot prejšnja tudi to splošno priporočilo državam pogodbenicam poleg tolmačenja določil konvencije, priporoča, kako ravnati za polno implementacijo 2. člena konvencije.
- Splošno priporočilo št. 30 o ženskah v stanjih preprečevanja konfliktov, konfliktov in obdobjih po konfliktih iz leta 2013 opominja, da so pomembni cilji konvencije zaščita človekovih pravic žensk v vseh obdobjih, napredovanje na področju dejanske enakosti pred, med in po konfliktu ter zagotavljanje, da so drugačne izkušnje žensk polno upoštewane v vseh procesih vzpostavljanja in utrjevanja miru ter v procesih obnove. Države opominja, da so njihove obveznosti iz konvencije brez diskriminacije veljavne tudi med konflikti ali izrednimi stanji. (General recommendation No. 30 2013a, 2. točka)
- Splošno priporočilo št. 31 iz leta 2014 o škodljivih praksah je bilo pripravljeno skupaj z Odborom za otrokove pravice (Splošni komentar št. 18). CEDAW in Konvencija o otrokovih pravicah vsebujeta pravno zavezujoča določila, ki se tako splošno kot specifično nanašajo na odpravo škodljivih praks. Skupna zaveza Odborov je preprečevanje, odzivanje na in odprava škodljivih praks kjerkoli in v katerikoli obliki se pojavljajo, zato sta se odločila razviti skupno splošno priporočilo/splošni komentar (General recommendation No. 31 2014b, 1. točka). V priporočilu/komentarju sta Odbora izpostavila obrezovanje spolovil žensk in deklic, otroško in/ali prisilno poroko,³⁴ poligamijo, kazniva dejanja povzročena v imenu t. i. *časti* ter oblikovala celovit pristop za odpravo škodljivih praks.

---

³⁴ Zgodnje (otroške), dogovorjene in prisilne poroke Odbor CEDAW s takšno terminologijo dosledno obravnava približno od leta 1994 (primer Zambije na trinajsti seji leta 1994). Dotni sistem, ki bi ga po mojem mnenju tudi lahko uvrstili v ta okvir (Odbor CEDAW ga obravnava kot posebno vrsto diskriminacije), pa obravnava praktično od samega začetka svojega dela (primer Bangladeša na šesti seji leta 1987). Konvencija sicer vsebuje popolnoma jasno določilo o poroki otrok v 2. odstavku 16. člena: »Zaroka ali poroka otroka ne bosta imeli pravnih učinkov, sprejeti pa bodo vsi potrebni ukrepi, vključno z zakonodajnimi, da se določi minimalna starost za sklenitev zakonske zveze ter uvede obveznost, da se zakonska zveza uradno registrira.«

- Splošno priporočilo št. 32 o spolnih dimenzijah statusa begunke, azilantke, nacionalne pripadnosti in žensk brez državljanstva je bilo sprejeto leta 2014 in posebej opozarja na ranljivost žensk, ki pripadajo tem skupinam, za nasilje. (General recommendation No. 32 2014c)
- Tudi Splošno priporočilo št. 33 iz leta 2015 o dostopu žensk do pravnega varstva posebej izpostavlja ženske, ki doživljajo nasilje in pomen dostopa do pravnega varstva zanje (General recommendation No. 33 2015b). To je sicer tudi področje, ki ga Odbor CEDAW pogosto obravnava v sklepnih komentarjih.
- Splošno priporočilo št. 34 iz leta 2016 o pravicah žensk s podeželja poudarja, da so ženske s podeželja še bolj ranljive za nasilje zaradi spola zaradi tradicionalnih vedenj in podrejene vloge v številnih podeželskih okoljih. Državam predlaga, kako naj preprečujejo in odpravijo vse vrste in oblike nasilja proti ženskam s podeželja. Priporočilo posebej izpostavlja ranljivost žensk s podeželja za trgovanje z ženskami in deklicami, vključujoč domorodke, ki so zaradi bivanja v oddaljenih območjih posebej ranljive. (General recommendation No. 34 2016)

5.5 Obravnava periodičnih poročil pogodbenic

Oddaja poročil pogodbenic o implementaciji pogodbenih določil pogodbenim telesom na področju človekovih pravic, je danes uveljavljena praksa. Vendar je, kot poudarja Steiner (Steiner in drugi 2007, 850), treba pomisliti, kako revolucionarno je morala izgledati takšna praksa pred več kot šestdesetimi leti, ko je bil izražen prvi takšen predlog. Številnim se je zdelo nepredstavljivo, da bo večina svetovnih držav periodično posredovala poročila nekemu mednarodnemu telesu o svojih notranjih zadevah, ki vključujejo politično pomembne vidike o odnosih med vladami, državljanami in državljani. Nato pa bo sodelovala še v diskusiji o tem poročilu s članicami in člani tega odbora, ki prihajajo z vsega sveta.

Odbor CEDAW torej sprejema in pregleduje periodična poročila držav pogodbenic in v obliki konstruktivnega dialoga z njimi oz. njihovimi predstavnicami in predstavniki komunicira o poročilih ter stanju v državi. Določil je trostopenjski proces za pregled poročil držav pogodbenic. Na prvi stopnji, pred glavnim zasedanjem, se sestane manjša delovna skupina strokovnjakinj (*pre-session working group*) za prvi pregled poročila in identifikacijo zadev, ki potrebujejo dodatna pojasnila. Odbor CEDAW državi posreduje seznam vprašanj in država ima šest tednov časa, da nanj

odgovori. Namen seznama vprašanj je tudi priprava pogodbenice na konstruktivni dialog z Odborom CEDAW, h kateremu so pogodbenice povabljeni, ko poročilo obravnava celoten Odbor CEDAW. Da bi zagotovil učinkovitost pri obravnavi poročil in izboljšal kakovost konstruktivnega dialoga, Odbor CEDAW določi še poročevalko za posamezno državo oz. poročilo, ki pripravi dokumentacijo. Prav tako koordinira proces, ki je zaključen s pripravo sklepnih komentarjev. (Committee on the Elimination of Discrimination Against Women 2009, 5. točka)

Odbor CEDAW nima možnosti držav prisiliti k uveljavljanju njegovih politik in razumevanja CEDAW, jim pa v obliki sklepnih komentarjev priporoča, kakšne spremembe naj sprejmejo, da bi odpravile diskriminacijo, spodbujale pravice žensk in izboljšale njihov položaj v političnem, socialnem, gospodarskem in kulturnem okolju.

5.5.1 Posredovanje poročil s strani pogodbenic

Države pogodbenice periodična poročila v skladu z 18. členom konvencije predložijo Odboru CEDAW v prvem letu po uveljavitvi konvencije v državi, nato vsaka štiri leta po prvem poročilu in vedno, kadar Odbor CEDAW to zahteva. Osnovni namen sprejemanja in obravnave poročil držav pogodbenic je pregled (nadzor) uveljavljanja določil konvencije v posamezni pogodbenici. Država poroča o zakonodajnih, sodnih, upravnih ali drugih ukrepih, ki jih je sprejela za izpolnjevanje določil konvencije in lahko navede dejavnike in težave, ki vplivajo na stopnjo izpolnjevanja konvencije.

Odbor CEDAW je pripravil smernice o tem, kako naj države poročajo. Kot sem že navedla, pa so državam pri pripravi poročil v pomoč tudi splošna priporočila, ki natančneje opredeljujejo nekatera določila konvencije, smernice za njihovo implementacijo in smernice za poročanje.

Posredovanje poročil je lahko razumljeno kot indikator zavezanosti države pogodbenice konvenciji, obenem pa kot indikator vpliva, ki bi ga lahko imel pregled s strani Odbora CEDAW na implementacijo konvencije v državi (Byrnes in Freeman 2012, 12). Aktivistke in aktivisti s področja pravic žensk trdijo, da je CEDAW učinkovito orodje za izboljšanje zagotavljanja pravic žensk in opolnomočenje žensk (den Boer 2008, 3). Vendar, kot nadaljuje den Boer (prav tam), doslej zbrani empirični podatki te trditve ne potrjujejo. Den Boer (prav tam, 25) je skozi svojo analizo prišla do zaključka, da sama ratifikacija pogodbe ni pomemben dejavnik za izboljšanje položaja žensk, je pa izboljšanje položaja žensk povezano s številom poročil, ki so ga oddale

države pogodbenice CEDAW. Za področje nasilja proti ženskam so rezultati pokazali, da sta sodelovanje z Odborom CEDAW in višji nivo demokracije, nujna za oblikovanje zakonov, njihova implementacija in nižja stopnja razširjenosti nasilja proti ženskam pa sta povezana z gospodarskim razvojem in dodatno s sodelovanjem v okviru CEDAW. (prav tam, 24)

Do podobnih ugotovitev je prišla Cho (2010, 1), ki ni odkrila statistično pomembnega učinka CEDAW same po sebi na katerokoli dimenzijo pravic žensk. Enako velja za nivo demokracije v državi. Je pa odkrila pozitiven vpliv CEDAW na socialne pravice žensk v povezavi z višjo stopnjo demokracije v državi. Mednarodni instrumenti človekovih pravic, ki so oblikovali mednarodne norme in vrednote na področju temeljnih pravic, torej lahko obetajo napredek samo v sodelovanju s kakovostnimi (demokratičnimi) državnimi institucijami. (prav tam, 21–22)

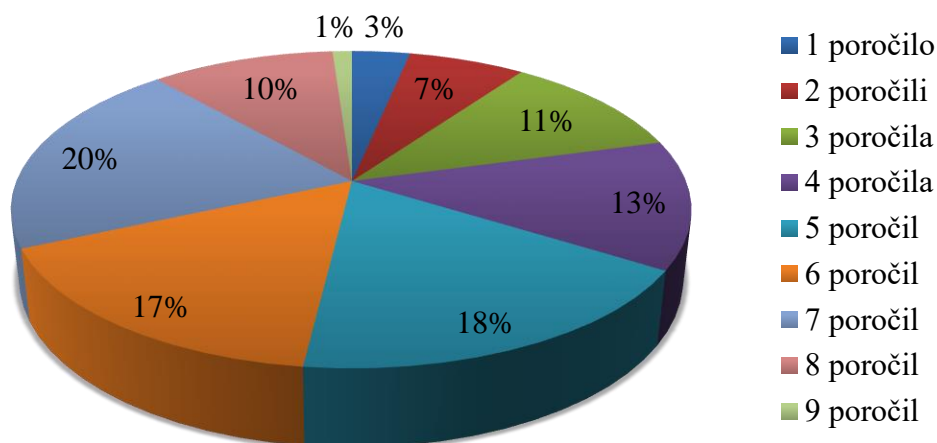
Enako splošno trditev postavljata tudi Byrnes in Freeman (2012, 2), ki pišeta, da raziskave, ki uporabljajo kvantitativne metode, večinoma kažejo, da ima ratifikacija pogodbe vpliv na državo v povezavi z drugimi dejavniki. Proces ratifikacije mednarodne pogodbe, njeno zagovarjanje in nadzor nad upoštevanjem okvirjev človekovih pravic s strani države, lahko prispevajo k spremembam zakonov, politik in praks na nacionalnih nivojih. Ena najpomembnejših vlog pri takšnih spremembah pa je pripisana artikulirani in aktivni vlogi nevladnih organizacij. (prav tam, 5)

Tudi UNIFEM je na izbranih primerih držav analiziral implementacijo CEDAW. Ugotovil je, da CEDAW sama po sebi ni pripeljala do sprememb nacionalnih ustav; do odločitev sodišč, ki so ženskam podelila pravico do lastništva zemlje in jim omogočila zaščito pred spolnim nadlegovanjem; do sprejema novih zakonov, ki prepovedujejo diskriminacijo zaradi spola ali do sprejema vladnih politik, ki upoštevajo potrebe žensk na področju zdravja. Takšne spremembe so bile prej rezultat odločnega, kooperativnega, inovativnega in strateškega delovanja ženskih nevladnih organizacij in politične volje vlad. CEDAW pa je pri tem predstavljala učinkovit, mednarodno priznan vzvod. (Heyzer v Landsberg-Lewis 1998, 7)

Tudi iz mojega pregleda sklepnih komentarjev je mogoče izluščiti podatek o tem, ali so države, ki so oddale več poročil, bolj napredovale pri obravnavi nasilja proti ženskam. Pri tem sem, kot sem že pojasnila, izhajala izključno iz sklepnih komentarjev Odbora CEDAW, oceno o napredku pa sem oblikovala sama, po prav tako že pojasnjenih kriterijih.

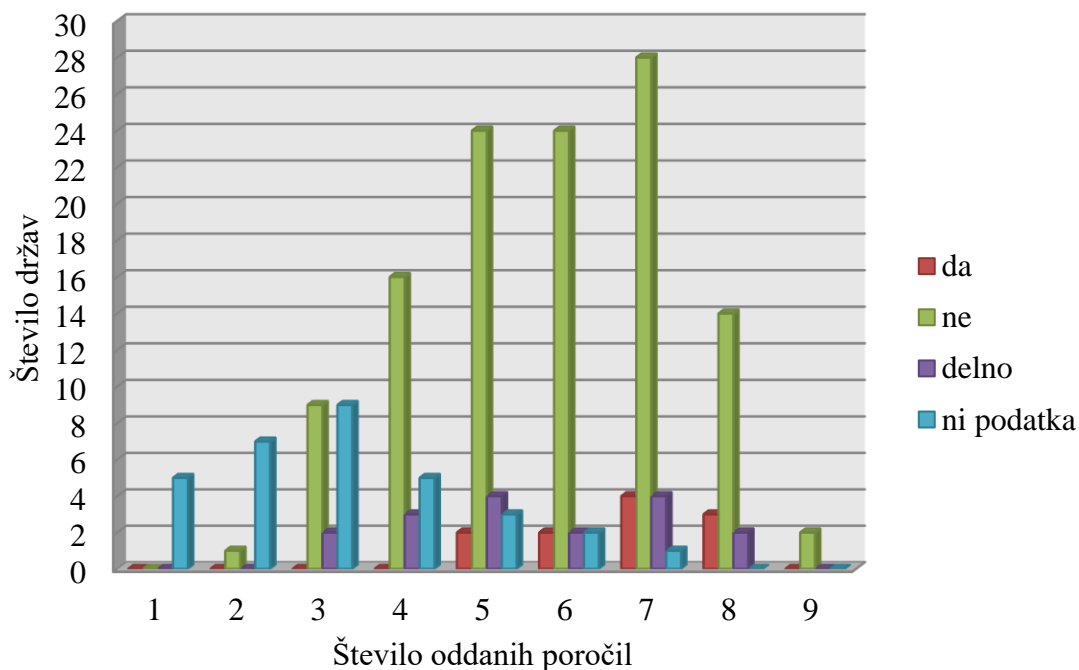
Spodnji graf kaže število poročil, ki so jih oddale države. Skupaj so oddale 960 poročil. 67 % držav je Odboru CEDAW oddalo od štiri do sedem periodičnih poročil. Devet je najvišje število periodičnih poročil Odboru CEDAW, ki sta jih oddala Ekvador in Portugalska leta 2015.

Graf 5.2: Število oddanih periodičnih poročil

Ocena o napredku držav glede na število oddanih poročil je pokazala, da so napredovale večinoma države, ki so oddale od pet do osem periodičnih poročil. Enako velja, da so oceno o delnem napredovanju dobile večinoma države, ki so oddale od štiri do osem periodičnih poročil. Izhajajoč iz tega bi torej lahko trdili, da je število oddanih periodičnih poročil Odboru CEDAW povezano z napredkom držav na področju nasilja proti ženskam. Vendar je obenem treba upoštevati, da ima velika večina držav, ki so oddale od štiri do osem periodičnih poročil, še vedno oceno o nenapredovanju. Menim, da gre pri tem podatku za dodatno podkrepitev tako kvalitativne kot kvantitativne ugotovitve, da države v celoti gledano niso napredovale pri obravnavi nasilja proti ženskam. So pa napredovale pri sprejemu posamičnih ukrepov na tem področju, kar je mogoče videti v grafu 5.5.

Graf 5.3: Skupna ocena o napredku držav glede na število oddanih poročil

Poročila držav pogodbenic so lahko uporaben dokument za oceno tega, kako posamezna država razume in implementira svoje obveznosti v skladu s CEDAW (IWRAW Asia Pacific 2005, 8). Odbor CEDAW je bil na začetku svojega dela odvisen skoraj izključno od poročil in njihovih pojasnil s strani pogodbenic. Predstavnice in predstavniki, določeni za komunikacijo z Odborom CEDAW, so lahko imeli več ali manj znanja s področja diskriminacije žensk in enakosti med spoloma in kdaj je lahko prišlo tudi do diplomatskega zapleta. Takšen je bil zaplet s predstavnikom Filipinov, ki je celo zabeležen v sklepnih komentarjih.

Stalni predstavnik Filipinov pri ZN, ki je bil postavljen za predstavnika države pogodbenice pred Odborom CEDAW, je pojasnil, da po njegovem razumevanju v vsaki državi obstajajo kulturni in tradicionalni vidiki, ki jih ni mogoče uzakoniti. Njegova kultura obeh spolov ne razume kot enaka ampak kot komplementarna (Concluding comments: Philippines 1984, 100. točka). Glede zakona o kaznovanju posilstva (članice Odbora CEDAW so bile presenečene nad strogostjo kaznovanja posilstva in jih je zanimalo ozadje zakona, op. p.) je predstavnik Filipinov povedal, da sta čast in družina ena od najvišjih konceptov življenja v njegovi kulturi. Čast moža, očeta ali brata je bila prizadeta, če se je takšna stvar zgodila ženski v družini. Kaznivo dejanje je torej

razumljeno kot gnusno in zato zahteva primerno kazen (prav tam, 103. točka).³⁵ V odgovorih na vprašanja, ki so jih postavile članice Odbora CEDAW, je predstavnik države pogodbenice izrazil nekatera osebna stališča in razumevanja o vlogi žensk na Filipinih. Povedal je, da je najpomembneje, da ženske ohranijo svojo ženskost in milino, saj bodo na ta način dosegle številne prednosti in napredek. To je tudi razlog za to, da na Filipinih ne obstaja nikakršno gibanje za osvoboditev žensk (prav tam, 105. točka). Nekaj članic Odbora CEDAW je zahtevalo, da se zabeleži njihov ugovor in pridržek k izjavi stalnega predstavnika Filipinov. Izjava je bila razumljena kot žalitev konvencije, Odbora CEDAW in vseh prisotnih članic. Koncept harmonije ali komplementarnosti spolov, o katerem je govoril stalni predstavnik, služi edino ohranjanju tradicionalnih vlog žensk in mnenj, ki jih imajo moški o ženskah (prav tam, 117. točka). Ambasador stalne misije Filipinov pri ZN je poslal pisno opravičilo za pripombe, ki jih je podal v svojih odgovorih na vprašanja članic Odbora CEDAW, in pojasnil, da ni nameraval nikogar užaliti. (prav tam, 124. točka)

Dogodek je sporočilen iz dveh razlogov:

- predstavnik Filipinov je v svojem izvajanju po mojem mnenju prikazal enega od temeljnih elementov, ki povzročajo in ohranjajo široko paleto diskriminacije žensk. To so, z besedami Odbora CEDAW, patriarhalna vedenja in globoko zakoreninjeni tradicionalni in kulturni stereotipi o vlogah in odgovornostih žensk in moških v družini in družbi. Reakcija članic Odbora CEDAW pa je po mojem mnenju tolmačila *duh* konvencije, ki mu Odbor CEDAW sledi vse do danes s svojim doslednim opozarjanjem držav pogodbenic na pomen odprave tovrstnih vedenj in stereotipov.³⁶

---

³⁵ Razumevanje posilstva kot žalitve moža, očeta, brata oz. družine, je še vedno široko razširjeno po državah. Odbor CEDAW države opozarja na neprimernost takšne obravnave posilstva, pa tudi nasilja. Tako je npr. v primeru Malte leta 2004 izrazil zaskrbljenost, ker sta posilstvo in nasilni napad v Kazenskem zakoniku uvrščena v poglavje z naslovom Kazniva dejanja proti miru, časti družin in morali (Concluding comments: Malta 2004a, 115. točka). Državo je pozval, da posilstvo in nasilni napad opredeli kot kazniva dejanja, ki kršita telesno in duševno integriteto žensk in kot obliko diskriminacije, ki resno omejuje ženske pri uživanju človekovih pravic in temeljnih svoboščin na temelju enakosti z moškimi (prav tam, 116. točka). Leta 2010 je Odbor CEDAW v primeru Malte ponovil zaskrbljenost in poziv k spremembi Kazenskega zakonika. (Concluding observations: Malta 2010g, 24. in 25. točka)

³⁶ Za boljšo predstavbo o tem, kako Odbor CEDAW v sklepnih komentarjih pogodbenicam obravnava vpliv zakoreninjenih navad in običajev ter stereotipov, sem izbrala njegovo zaskrbljenost v primeru Turčije leta 2005, ki jo je mogoče z (ne)upoštevanjem specifik, aplicirati na večino držav pogodbenic: »Odbor je resno zaskrbljen zaradi razširjenosti patriarhalnih vedenj ter globoko zakoreninjenih tradicionalnih in kulturnih stereotipov o vlogah in odgovornostih žensk in moških v družbi, ki ohranjajo podrejen položaj žensk. Izraža zaskrbljenost, ker takšna vedenja prispevajo k ohranjanju nasilja proti ženskam, tudi v obliki umorov zaradi *časti*, in na številnih področjih negativno vplivajo na možnosti žensk, da uživajo svoje pravice. Prav tako ovirajo polno implementacijo konvencije, tudi na področju izobraževanja, zaposlitve, zdravja in sodelovanja v procesih odločanja. Odbor je obenem zaskrbljen zaradi razširjenosti določenih tradicionalnih in kulturnih praks, ki so diskriminatorne do žensk, kot so

- Drug razlog pa je dejstvo, da je kljub napredku na področju enakosti med spoloma, to še vedno koncept, ki ga države obravnavajo nedosledno, pogosto le na deklarativni ravni. Nerazumevanje koncepta dejanske enakosti je še vedno prevladujoče in naivno bi bilo misliti, da je predstavnik Filipinov eden redkih s takšnim mnenjem o enakosti med spoloma. Tudi trideset let kasneje.

5.6 Struktura sklepnih komentarjev in celovitost obravnave pogodbenic

Sklepni komentarji Odbora CEDAW so specifični za vsako državo in predstavljajo mnenje celotnega Odbora CEDAW o položaju žensk in upoštevanju določil konvencije v državi, ki poroča. So smernice o temeljnih področjih, ki skrbijo Odbor CEDAW, in ukrepov, ki naj jih sprejme država za boljšo implementacijo konvencije in usklajenost z njenimi določili. Sklepni komentarji so posredovani pogodbenicam in so javni dokumenti. (Division for the Advancement of Women 2007)

Leta 2008 je Odbor CEDAW evalviral svojo prakso pri pripravi sklepnih komentarjev. Da bi bil državam v pomoč pri implementaciji določil konvencije, je odločil, da bo formuliral natančnejše sklepne komentarje, s konkretnimi in dosegljivimi priporočili. Prav tako se je odločil za fleksibilno, za posamezno državo specifično, poimenovanje poglavij. (Committee on the Elimination of Discrimination Against Women 2009, 21. točka)

Kakovost sklepnih komentarjev je pomembna za njihovo uporabo v državah pogodbenicah, po drugi strani pa je pomembna tudi za razumevanje stališč Odbora CEDAW o zadevah, ki jih pokriva konvencija. Posebej to velja za področja, na katerih zaenkrat ni splošnega priporočila, čeprav so bila z vidika razvoja jurisprudence CEDAW splošna priporočila doslej pomembnejša in uporabnejša. (Byrnes 2010, 7)

Struktura sklepnih komentarjev je zagotovo še en pokazatelj napredka pri delu Odbora CEDAW. V zadnjih letih je jasna in natančna, vsebina pa sledljiva.

Odbor CEDAW je začel sklepne komentarje bolje strukturirati šele leta 1992, leta 1993 je vanje vključil zaključna opažanja in komentarje članic, prav tako vprašanja in zaskrbljenost glede na člene konvencije. Od leta 1994 so bolj strukturirane še prošnje za dodatne informacije o določenih področjih/temah, ki naj jih pogodbenica posreduje v naslednjih periodičnih poročilih ter priporočila državam pogodbenicam.

---

zgodnja poroka, prisilna poroka in poligamija, čeprav jih obravnavajo določila v civilnem zakoniku.« (Concluding comments: Turkey 2005b, 367. točka)

Odbor CEDAW države opozarja na težave, ki jih je pri njih identificiral v zvezi z implementacijo konvencije; na pomanjkljivosti pri poročanju, zaradi katerih sam ni mogel podati potrebnih in primernih priporočil za izpolnjevanje določil konvencije; ali pa dodatno izpostavlja področja, ki jih je ocenil kot posebej pereča. Tako je leta 1998 Indonezijo opozoril, da ni posredovala primernih podatkov o določenih področjih, ki so temeljna za dobrobit žensk, kot je npr. razširjenost nasilja proti ženskam. Brez teh podatkov ne država ne Odbor CEDAW ne moreta natančno preveriti položaja žensk, Odbor CEDAW pa ne more posredovati priporočil o primernih ukrepih (Concluding comments: Indonesia 1998a, 283. točka). Istega leta je v primeru Nigerije izrazil zaskrbljenost zaradi kontinuiranega obstoja praks kot so poligamija, nehumani običaji, katerih žrtve so vdove, obrezovanje spolovil žensk in podobni običaji, saj resno ogrožajo telesno in čustveno zdravje žensk ter kršijo njihove temeljne človekove pravice (Concluding comments: Nigeria 1998č, 153. točka). Južno Afriko je opozoril, da pomeni dediščina apartheida za ženske široko razširjeno diskriminacijo in podrazvitost in je vidna na področjih, kot je visoka stopnja nezaposlenosti, nepismenosti in revščine žensk ter na področju nasilja proti ženskam (Concluding comments: South Africa 1998c, 114. točka). Leta 2000 pa je v primeru Indije kot temeljne ovire za implementacijo konvencije navedel široko razširjeno revščino, kastni sistem in preferiranje rojstva sina, ki se odražajo tudi v visoki razširjenosti nasilja proti ženskam, velikih razlikah med spoloma in škodljivem številčnem razmerju med ženskami in moškimi (Concluding comments: India 2000, 52. točka). Odbor CEDAW zakoreninjenost nasilja proti ženskam in/oz. nasilja zaradi spola razume kot eno od ovir za polno implementacijo CEDAW. (Concluding comments: Trinidad and Tobago 2002, 138. točka)

Nasploh Odbor CEDAW države pogosto opozarja na nujnost strukturnih reform, ki bodo izboljšale položaj žensk in deklic. V primeru Gvineje Bissau je leta 2009 izrazil resno zaskrbljenost zaradi alarmantno visoke stopnje nepismenosti v državi, izjemno nizke stopnje udeležbe deklic v šolah in pri dokončanju šolanja na vseh nivojih ter zaradi zakoreninjenosti strukturnih in drugih omejitev za kakovostno izobrazbo, posebej žensk in deklic. Te omejitve so ekstremna revščina, pomanjkljiva infrastruktura, pomanjkanje usposobljenih in kvalificiranih učiteljev, še posebej učiteljic, kar lahko poveča ranljivost deklic za nasilje in zlorabe v šolah. Posebej je bil Odbor CEDAW zaskrbljen zaradi kulturnih omejitev pri izobraževanju in negativnega vpliva tradicionalnih praks na izobraževanje deklic, kot sta zgodnja in prisilna poroka

(Concluding observations: Guinea-Bissau 2009e, 33. točka). Državo je pozval, naj preseže tradicionalna vedenja, ki so del omejitev pri izobraževanju deklic in žensk, razvije nestereotipne izobraževalne kurikule, ki obravnavajo strukturne vzroke za diskriminacijo žensk, zagotovi primerna usposabljanja za učiteljice, učitelje in osebje v šolah, ki bo občutljivo za spol in zagotovi ženskam in deklicam dostop do varne izobraževalne infrastrukture, v kateri ne bo nasilja in zlorab (prav tam, 34. točka). Podobno je Odbor CEDAW storil v primeru Slonokoščene obale leta 2011, ko je izrazil zaskrbljenost zaradi strukturnih in drugih ovir za izobraževanje žensk in deklic. Te ovire med drugim vključujejo zakoreninjenost spolne zlorabe in nadlegovanja deklic s strani učiteljev in negativni vpliv škodljivih tradicionalnih praks, kot sta zgodnja in prisilna poroka (Concluding observations: Cote d'Ivoire 2011d, 36. točka). Državo je povabil, da med drugim zagotovi ničelno strpnost za spolno zlorabo in nadlegovanje s strani učiteljev v šolah ter zagotovi, da bodo povzročitelji kaznovani. (prav tam, 37. a točka)

Leta 2006 je Odbor CEDAW v sklepane komentarje dodal standardne zaključne točke o povezanosti konvencije, Pekinške deklaracije z Izhodišči za ukrepanje ter Milenijskih razvojnih ciljev (Division for the Advancement of Women 2007). Od zadnje seje leta 2015 pa namesto Milenijskih razvojnih ciljev izpostavlja povezanost konvencije in doseganje dejanske enakosti preko implementacije določil Načrta za dolgoročni razvoj do leta 2030.³⁷ Odbor CEDAW je k standardnim zaključnim točkam dodal še, da zavezanost države pogodbenice k devetim temeljnim instrumentom s področja človekovih pravic poveča možnost žensk za uživanje njihovih človekovih pravic na vseh področjih življenja. Pogodbenice spodbuja, da jih ratificirajo, če tega še niso storile.³⁸ Prav tako jih poziva k ratifikaciji Opcijskega protokola in k sprejemu amandmaja k 1. odstavku 20. člena konvencije, če tega še niso storile. Morebitne pridržke, ki jih je vložila država pogodbenica, Odbor CEDAW obravnava že v uvodu k sklepnim komentarjem. (Committee on the Elimination of Discrimination Against Women 2009, 20. točka)

---

³⁷ *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development*. Resolucija Generalne skupščine A/RES/70/1, sprejeta 25. septembra 2015.

³⁸ Ti dokumenti so: Mednarodni pakt o ekonomskih, socialnih in kulturnih pravicah; Mednarodni pakt o državljanskih in političnih pravicah; Mednarodna konvencija o odpravi vseh oblik rasne diskriminacije; CEDAW; Konvencija proti mučenju in drugim krutim, nečloveškim ali poniževalnim kaznim ali ravnanju; Konvencija o otrokovih pravicah; Mednarodna konvencija o varstvu pravic delavcev migrantov in članov njihovih družin; Mednarodna konvencija o zaščiti vseh oseb pred prisilnim izginotjem; Konvencija o pravicah invalidov.

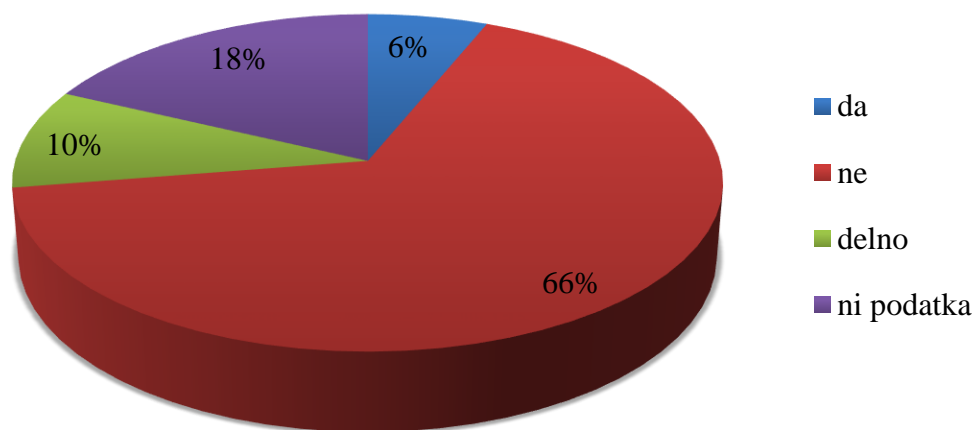
5.6.1 Napredek držav izhajajoč iz sklepnih komentarjev

Tako kot je sam Odbor CEDAW skozi zgodovino pridobival na stabilnosti in kakovosti kot mednarodno telo na področju človekovih pravic, razvijal svoje postopke in dokumente, je prav v okviru teh dokumentov vsebinsko razvijal tudi področje obravnave nasilja proti ženskam in zahteve do pogodbenic.

Žal enako ni mogoče trditi za države pogodbenice. Oceno o napredku sem torej dodelila na podlagi 327 sklepnih komentarjev za 146 držav. Spodnji graf kaže napredek držav, pri čemer oznaka *ni podatka* (18 %) pomeni države, ki so oddale začetno poročilo ali periodična poročila skupaj z začetnim poročilom. Pri teh državah napredka seveda ni mogoče meriti.

Rezultati so pokazali, da 66 % držav pri obravnavi nasilja proti ženskam v celoti gledano ni napredovalo. Le za šest odstotkov držav lahko trdim, da so napredovale, deset odstotkov pa jih je napredovalo delno.

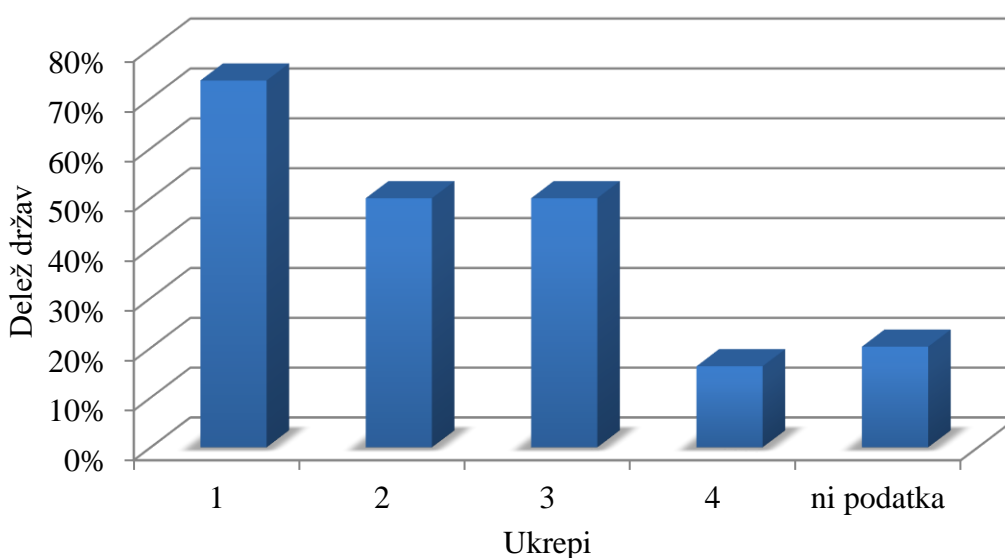
Graf 5.4: Napredek držav

Drugačna je slika pri ukrepih, ki so jih sprejele države, čeprav je tudi na te številke potrebno gledati s previdnostjo. 74 % držav je imelo na področju nasilja proti ženskam sprejet zakon in/ali nacionalno strategijo/načrt ali akcijski načrt ali je v svoje zakone uvedlo določila oz. dopolnila o kriminalizaciji ali drugih ukrepih na področju

katere od vrst ali oblik nasilja proti ženskam.³⁹ 50 % držav je ustanovilo posebno/specializirano državno telo za delovanje na področju nasilja proti ženskam ali mrežo institucij, namenjeno koordinaciji aktivnosti/ukrepov/institucij. Prav tako 50 % držav je imelo na razpolago neke storitve ali programe za žrtve nasilja, izvajalo kampanje ozaveščanja, usposabljanja in izobraževanja za pomembne poklicne skupine ali je imelo na voljo t. i. treninge socialnih veščin za povzročitelje nasilja. 16 % držav je imelo na razpolago študijo, raziskavo, javno zbirko oz. bazo podatkov.

Graf 5.5: Sprejeti ukrepi

Ti rezultati so torej spodbudni in z vidika posamičnih ukrepov, ki so jih sprejele države, lahko trdimo, da so napredovale pri obravnavi nasilja proti ženskam. Vendar žal dejstvo, da ima država sprejet nek zakon ali določila o kriminalizaciji, ne pomeni nujno česa spodbudnega. Odbor CEDAW države namreč izjemno pogosto poziva, naj dosledno implementirajo sprejete zakone ali podzakonske akte, naj zagotovijo zadostno

³⁹ Značilno je, da države najpogosteje izpostavljajo sprejem zakonov in zakonskih določil za namen usklajevanja z določili konvencije. Tako Goonesekere (2007, 56) navaja, da je večina držav, ki so poročale v času njenega mandata kot članice Odbora CEDAW, od leta 1999 do leta 2002, jasno poudarila svoje delovanje za sprejem zakona oz. njegove reforme. Vendarle obstoj pozitivnega pravnega okvirja sam po sebi ženskam seveda ne zagotavlja uživanja pravic. Je pa dejstvo, da legitimira njihove zahteve za podelitev oz. uživanje pravic in jim omogoča, da jih aktivno zahtevajo, namesto da so njihove pasivne upravičenke (Landsberg-Lewis 1998, 9). Enako poudarja Goldscheid (2006, 386), ko navaja končno poročilo prve Posebne odposlanke za nasilje proti ženskam Radhike Coomaraswamy. Posebna odposlanca je zbrala podatke o tem, kako se je področje nasilja proti ženskam razvijalo od leta 1994 do 2003 na mednarodnem, regionalnem in nacionalnem nivoju. Večina ukrepov, ki so jih sprejele države, se je nanašala na odpravo formalnih neenakosti, ostrejšje kazenske sankcije, razširitev socialnovarstvenih storitev in spremembe v civilnih zakonih, da bi bolje obravnavali potrebe žrtev nasilja.

število človeških in finančnih virov, da bo sprejeto mogoče implementirati, naj zagotovijo žrtvam nasilja dostop do storitev ipd.

Sledi vsebinska analiza.

5.6.2 Obravnava nasilja proti ženskam v sklepnih komentarjih

Odbor CEDAW se ni ustavil pri dejstvu, da CEDAW razen trgovanja z ženskami in izkoriščanja prostitucije žensk, z besedami ne omenja nobene druge vrste nasilja proti ženskam. Kot je sam poudaril v Splošnem priporočilu št. 25, razume konvencijo kot dinamičen instrument (General recommendation No. 25 2004, 3. točka). Od njenega sprejema leta 1979 so Odbor CEDAW, pa tudi drugi akterke in akterji na nacionalnih in mednarodni ravni z naprednim razmislekom prispevali k razjasnitvi in razumevanju temeljne vsebine določil konvencije, specifične narave diskriminacije žensk in instrumentov za delovanje proti tovrstni diskriminaciji.⁴⁰

Praktično od vsega začetka svojega dela je Odbor CEDAW države pogodbenice spraševal o nasilju proti ženskam. Če na začetnih sejah zasledimo vprašanja članic Odbora CEDAW ali uporabo terminologije, ki kaže na nepoznavanje in nerazumevanje problematike, tega kasneje praktično ne zasledimo več.

Na začetku dela Odbora CEDAW je vidno, da je nasilje proti ženskam področje, ki ga članice pravzaprav šele odkrivajo. Razumeti je, da je Odbor CEDAW določeno vrsto nasilja obravnaval ker in če je bila omenjena v poročilu države pogodbenice. To je razumeti iz obravnave Kanade na četrti seji leta 1985, ko se *kar naenkrat* pojavi pohvala zaradi obravnave spolnega nadlegovanja na delovnem mestu, ki ga Odbor CEDAW ne omenja pri nobeni drugi državi do tedaj (Concluding comments: Canada 1985, 44. točka). Enako je razumeti, da jih je na tretji seji leta 1984 presenetila Norveška, ki je v svoje poročilo vključila nasilje proti ženskam *v in izven* doma (Concluding comments: Norway 1984a, 301. točka). Članice Odbora CEDAW so izrazile zaskrbljenost zaradi posredovanih informacij, obenem pa so postavljale več vprašanj kot sicer. Med drugim so postavile vprašanje o preventivnih ukrepih, med katere naj bi spadalo tudi svetovanje za pare (prav tam), ki ga na prihodnjih sejah praktično ne omenjajo več. Prav tako v

---

⁴⁰ CEDAW je napisana v jeziku, ki dopušča širino in fleksibilnost pri interpretaciji. Obenem omogoča prilagajanje novonastalim potrebam oz. obravnavo novih področij. Odbor CEDAW pa je uspel vzpostaviti svojo avtoriteto pri interpretaciji določil konvencije v povezavi s temi potrebami oz. področji. Pogosto je to storil pod vplivom zagovornic in zagovornikov človekovih pravic žensk, ki so te problematike uspeli postaviti na mednarodno agendo. (Byrnes 2010, 6)

primeru Norveške (prav tam) in v primeru Avstrije leta 1985 je Odbor CEDAW zanimala povezava med nasiljem in alkoholizmom⁴¹ (Concluding comments: Austria 1985b, 202. točka), leta 1989 pa so članice Odbora CEDAW Zvezo sovjetskih socialističnih republik spraševale, ali je zloraba alkohola dejavnik pri nasilju proti ženskam (Concluding comments: Union of Soviet Socialist Republic 1989č, 348. točka). V primeru Kirgistanu leta 1999 je Odbor CEDAW postavil trditev, da je povečanje zlorabe drog in alkohola, med drugim, vzrok za nasilje proti ženskam (Concluding comments: Kyrgyzstan 1999, 125. točka). V primeru Venezuele leta 1986 je uporabil terminologijo trgovanje z belim blagom, ki je kasneje praktično ni več zaslediti (Concluding comments: Venezuela 1986a, 274. točka).⁴² Odbor CEDAW dosledno uporablja terminologijo trgovanje z ženskami in deklicami ter izkoriščanje prostitucije žensk.

Pri obravnavi drugega periodičnega poročila Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske leta 1993 zasledimo komentar Odbora CEDAW, da se ženske v razvitih državah soočajo z *novimi tipi težav*, kamor spada tudi nasilje, ki predstavlja najresnejšo skrb.⁴³ (Concluding comments: United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland 1993e, 589. točka)

Tudi za področje prostitucije občasno najdemo vprašanja, pri katerih ne vemo natančno, ali gre za neznanje članice Odbora CEDAW ali pa za diplomatsko *spodbudo*

---

⁴¹ V preteklosti je veljalo, danes pa je takšno mnenje še vedno zelo razširjeno, »da je nasilje problem, ki izhaja le iz revščine in alkoholizma, spodbudijo pa ga tudi ženske same, kadar se dovolj ne podredijo ali celo želijo uveljaviti svojo voljo.« (Leskošek 2014, 36). Kljub temu je v strokovni javnosti, ki deluje na področju obravnave in preprečevanja nasilja, obveljalo prepričanje, podkrepljeno z raziskavami, teorijo in prakso, da so uporaba drog, alkohola in drugih psihoaktivnih substanc *le* dejavniki tveganja in ne vzrok za povzročanje nasilja. Kot poudarja Maja Plaz (2014, 81–82), imata »tako pretepanje kot alkoholizem skupne korenine v naravi povzročitelja nasilja in v naravi odnosov, v katerih se nahaja. ... V svetu je povprečno 5–8 % ljudi, ki prekomerno pijejo. 10 % od teh je tudi nasilnih. Ta podatek spodbija trditve, da je fizično nasilje posledica alkoholizma. Alkoholizem ni primarni vzrok za fizično nasilje, lahko pa ga spodbudi. Tudi zdravljen alkoholik bo nadaljeval z uporabo nasilja, če svoji nasilnosti ne bo posvetil posebne pozornosti (Kuhar et al. 1999).«

⁴² »Ob koncu 19. stoletja so feministke, kot npr. Josephine Butler, začele razpravljati o neprostovoljni prostituciji in jo poimenovala *white slave trade*. Izraz, ki se je široko uveljavil, se je največkrat uporabljal za trgovanje z Evropejkami in Američankami za namen prostituiranja v zahodnoevropskih državah, ZDA in kolonijah in ni vključeval žensk drugih ras in barv kože. Izraz so povzele po francoskem *Traite des Blanches*, povezanem z izrazom *Traite des Noirs*, ki so ga uporabljali ob koncu 19. stoletja za označevanje trgovine s sužnjami in sužnji iz Afrike.« (Derks 2000 v Veselič 2002, 23, opomba 10). Izhajajoč iz omenjenega *white slave trade* se je potem za področje trgovanja z ljudmi posplošeno uporabljal izraz *trgovanje z belim blagom*, ki je seveda popolnoma neprimeren: zaradi moralne konotacije (*belo blago*), pa tudi zaradi skozi čas spremenjenih objektivnih okoliščin (trguje se tudi s pripadnicami drugih ras in barv kože). (prav tam)

⁴³ Nasilje proti ženskam v razvitih državah nikakor ni nov tip težav, je pa res, da je vidnejši, saj so ga države in družba (predvsem ženske nevladne organizacije) začeli intenzivneje obsojati in obravnavati na številnih nivojih (političnem, zakonodajnem, pravosodnem, socialnovarstvenem, varnostnem, preventivnem ipd.).

državi, da bi ponovno razmislila o svoji trditvi. Tako je bilo npr. v primeru Bolgarije, ko je članice zanimalo, ali je prostitucija pri njih kdaj obstajala in kako so jo odpravili (Concluding comments: Bulgaria 1985a, 87. točka). Domnevam, da je država ali v dialogu z Odborom CEDAW ali v svojem poročilu zanikala obstoj prostitucije, zato je sledilo takšno vprašanje.⁴⁴

Nasploh je bilo vprašanje o tem, ali imajo v državi problem z določeno vrsto ali obliko nasilja proti ženskam, v preteklosti pogosto pri delu Odbora CEDAW. Menim, da je šlo za vprašanje, s katerim je bila država spodbujena k razmisleku o problemu. Obenem pa je to pomenilo, da je lahko predstavnik oz. predstavnica države dialog na hitro zaključila s preprostim odgovorom, da zadeva, o kateri sprašujejo, v državi ni problem. Tak je bil npr. odgovor Madžarske leta 1988, ko je država v zvezi s posebnimi ukrepi za zaščito žensk, ki doživljajo nasilje, odgovorila prav to (Concluding comments: Hungary 1988d, 697. točka). Leta 1992 pa je v primeru Hondurasa članice Odbora CEDAW zanimalo, ali trditev iz poročila, da je lahko telesna in življenjska škoda ter moralna travma za moško žrtev posilstva resnejša kot za žensko, temelji na študiji ali gre za koncept, utemeljen na predsodkih (Concluding comments: Honduras 1992b, 111. točka). Na enajsti seji leta 1992 je Kitajska od članice Odbora CEDAW dobila zelo neposredno vprašanje, ko je ta izhajala iz izjave predstavnice oz. predstavnika države, da spolno nadlegovanje v državi ni problem. Članico Odbora CEDAW je zanimalo, ali ne gre bolj za pomanjkanje primernih struktur za odkrivanje problematike kot za dejanski neobstoje spolnega nadlegovanja (Concluding comments: China 1992c, 211. točka). V primeru Gvajane leta 1994 pa so članice Odbora CEDAW državo prosile za dodatne informacije o razširjenosti vseh vrst in oblik nasilja, vladnih ukrepov za odpravo nasilja, policijskih posredovanjih in sodnih postopkih pod predpostavko, da je pogostost nasilja proti ženskam v državi visoka kot v vsaki družbi. (Concluding comments: Guyana 1994, 105. točka)

Pravzaprav lahko trdim, da je že zelo zgodaj pri delu Odbora CEDAW opaziti kakovostna in poglobljena vprašanja o problematiki nasilja proti ženskam. Še posebej to velja, če so članice Odbora CEDAW zaradi razvitosti države menile, da bi ta morala storiti več za odpravo diskriminacije žensk. Zato so ji postavljale več vprašanj in zahtevale več pojasnil. Izjemno kakovostna in poglobljena vprašanja državi pogodbenici tako najdemo v primeru obravnave prvega poročila Združenega kraljestva Velike

---

⁴⁴ Poročilo države pogodbenice ni dostopno.

Britanije in Severne Irske leta 1990. Od države pogodbenice so članice Odbora CEDAW zahtevale natančno opredelitev tega, kaj v kontekstu zakonskih določil o posilstvu, pomeni *privoljenje*. Glede na to, da se prepričanje (*reasonable belief*), da je ženska privolila v spolni odnos, uporablja kot obramba za povzročitelje posilstev v sodnih postopkih. Članice Odbora CEDAW so opazile, da je bila le polovica tistih, ki so bili obtoženi za kaznivo dejanje posilstva, tudi obsojenih. Zanimali so jih razlogi za to. Prav tako jih je zanimalo, kakšna je normalno uveljavljena kazen; ali vlada zagotavlja podpirne programe za žrtve posilstev; kakšna je po navadi sestava porote v primerih sojenja zaradi posilstva; ali lahko ženske organizacije postanejo stranke v tožbah; ali obstajajo primeri, v katerih so se ženske odločile, da ne bodo tožile; v kakšni meri je usposabljanje o nasilju v družini del rednega policijskega usposabljanja; kakšne podatke o razširjenosti trgovanja z ženskami iz držav v razvoju imajo in kakšne so vladne politike na tem področju (Concluding comments: United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland 1990, 185. točka). Prav tako jih je zanimalo, kaj se zgodi z ženskami, katerih zdravje je ogroženo zaradi nasilja; ali so na razpolago kakšne institucionalne storitve zanje; kakšni posebni programi zdravstvenega varstva za angleško negovoreče imigrantke obstajajo v državi in kakšen je učinek popolne prepovedi obrezovanja spolovil žensk, vključno z informacijami o tem, kdo izvaja to prakso in kakšna je njena dejanska pojavnost. (prav tam, 191. točka)

Tak primer je tudi Švedska leta 1993, ki so jo članice Odbora CEDAW prosile za informacije o pojavnosti nasilja, statistikah in zadnjih trendih ter najpogostejših oblikah nasilja (Concluding comments: Sweden 1993d, 500. točka). Prav tako so jo prosile za več informacij o učinkih usposabljanj za ljudi, ki delajo s pretepenimi ženskami in postavile trditev, da so v obdobju spreminjanja družbenih vzorcev temeljna vprašanja, kako spremeniti nasilne vzorce vedenja pri moških in kako doseči ženske, ki trpijo. Državi so predlagale, da naredi raziskavo med pretepenimi ženskami (prav tam, 501. točka). Glede na dosežke vlade na drugih področjih, so članice Odbora CEDAW z zaskrbljenostjo opazile, da je trend na področju nasilja konstanta. Izpostavile so, da se je problematika šele pred kratkim pojavila na dnevnem redu vlade, kar jih je spodbudilo k temu, da predlagajo globlji odnos med vlado in organizacijami s terena, posebej z ženskimi skupinami. Odbor CEDAW je predlagal, naj vlada razmisli o različnih pristopih k obravnavi nasilja v družini, saj je to izgleda, glede na neprijavljanje, skrito. Če bi primere obravnavali tako kot druga kazniva dejanja, pri čemer bi bila policija obvezana zapreti in ovaditi povzročitelje, ne glede na to, ali ženska to želi, ter zagotovili

terapijo povzročiteljem nasilja, bi bil pozitiven rezultat sprememba družbenega odnosa do nasilja v družini. (prav tam, 502. točka)

5.6.2.1 Ranljive skupine žensk

Odbor CEDAW posebno pozornost namenja ranljivim skupinam žensk, kar je mogoče sklepati tudi iz nekaterih splošnih priporočil, ki so posebej namenjena določenim skupinam žensk (begunkam, azilantkam, migrantkam, starejšim ženskam, ženskam s podeželja, hendikepiranim ženskam). V Splošnem priporočilu št. 25 države posebej opozarja na to, da lahko nekatere skupine žensk, poleg tega, da doživljajo diskriminacijo, ki je usmerjena proti njim zato, ker so ženske, doživljajo še številne druge oblike diskriminacije (*multiple forms of discrimination*). Te temeljijo na njihovi rasi, etnični ali verski identiteti, hendikepu, starosti, razredni pripadnosti, kasti ali drugem dejavniku. Države pogodbenice morajo morebiti sprejeti specifične začasne posebne ukrepe, da bi odpravile tovrstne multiple oblike diskriminacije proti ženskam in negativni učinek, ki ga imajo zanje. (General recommendation No. 25 2004, 12. točka)

V sklepnih komentarjih Odbor CEDAW ranljive skupine seveda izpostavlja glede na specifične države pogodbenice. Kot ranljive skupine večkrat omenja deklice, mlajše od osemnajst let. V primeru Kolumbije leta 1994 je prvič zaslediti poudarek, da so starejše in hendikepirane ženske, posebej ranljive za posilstvo (Concluding comments: Colombia 1994a, 476. točka). Države pogosto poziva, naj posebej razmislijo o položaju migrantk, ki doživljajo nasilje v družini. Njihovo dovoljenje za bivanje je namreč pogosto odvisno od tega, ali živijo z možem, kar predstavlja pomemben dejavnik tveganja oz. povečuje njihovo ogroženost. Ker se bojijo izгона iz države, ne poiščejo pomoči in ne zapustijo povzročitelja nasilja. Belgijo je Odbor CEDAW leta 2014 pozval, da spremeni svojo zakonodajo o tujkah in tujcih in doživljanje nasilja v družini opredeli kot podlago za pridobitev dovoljenja za začasno bivanje. Država naj zagotovi, da migrantke, ki imajo dovoljenje za bivanje na podlagi združitve družine, doživljajo nasilje v družini in želijo zapustiti svojega moža, niso dolžne dokazovati ali so zaposlene, samozaposlene in ali imajo dovolj sredstev za preživljanje, da pridobijo samostojno dovoljenje za bivanje (Concluding observations: Belgium 2014f, 21. c točka). Prav tako naj država zagotovi, da imajo vse migrantke možnost poiskati zaščito pred nasiljem v družini in ustavitev postopka deportacije v tem kontekstu (prav tam, 21.

d točka). V primeru Avstrije je bil Odbor CEDAW zaskrbljen zaradi različnih kriterijev, ki jih uporabljajo dežele pri podeljevanju dovoljenj za bivanje migrantkam, ki doživljajo nasilje. Kljub temu, da je delegacija pojasnila, da ne gre za absolutne kriterije, je Odbor CEDAW vendarle izrazil zaskrbljenost, ker imajo lahko migrantke številne težave pri izpolnjevanju zahtev za dovoljenja za bivanje, kot so višina dohodka, zdravstveno zavarovanje in/ali znanje nemškega jezika. Posebej ga je zmotilo, ker država nima statističnih podatkov o številu žensk, ki ne zadostijo tem kriterijem (Concluding observations: Austria 2013c, 44. točka). Odbor CEDAW je državo pozval, da zagotovi enotne kriterije za podelitev dolgoročnih dovoljenj za bivanje ali državljanstva za žrtve nasilja v družini. (prav tam, 45)

Odbor CEDAW države poziva naj razmislijo o položaju pripadnic etničnih in narodnih manjšin, starejših in hendikepiranih žensk, žensk s podeželja, žensk brez dokumentov, notranje razseljenih žensk, lezbijk itn. Za vse skupine je potrebno sprejeti njim prilagojene ukrepe za obravnavo in preprečevanje nasilja. Tako je v primeru Švedske leta 2008 poudaril, naj država hendikepirane ženske prizna kot posebno skupino s posebnimi potrebami (Concluding observations: Sweden 2008, 41. točka). Enako je storil v primeru Finske. (Concluding observations: Finland 2008a, 194. točka)

5.6.2.2 Nasilje proti ženskam, vključno z nasiljem v družini

Čeprav je leta 1986 Odbor CEDAW začel dosledneje obravnavati nasilje v družini, je razumeti, da ga še ni obravnaval kot nasilje zaradi spola. Članice Odbora CEDAW so namreč v zvezi z nasiljem v družini enakovredno spraševale o nasilju proti ženskam in nasilju proti moškim. Tako so npr. Portugalski postavile vprašanje o tem, ali namerava vlada podpreti varne hiše za žrtve, tako za ženske kot za moške (Concluding comments: Portugal 1986, 128. točka), Bangladeš pa so spraševale o tem, ali obstaja zakon o nasilju proti moškim. (Concluding comments: Bangladesh 1987b, 523. točka)

Mogoče je sklepati, da Odbor CEDAW konec osemdesetih let še ni imel izdelanega jasnega stališča o nasilju zaradi spola, verjetno pa tudi ne védenja o tem, da nasilje v zasebni sferi bistveno pogosteje prizadene ženske kot moške oz. da je večina žrtev nasilja v zasebni sferi ženskega, večina povzročiteljev pa moškega spola. Morebiti so članice Odbora CEDAW s tovrstnimi vprašanji želele doseči nek nivo *politične korektnosti*, ki jo v bistvu še danes lahko opazimo v številnih diskusijah o nasilju proti ženskam. S to razliko, da danes tovrstna vprašanja ne pomenijo več politične

korektnosti, ampak neznanje in neprimerno naslavljanje problematike. Po drugi strani pa je potrebno tudi razumeti, da so članice Odbora CEDAW pri svojem delu neodvisne in torej postavljajo vprašanja glede na svoje preference/zanimanje ter vsekakor glede na svoje (pred)znanje in poznavanje problematike.

V nalogi sem že večkrat poudarila, da je Odbor CEDAW pri svoji obravnavi problematike nasilja proti ženskam skozi leta pomembno napredoval. Splošno priporočilo št. 19 in Deklaracija o odpravi nasilja nad ženskami sta bila prelomnica predvsem z vidika zahtev do držav. Na oba dokumenta se Odbor CEDAW v sklepnih komentarjih državam pogosto sklicuje. Oba navajata nabor posebnih ukrepov, ki naj jih pogodbenice/države sprejmejo za odpravo vseh vrst in oblik nasilja proti ženskam tako v javni kot v zasebni sferi.

V Splošnem priporočilu št. 19 postavlja Odbor CEDAW nasilje v družini v kontekst 5. in 16. člena konvencije. Pri tem poudarja, da je nasilje v družini ena od najzahrbtnjših vrst nasilja proti ženskam. Razširjeno je v vseh družbah, ženske pa so znotraj družinskih odnosov izpostavljene številnim oblikam nasilja, kot so pretepanje, posilstvo, druge oblike spolnega napada, psihičnemu in drugim oblikam nasilja, ki jih ohranjajo tradicionalna vedenja. Zaradi ekonomske odvisnosti so številne ženske prisiljene ostajati v nasilnih odnosih. Nasilje pa ogroža njihovo zdravje in omejuje njihovo enakovredno zmožnost za sodelovanje v družinskem in javnem življenju. (General recommendation No. 19 1992, 23. točka)

5.6.2.2.1 Celovit pristop k preprečevanju nasilja proti ženskam

Celovita strategija/celovit pristop na področju preprečevanja nasilja proti ženskam, h kateremu je največkrat priključeno še nasilje v družini, vključuje:

- sprejem celovitega zakona za preprečevanje vseh vrst in oblik nasilja proti ženskam. Odbor CEDAW pogosto posebej izpostavlja zakon na področju nasilja v družini. Takšen zakon mora kriminalizirati vse vrste in oblike nasilja proti ženskam ter priznavati, da je nasilje proti ženskam oblika diskriminacije žensk in torej predstavlja kršenje njihovih pravic v skladu s CEDAW (Concluding observations: Cuba 2013f, 25. a točka). V primeru Dominikanske republike je Odbor CEDAW navedel, da mora celoviti zakon vključevati tudi določanje ocene ogroženosti žrtve in mehanizme za zgodnja opozorila o nevarnosti (Concluding observations: Dominican Republic 2013d, 25. a točka). V primeru Estonije (Concluding comments: Estonia 2007i, 16. točka) in

Madžarske (Concluding comments: Hungary 2007j, 18. točka) je Odbor CEDAW zapisal, da naj bi tak zakon zagotavljal posebna določila za učinkovito zaščito žrtev, zaščitne ukrepe⁴⁵ ter dostop do pravne pomoči. V primeru Slovaške je Odbor CEDAW zahteval, da je zakonodaja o nasilju proti ženskam specifična in celovita pri obravnavi žensk in da vključuje vse vrste in oblike nasilja proti ženskam, v skladu s Splošnim priporočilom št. 19 (Concluding observations: Slovakia 2008b, 35. točka). V primeru Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske je državi priporočal, da sprejme enotno in večplastno nacionalno strategijo za odpravo nasilja proti ženskam in deklicam, ki bo vključevala pravne, izobraževalne, finančne in socialne komponente (Concluding observations: United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland 2008c, 281. točka). Enako je storil v primeru Belgije (Concluding observations: Belgium 2008d, 32. točka). V primeru Slonokoščene obale je Odbor CEDAW odsotnost, med drugim, celovite zakonodaje o nasilju proti ženskam, postavil v poglavje o diskriminatornih zakonih (Concluding observations: Cote d'Ivoire 2011d, 18. točka) in od države zahteval, da takoj sprejme celovit zakon proti nasilju proti ženskam (prav tam, 19. b točka). V primeru Grenade je bil v poglavju o diskriminatornih zakonih zaskrbljen zaradi odsotnosti pomembnih zakonov in zamud pri sprejemu zakonov proti spolnemu nadlegovanju, trgovanju z ljudmi in dopolnil kazenskega zakonika na področju spolnega nasilja (Concluding observations: Grenada 2012č, 13. točka). Državo je pozval, da takoj sprejme navedene zakone in dopolni. (prav tam, 14. b točka)

- Spremembe posameznih določil v različnih zakonih, ki bodo zagotavljale prepoved nasilja proti ženskam in/ali nasilja v družini, kriminalizacijo, preprečevanje, vzpostavitev kakovostnih storitev za žrtve in obravnavo povzročiteljev nasilja. Največkrat gre za spremembe v kazenskih zakonikih in tistih zakonih, ki v posamezni državi obravnavajo različne vrste in oblike nasilja proti ženskam. Odbor CEDAW od držav pogosto zahteva, da tovrstna dejanja kriminalizirajo, torej uvrstijo v kazenske zakonike kot posebna kazniva dejanja.

---

⁴⁵ Zaščitni ukrepi za žrtve nasilja so po državah različno urejeni. Uporabljajo se tako v kazenskih kot civilnih zadevah, vendar so z vidika žrtev nasilja zaščitni ukrepi v kazenskih zadevah pogosteje uporabljani. Njihov namen je namreč, če uporabim opredelitev Direktive 2011/99/EU Evropskega parlamenta in Sveta o evropski odredbi o zaščiti (9. točka), »zlasti zaščititi osebo pred kaznivim dejanjem druge osebe, ki lahko na kakršen koli način ogrozi življenje ali telesno, duševno celovitost in spolno nedotakljivost te osebe, na primer s preprečevanjem kakršne koli oblike nadlegovanja, ter dostojanstvo ali osebno svobodo te osebe, na primer s preprečevanjem ugrabitev, zalezovanja in drugih oblik posredne prisile, pa tudi preprečiti nova kazniva dejanja ali zmanjšati posledice prejšnjih kaznivih dejanj. Te osebne pravice zaščitene osebe ustrezajo temeljnim vrednotam, ki se priznavajo in podpirajo v vseh državah članicah.«

- Odbor CEDAW države, poleg tega, da jih poziva k sprejemu celovitih ukrepov, še dodatno poziva k spremembam na področjih, ki se mu zdijo posebej alarmantna. Tako je Bocvano npr. pozval, da sprejme celovite ukrepe proti nasilju proti ženskam in deklicam v skladu s Splošnim priporočilom št. 19, obenem pa jo je pozval, da sprejme zakonodajo o nasilju v družini, vključno s posilstvom v zakonu, spolnim nadlegovanjem in vsemi oblikami spolne zlorabe. Takšna zakonodaja mora zagotoviti kriminalizacijo nasilja proti ženskam in deklicam (Concluding observations: Botswana 2010c, 26. točka). Podobno je naredil v primeru Egipta, ko je poleg zahteve, da sprejme celovite ukrepe v skladu s Splošnim priporočilom št. 19, od države zahteval še spremembo kazenskega zakonika, ki bo zagotovila, da za povzročitelje nasilja proti ženskam ne bo predvideno zmanjšanje kazni. Od države je zahteval še povečanje števila varnih hiš, njihovo primerno geografsko razporeditev in odpravo starostne omejitve za žrtve nasilja pri sprejemu v varne hiše (Concluding observations: Egypt 2010č, 24. točka). Od Angole pa je eksplicitno zahteval kriminalizacijo posilstva v zakonu (kar je njegova pogosta zahteva v sklepnih komentarjih), prepoved spolnega nadlegovanja v šolah, na delovnih mestih in v javnosti ter primerne sankcije za povzročitelje nasilja. (Concluding observations: Angola 2013č, 20. c točka)

- Celovit pristop zajema tudi popolno in učinkovito implementacijo obstoječe zakonodaje oz. posameznih določil, nacionalnih programov, periodičnih akcijskih načrtov, politik, sprejem standardiziranih in za spol in posebne potrebe ranljivih skupin občutljivih postopkov in učinkovito preiskovanje primerov (Concluding observations: Indonesia 2012f, 26. b točka). Saint Vincent in Grenadini je Odbor CEDAW priporočil, da razvije protokole za posredovanje, koordinacijo in podporo žrtvam oz. napotitev žrtev nasilja v družini po primerne oblike pomoči (Concluding observations: Saint Vincent and the Grenadines 2015a, 21. f točka). V primeru Egipta pa je govoril o sprejemu celovitih ukrepov, ki naj med drugim vključujejo razvoj skladnega in multisektorskega akcijskega načrta za delovanje proti nasilju proti ženskam. (Concluding observations: Egypt 2010č, 24. točka)

- Celovit pristop prav tako zajema kontinuirano preverjanje in evalvacijo implementacije ter učinka zakonov, politik, načrtov, programov itd. za namen prilagoditev in sprememb. Avstriji je Odbor CEDAW celo priporočil ustanovitev posebnega učinkovitega institucionalnega mehanizma za koordinacijo, nadzor in ugotavljanje učinkovitosti sprejetih ukrepov (Concluding comments: Austria 2007d, 24. točka). V primeru Kanade leta 1997 pa je v tem kontekstu poudaril, da je treba delovati

v smeri zagotavljanja spremembe zakoreninjenih vzorcev vedenja in delovanja v družbi. (Concluding comments: Canada 1997a, 335. točka)

- Celovit pristop predvideva preiskovanje, obravnavo in kaznovanje nasilja proti ženskam z zahtevano resnostjo in hitrostjo, torej dolžno skrbnost. Predvideva vzpostavitev zaščitnih ukrepov, kot sta npr. ukrep prepovedi približevanja povzročitelja nasilja žrtvi in njegova odstranitev iz skupnega bivališča. Leta 1995 je Odbor CEDAW Kolumbiji predlagal, da sprejme vse potrebne korake za zagotovitev, da bo v primerih nasilja v družini povzročitelj nasilja tisti, ki bo zapustil dom, namesto napadene ženske, kot se dogaja v številnih državah po svetu. (Concluding comments: Colombia 1995e, 611. točka)

Odbor CEDAW države poziva, da s svojimi ukrepi spodbujajo prijavljanje nasilja, saj je v praktično vseh državah na svetu nasilje proti ženskam podprijavljeno, še posebej spolno nasilje, incest in posilstvo. Odbor CEDAW je tako npr. Japonski priporočil, naj sprejme potrebne ukrepe za spodbujanje prijavljanja nasilja v družini in spolnega nasilja. (Concluding observations: Japan 2009č, 32. točka)

Odbor CEDAW je naklonjen preganjanju povzročiteljev nasilja tudi, če žrtev ni vložila prijave. Prav tako pogosto izraža zaskrbljenost, ker je v državi mogoča ustavitev postopka, če žrtev ne želi ali ne zmore pričati oz. umakne prijavo. Tako je leta 1998 Bolgariji priporočil, da sprejme določilo, po katerem bo mogoče preganjati povzročitelja nasilja tudi, če žrtev ni vložila prijave (Concluding comments: Bulgaria 1998, 255. točka). V primeru Slovaške je bil Odbor CEDAW zaskrbljen, ker policija povzročitelja nasilja ne more obtožiti brez sodelovanja žrtve nasilja in ker obsodba povzročitelja nasilja pogosto predpostavlja/zahteva sodelovanje neodvisne priče (Concluding comments: Slovakia 1998b, 79. točka). Državi je priporočil implementacijo določil, ki bodo omogočala pregon nasilja neodvisno od pričanja žrtve. (prav tam, 80. točka)

- Prav tako celovit pristop predvideva dolžnost držav, da vsem ženskam omogočijo dostop do pravnega varstva in zagotovijo brezplačno pravno pomoč. Tako je Odbor CEDAW Liberijo leta 2009 opozoril na številne zaostanke primerov nasilja proti ženskam na sodiščih. Rezultat tega je omejen dostop žrtev nasilja do pravnega varstva in nekaznovanje povzročiteljev nasilja (Concluding observations: Liberia 2009d, 24. točka). Od države je Odbor CEDAW zato zahteval, da odpravi ovire, s katerimi se soočajo ženske pri dostopu do pravnega varstva na vseh nivojih in v celotni državi. (prav tam, 25. točka)

- Celovit pristop predvideva dostopno in učinkovito pomoč in zaščito za vse ženske, ki doživljajo nasilje. Predvideva dostop do socialnovarstvenih in psihosocialnih oblik pomoči (svetovalnih telefonov, nevladnih svetovalnih oblik pomoči, varnih hiš, kriznih centrov), ki nudijo kakovostno strokovno pomoč in so geografsko enakomerno razporejene po vsej državi. Odbor CEDAW je že na svoji drugi seji leta 1983 predstavnice in predstavnike Nemške demokratične republike spraševal o vzpostavljenih kriznih centrih, svetovanju ter drugih ukrepih, posebej namenjenih žrtvam posilstev (Concluding comments: German Democratic Republic 1983, 53. tč.), v primeru Portugalske pa je leta 1986 dodal še varne hiše (Concluding comments: Portugal 1986, 128. točka). Varne hiše Odbor CEDAW skozi celotno obdobje delovanja razume kot pomembno obliko zaščite za žrtve nasilja. Leta 1993 je v primeru Jemna identificiral ženske nevladne organizacije kot ponudnice storitev za žrtve nasilja in državo pogodbenico vprašal, ali vlada sodeluje z ženskimi organizacijami pri zagotavljanju varnih hiš in druge zaščite za žrtve nasilja. (Concluding comments: Yemen 1993b, 221. točka)

Odbor CEDAW države opozarja na pomen primerne dolgoročne financiranja tovrstnih programov, obenem pa od njih zahteva vzpostavitev programov svetovanja in rehabilitacije za povzročitelje nasilja. V primeru Kolumbije je Odbor CEDAW npr. izpostavil koordinacijo vseh institucij, ki zagotavljajo pomoč in podporo v primerih nasilja v družini (Concluding comments: Colombia 2007č, 19. točka). Indijo pa je pozval, da v posvetovanju z ženskimi skupinami razvije koordiniran in celovit načrt za delovanje proti vsem oblikam nasilja in pri tem upošteva celotno življenje ženske (*life cycle approach*) (Concluding comments: India 2007b, 21. točka). Odbor CEDAW države opozarja, naj bodo pri podpornih storitvah pozorne na razvoj specifične podpore/pomoči za ženske, ki pripadajo ranljivim skupinam.

- Sistematično zbiranje podatkov o vseh vrstah in oblikah nasilja proti ženskam, ločenih po spolu, odvisno od države in njenih specifik pa še po etnični, rasni, kastni idr. pripadnosti ter odnosu med povzročiteljem in žrtvijo.⁴⁶ Odbor CEDAW državam priporoča, da k zbiranju podatkov vključijo podatke o zaščitnih ukrepih, pregonih in

---

⁴⁶ Odbor CEDAW je v Splošnem priporočilu št. 9 poudaril, da so statistični podatki izjemno pomembni za ugotavljanje dejanskega položaja žensk v državi pogodbenici. Številne države v svojih periodičnih poročilih ne zagotavljajo statističnih podatkov, zato jim je Odbor CEDAW priporočil, da zagotovijo, da bodo nacionalni statistični uradi zbiranje podatkov načrtovali tako, da bo mogoče podatke ločiti po spolu. (General recommendation No. 9 1989)

višini kazni za povzročitelje nasilja. (Concluding observations: Cyprus 2013b, 18. c točka)

- Raziskave o razširjenosti, vzrokih in posledicah vseh vrst in oblik nasilja proti ženskam. Njihov namen je po usmeritvah Odbora CEDAW ugotavljanje in odprava vzrokov in posledic nasilja proti ženskam, oblikovanje celovitega in usmerjenega posredovanja (Concluding comments: Azerbaijan 2007e, 18. točka) ter razvoj učinkovitih in usmerjenih politik in programov, vključno s preventivo. (Concluding comments: Serbia 2007f, 22. točka)

- Kampanje ozaveščanja za doseganje ničelne strpnosti do nasilja ter senzibilizacijo strokovnih in splošne javnosti. Države naj v ozaveščanje vključijo tudi medije.

- Sistematična in kontinuirana usposabljanja za implementacijo zakonov in postavljenih standardov, namenjena vsem skupinam, ki prihajajo v stik z žrtvami nasilja: za policijo, zaposlene v pravosodju, socialnem varstvu, zdravstvu, izobraževalnem sistemu ter za druge pomembne skupine. Te skupine morajo znati prepoznati, primerno obravnavati in žrtvam nuditi kakovostno strokovno podporo in pomoč.

V primerih držav, ki so sprejele številne ukrepe (zakonodajne, programske, politične, na področju ponudbe storitev in zbiranja statističnih podatkov), pa Odbor CEDAW pogloblja svoja priporočila. Tako je Španiji leta 2009 priporočil, da nadaljuje z intenzivnimi ukrepi proti nasilju proti ženskam. Analizira naj vse primere nasilja proti ženskam, posebej tiste, katerih rezultat je umor ženske. Cilj analize je identifikacija trendov in vzrokov, ki so razlog za povečano intenzivnost nasilja proti ženskam ter sprejem primernih in učinkovitih ukrepov za preprečevanje tovrstnega nasilja. Odbor CEDAW je prav tako priporočil širjenje usposabljanj in programov za pomembne poklicne skupine, da bi zagotovili njihovo senzibilnost in sposobnost nuditi primerno podporo žrtvam nasilja. Predlagal je širitev kampanj ozaveščanja o vseh vrstah in oblikah nasilja proti ženskam in deklicam. (Concluding observations: Spain 2009a, 20. točka)

Razlog za takšno obravnavo oz. poglobljanje s strani Odbora CEDAW je preprosto dejstvo, da se nasilje proti ženskam, kljub vsem sprejetim ukrepom, ni zmanjšalo. V navedenem primeru Španije je Odbor CEDAW izrazil zaskrbljenost zaradi razširjenosti nasilja proti ženskam, posebej pa je izpostavil zaskrbljenost zaradi številnih umorov žensk s strani sedanjega ali bivšega moža ali partnerja, ki se ni pomembno

zmanjšalo. Poudaril je, da se je intenzivnost nasilja proti ženskam pravzaprav zvišala. (prav tam, 19. točka)

Podobno je naredil v primeru Danske leta 2006, pri kateri je bil še vedno zaskrbljen zaradi razširjenosti nasilja proti ženskam in deklicam. Pozval jo je, da nadaljuje z obravnavo nasilja proti ženskam kot kršenja človekovih pravic. Posebej naj sprejme celovite in dolgoročne ukrepe z alokacijo zadostnih finančnih sredstev in zadostnim številom varnih hiš, izvede raziskave o vseh vrstah in oblikah nasilja proti ženskam in implementira politike v skladu s Splošnim priporočilom št. 19, da bi nasilje preprečila, zagotovila zaščito, podporo in storitve za žrtve ter kaznovala in rehabilitirala povzročitelje nasilja (Concluding comments: Denmark 2006a, 565.–566. točka). Odbor CEDAW je nadaljeval z zaskrbljenostjo zaradi položaja pripadnic manjšin in, med drugim, njihove izpostavljenosti nasilju (prav tam, 571. točka). Državo je pozval, naj bo proaktivna pri izvajanju ukrepov za preprečevanje diskriminacije pripadnic manjšin tako znotraj njihovih skupnosti kot v širši družbi, naj deluje proti nasilju proti njim in jih informira o razpoložljivosti socialnovarstvenih storitev in pravnih možnosti. Izvaja naj redne in celovite študije in zbira statistične podatke o njihovem položaju na številnih področjih, vključno z nasiljem, ki ga doživljajo (prav tam, 572. točka). Prav tako je bil zaskrbljen zaradi položaja poročenih tujk, ki so dovoljenje za začasno bivanje pridobile s poroko in so v nevarnosti za deportacijo, če zapustijo moža. Zato seveda ne poiščejo pomoči ali zapustijo moža, če doživljajo nasilje (prav tam, 573. točka). Odbor CEDAW je državi predlagal, da pregleda svojo administrativno prakso in ponovno razmisli o zahtevah za pridobitev dovoljenja za bivanje, ki jih morajo izpolnjevati poročene tujke, ki doživljajo nasilje. (prav tam, 574. točka)

V primeru Nizozemske leta 2010 pa je Odbor CEDAW državo pozval, naj zagotovi, da bodo posebnosti, ki jih imajo ženske zaradi doživljanja nasilja v družini, v celoti upoštevane pri formulaciji novega akcijskega načrta proti nasilju v družini. Prav tako je državo pozval, naj v primerih žrtev nasilja nikakor ne uporablja skupnega starševskega načrta, kot predpogoja za začetek procesa ločitve (Concluding observations: Netherlands 2010d, 27. točka). Takšen postopek lahko žrtvam nasilja v družini omejuje dostop do postopka ločitve (prav tam, 26. točka). Odbor CEDAW je državo še pozval, da nasilje v družini in pregon zaradi spola (*gender-related persecution*) prizna kot temelj za podelitev azila. (prav tam, 41. točka)

Avstrijo je Odbor CEDAW pohvalil za njeno vodilno vlogo pri delovanju proti nasilju proti ženskam, vendar je obenem izrazi zaskrbljenost, ker ni sprejela

nacionalnega akcijskega načrta, zaradi situacije na področju dovoljenj za bivanje za migrantke, ki živijo s partnerji, ki jih zlorablajo, nezadostnih ali odsotnih podatkov o ženskah, ki jih umorijo partnerji ali bivši partnerji, nezadostnega usposabljanja za zaposlene v pravosodju in zaradi omejenega števila varnih hiš. Prav tako je bil zaskrbljen, ker pogodbe o financiranju varnih hiš omejujejo sprejem prosilk za azil in žensk, ki v državi niso registrirane. (Concluding observations: Austria 2013c, 24. točka)

Odbor CEDAW v konstruktivnem dialogu dosledno obravnava ogroženost deklic v izobraževalnih institucijah, ki v številnih državah pomembno vpliva na to, da deklice zapuščajo izobraževalni sistem. Pogosti vzroki za zapuščanje izobraževalnega sistema so tradicionalna gledanja na izobraževanje deklic, zgodnje nosečnosti, ki so pogosto posledica incesta in/ali posilstva (tudi s strani učiteljev in sošolcev ali študentov) in pogosto prav izhajajoč iz tega zgodnje in prisilne poroke. Odbor CEDAW države dosledno poziva k temu, da deklicam po porodu omogočijo vrnitev v šolo, da zagotovijo ničelno strpnost do vsakršnega nasilja in diskriminacije v šolah, da zagotovijo varno šolsko okolje ter pot v in iz šole, vzpostavijo primerne varne postopke za prijavo nasilja ter preganjajo in primerno kaznujejo povzročitelje nasilja, da preprečujejo prisilne poroke in zgodnje poroke deklic, da izvajajo kampanje ozaveščanja in usposabljanja itn.

Odbor CEDAW od držav torej zahteva celovito delovanje tudi na področju visoke stopnje spolne zlorabe in spolnega nadlegovanja proti deklicam s strani učiteljev, sošolcev in študentov v šolah ter spolnega nadlegovanja in nasilja proti deklicam na poti v in iz šole. Temu je priključil še telesno kaznovanje otrok, ki je lahko v državi dovoljeno tako v šolah kot doma, in po mnenju Odbora CEDAW predstavlja obliko nasilja proti otrokom. Odbor CEDAW od držav zahteva, da izrecno prepovejo telesno kaznovanje otrok v vseh institucijah in izvedejo kampanje ozaveščanja za družine, šolski sistem in druge izobraževalne ustanove. (Concluding observations: Timor-Leste 2009b, 35.–36. točka; Concluding observations: Botswana 2010c, 31.–32. točka)

5.6.2.3 Trgovanje z ženskami in deklicami in izkoriščanje prostitucije žensk

Izkoriščanje prostitucije žensk je terminologija, ki jo uporablja CEDAW v svojem 6. členu: »Države pogodbenice bodo sprejele vse primerne ukrepe, vključno z zakonodajnimi, za preprečevanje vseh oblik trgovine z ženskami ter izkoriščanja prostitucije žensk.« Terminologija *izkoriščanje prostitucije žensk* implicira, da obstaja

tudi prostitucija, v okviru katere ženske niso izkoriščane. Dilem/tez na področju prostitucije je več, od tistih, ki prostitucijo (tako sistem prostitucije kot nasilje, do katerega prihaja v kontekstu prostitucije) razumejo izključno kot nasilje proti ženskam, izkoriščanje ženskega telesa in kršenje temeljne človekove pravice do dostojanstva, do tistih, ki govorijo tudi o prostovoljni prostituciji in to ločujejo od prisilne prostitucije oz. izkoriščanja prostitucije žensk. Tema torej potrebuje poglobljeno obravnavo, ki jo je bilo v tej nalogi nemogoče opraviti. Zato se s problematiko prostitucije nisem poglobljeno ukvarjala. Sem pa analizirala delo Odbora CEDAW v primerih obravnave prostitucije v povezavi s posilstvom prostitutk, nasiljem proti njim, trgovanjem z ženskami in deklicami, spolnim izkoriščanjem, izkoriščanjem prostitucije žensk ipd.

Odboru CEDAW je v Splošnem priporočilu št. 12 nekako umanjkal 6. člen konvencije, kar ni povsem razumljivo, glede na to, da dokument jasno izpostavlja, da 2., 5., 11., 12. in 16. člen konvencije od držav pogodbenic zahtevajo, da zaščitijo ženske pred vsakršnim nasiljem v družini, na delovnem mestu in na *vseh področjih družbenega življenja*. Državam priporoča, da sprejmejo zakonodajo, ki bo ženske ščitila *pred vsakršnim nasiljem v vsakdanjem življenju* (General recommendation No. 12 1989d). Morebiti se da takšen manjko interpretirati na način, da Splošno priporočilo št. 12 nasilje proti ženskam spravlja v kontekst obstoječih določil konvencije, medtem ko je 6. člen konvencije jasen. Vendarle je manjko opazen. Odbor CEDAW ga je delno popravil leta 1991, ko je del enajste seje namenil diskusiji in študiji o 6. členu in drugih členih konvencije, ki se nanašajo na nasilje proti ženskam, spolno nadlegovanje in izkoriščanje žensk (General recommendation No. 19 1992, 3. točka). Splošno priporočilo št. 19 pa kasneje jasno navaja, da so pogodbenice v skladu s 6. členom dolžne sprejeti ukrepe za odpravo vseh oblik trgovanja z ženskami in izkoriščanja prostitucije žensk. Revščina in nezaposlenost povečujeta nevarnost za trgovanje z ženskami, skupaj s pojavljajočimi se novimi oblikami spolnega in drugega izkoriščanja. Obenem pa so zaradi njiju številne ženske in mlada dekleta prisiljene vstopati v prostitucijo. Prostitutke so posebej ranljive za posilstvo in druge oblike nasilja. V obdobju vojn, oboroženih konfliktov in okupacije ozemelj se prostitucija, trgovanje in spolni napadi na ženske pogosto povečajo, kar zahteva posebne zaščitne in kaznovalne ukrepe. (prav tam, 13.–16. točka)

Članice Odbora CEDAW so začele trgovanje z ženskami in deklicami in izkoriščanje prostitucije žensk pogosteje obravnavati leta 1997, dosledno pa šele od leta 2001 naprej. Na svojih začetnih sejah so v okviru 6. člena CEDAW spraševale večinoma o prostituciji, pri čemer ni nujno, da je vprašanje moč razumeti kot vprašanje

o izkoriščanju prostitucije, obenem pa ni nujno, da je Odbor CEDAW prostitucijo razumel kot nekaj prostovoljnega. Le v primeru Bolivije leta 1995 je bila prostitucija izpostavljena kot hudo kršenje človekovih pravic in ena najhujših oblik suženjstva (Concluding comments: Bolivia 1995b, 66. točka). Odbor CEDAW je državi priporočil, da analizira različne vidike prostitucije, saj gre za hudo kršenje človekovih pravic in eno od najgnusnejših oblik suženjstva (prav tam, 102. točka). Odbor CEDAW o prostituciji sicer ne govori na takšen način, zato domnevam, da gre za individualno mnenje ene ali nekaj članic Odbora CEDAW.

Tudi v primeru Španije leta 1992 je omenjeno izkoriščanje prostitucije (Concluding comments: Spain 1992č, 330. točka). V primeru Bangladeša leto kasneje, pa je predstavnica ali predstavnik države izjavil, da je trgovanje z ženskami in otroki postalo eno od temeljnih skrbi za vlado, ki je sprejela stroge ukrepe in zakon na tem področju. Revščina je eden temeljnih vzrokov za trgovanje z ženskami in vlada je izvedla programe za zmanjševanje revščine, posebej na podeželju. (Concluding comments: Bangladesh 1993c, 261. točka)

Članice Odbora CEDAW o izkoriščanju prostitucije in trgovanju z ženskami in deklicami v začetnem obdobju torej praktično niso govorile/spraševale, države pa problema prostitucije ali sploh niso identificirale ali je bila njihova interpretacija problema sporna.

Filipini so tako leta 1991 izpostavili, da je revščina razumljena kot eden glavnih razlogov za to, da ženske vstopajo v prostitucijo. Drugi dejavniki so še številne tuje vojaške baze v državi, turizem in psihološki dejavniki, ki niso natančneje razloženi. Ob odsotnosti drugih realnih možnosti, predstavlja prostitucija za ženske možnost za primerne prihodke *po liniji najmanjšega odpora*. (Concluding comments: Philippines 1991a, 206. točka)

Podobno sporna je interpretacija Poljske istega leta, ko je predstavnica ali predstavnik države izjavil, da, čeprav prostitucija na Poljskem obstaja, je prej kot z ekonomsko nujo, povezana s posebnim življenjskim slogom nekaterih žensk, ki so pogosto izobražene in dobro situirane. (Concluding comments: Poland 1991, 183. točka)

Kljub zgoraj izpostavljenim dilemam, izhajajoč iz vsebinske analize sklepnih komentarjev, ne morem trditi, da Odbor CEDAW prostitucijo razume kot nekaj prostovoljnega, kot nekaj kar ženske počnejo *po liniji najmanjšega odpora* oz. je to njihov posebni življenjski slog. V veliki meri Odbor CEDAW prostitucijo razume kot

izkoriščanje in jo obravnava skupaj s trgovanjem z ženskami; posebno ranljivostjo deklic, begunk in migrantk za izkoriščanje; slabim socialno-ekonomskim položajem, ki ženske prisili v prostitucijo; izkoriščanjem s strani trgovcev z ljudmi ipd. V primeru zlorabe deklic oz. otrok za/v prostituciji pa govori izrecno o zlorabi in zahteva kriminalizacijo problematike, kot npr. v primeru Demokratične republike Kongo. (Concluding comments: Democratic Republic of the Congo 2000b, 220. točka)

Odbor CEDAW v dialogu z državami večinoma ne ločuje med prostovoljno in neprostovoljno prostitucijo, ampak govori le o prostituciji oz. izkoriščanju prostitucije žensk. V primeru Republike Koreje je npr. uporabil poudarek: *tako imenovane prostovoljne prostitutke (so-called voluntary prostitutes)*. (Concluding comments: Republic of Korea 2007l, 19. točka)

Odbor CEDAW v sklepnih komentarjih poudarja, da obstaja tesna povezava med trgovanjem z ženskami in prostitucijo (Concluding comments: Bolivia 1995b, 68. točka). Iz njegovih vprašanj in sklepnih komentarjev je razumeti, da je cilj Odbora CEDAW odprava prostitucije, rehabilitacija prostitutk oz. izstop žensk iz prostitucije, zdravstveno varstvo prostitutk, nekaznovanje prostitutk in kaznovanje klientov oz. izkoriščanja prostitutk ter zvodništva. Belgiji je leta 1989 priporočil, naj sprejme ukrepe za odpravo prostitucije (Concluding comments: Belgium 1989c, 283. točka), v primeru Litve leta 2000 pa je celo izjavil, da kazensko sankcioniranje izključno prostitutk pogloblja spolno izkoriščanje žensk (Concluding comments: Lithuania 2000č, 152. točka). Leta 1995 je Norveško pohvalil, ker je poskušala na prostitucijo pogledati z druge strani – s strani moških uporabnikov. Prav tako je prostitucijo analizirala kot problem, ki ni le problem žensk, ampak spolnih potreb moških in želje po nadzoru nad odnosi v spolnosti. (Concluding comments: Norway 1995d, 467. točka)

Odbor CEDAW prostitucijo v veliki meri povezuje tudi s težkimi razmerami v državi, kot so konflikti, terorizem, vojne, ki deklice in ženske še bolj izpostavijo in so zato pogoste žrtve prisilne prostitucije. Prav tako države poziva, naj bodo npr. pozorne na pojav feminizacije revščine, zaradi katere več žensk in deklic vstopa v prostitucijo in je tako izpostavljeno izkoriščanju. Takšen je primer obravnave prvega poročila Kameruna leta 2000 (Concluding comments: Cameroon 2000c, 51. točka). Na isti seji pa je vlado Kube Odbor CEDAW pozval, da razširi svoje programe na področju ekonomske neodvisnosti žensk do te mere, da bodo preprečevali vzroke za prostitucijo in odpravili potrebo žensk, da vstopajo v prostitucijo. (Concluding comments: Cuba 2000d, 266. točka)

Do druge polovice devetdesetih let prejšnjega stoletja je Odbor CEDAW državam pogodbenicam predlagal posamične ukrepe za odpravo trgovanja z ženskami in deklicami ter izkoriščanja prostitucije žensk. V Splošnem priporočilu št. 19 pa je, kot sem že omenila, navedel nabor posebnih ukrepov, ki naj jih pogodbenice sprejmejo za odpravo vseh vrst in oblik nasilja proti ženskam tako v javni kot v zasebni sferi. (General recommendation No. 19 1992, 24. točka)

5.6.2.3.1 Celovit pristop za preprečevanje trgovanja z ženskami in izkoriščanja prostitucije žensk

Ukrepi, ki jih Odbor CEDAW priporoča državam pogodbenicam v svojih sklepnih komentarjih na podlagi obravnave njihovega poročila in se uvrščajo k celovitemu pristopu, so:

- da naj država v celoti implementira 6. člen CEDAW, Odbor CEDAW pogosto izpostavlja. Pomen implementacije 6. člena je opredeljen v Splošnem priporočilu št. 19, od 13. do 16. točke in ga navajam zgoraj.
- K celovitemu pristopu Odbor CEDAW občasno dodaja odpravo/obravnavo izkoriščanja prostitucije žensk.
- Sprejem vseobsegajoče zakonodaje, politik, periodičnih akcijskih načrtov in njihova kontinuirana evalvacija za prepoved, preprečevanje in obravnavo trgovanja z ženskami in izkoriščanja prostitucije.
- Vzpostavitev programov reintegracije, rehabilitacije in svetovanja ter drugih storitev podpore za žrtve, kot so npr. varne namestitve. Pri tem je potrebno zagotoviti njihovo dostopnost, kakovost in učinkovitost.
- Nekaznovanje ter zaščita žrtev in prič trgovanja z ženskami in deklicami, sta dva od pomembnejših ukrepov na tem področju. Zaradi neprilagojenih zakonodajnih okvirjev in neprimerne ter nesenzibilnega delovanja državnih organov, so namreč žrtve pogosto dodatno viktimizirane, pomembno omejene pri prijavi nasilja in iskanju zaščite, povzročitelji pa nekaznovani. Države žrtve trgovanja z ljudmi pogosto obravnavajo kot nelegalne migrantke, ki nimajo nobenih pravic ali zelo omejene. Že tako izjemno ranljive in izkoriščane ženske in deklice brez podpore deportirajo v države, iz katerih prihajajo. Tako so ponovno izpostavljene trgovanju z ljudmi in drugim vrstam nasilja zaradi stigmatizacije.

Če je v državi destinacije prostitucija kriminalizirana, so ženske, žrtve trgovanja z ljudmi za namen spolnega izkoriščanja, pogosto dodatno kaznovane s strani državnih organov. Tako Odbor CEDAW države poziva, naj ne kaznujejo žrtev trgovanja z ženskami in deklicami in žrtev izkoriščanja prostitucije (Concluding comments: Syrian Arab Republic 2007h, 24. točka). V primeru Kuvajta leta 2011 pa je Odbor CEDAW izrazil zaskrbljenost, ker lahko tujke, ki so žrtve prisilne prostitucije, pridobijo dovoljenje za bivanje le, če imajo *sponsorja* in če so uspele dokazati svojo nedolžnost (Concluding observations: Kuwait 2011e, 32. točka). Odbor CEDAW je državi priporočil, da omili stroge standarde pri dokazovanju prisile in celovito obravnava okoliščine v primerih prisilne prostitucije. Prav tako naj razmisli o podelitvi dovoljenj za bivanje tujkam, ki so žrtve prisilne prostitucije in trgovanja z ženskami in deklicami iz humanitarnih razlogov. (prav tam, 33. c točka)

Države, ki imajo področje podpore žrtvam trgovanja z ljudmi bolj urejeno, pa podpora in zaščito pogosto pogojujejo s sodelovanjem žrtev z organi pregona in s pričanjem v sodnih postopkih. Seveda gre spet za t. i. sekundarno viktimizacijo žrtev trgovanja z ljudmi, saj jih državni organi uporabljajo za svoje potrebe. Če jim žrtve ne zadostijo, jih zavržejo. Tako je npr. v primeru Nizozemske leta 2007 Odbor CEDAW izrazil zaskrbljenost zaradi nezaščite žrtev, če ne sodelujejo pri preiskavi in pregonu povzročiteljev. (Concluding comments: Netherlands 2007c, 23. točka)

Odbor CEDAW države poziva, da zaščito in podpora nudijo vsem žrtvam trgovanja z ljudmi, ne glede na to, ali so pripravljene oz. zmožne sodelovati v preiskovalnem in kasnejših postopkih proti povzročiteljem (Concluding comments: Australia 2006, 237. točka). V primeru Združenega kraljestva Velike Britanije in Severne Irske je Odbor CEDAW priporočil, naj država razmisli, da bi žrtvam trgovanja z ženskami in deklicami podelila dovoljenje za stalno bivanje in bi tako lahko ostale v državi (Concluding observations: United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland 2008c, 283. točka). Enako je priporočil Belgiji. (Concluding observations: Belgium 2008d, 42. točka)

- Naslednji pomembni ukrep je zgodnja identifikacija žrtev trgovanja z ljudmi in Odbor CEDAW države poziva, da okrepijo svoje mehanizme za njihovo zgodnjo identifikacijo. Tako je storil npr. v primeru Bosne in Hercegovine in državo dodatno opozoril na posebno ranljivost Rominj in notranje razseljenih žensk za trgovanje z ženskami in deklicami (Concluding observations: Bosnia and Herzegovina 2013e, 24. d točka). Češki pa je priporočil, da sprejme in implementira standardizirane politike,

namenjene vsem pomembnim vladnim telesom, za identifikacijo žrtev trgovanja z ljudmi (Concluding observations: Czech Republic 2010f, 25. točka). V primeru Avstrije je Odbor CEDAW izrazil zaskrbljenost, ker uradnice in uradniki, ki so odgovorni za obravnavo prošelj za azil, niso dovolj usposobljeni za identifikacijo žrtev trgovanja z ljudmi. Prav tako je bil zaskrbljen, ker so v primerih, ko prosilka za azil tega izrecno ne zahteva, le tiste prošilke, ki trdijo, da so žrtve spolnega nasilja, intervjuvane s strani ženske prevajalke in uradnice (Concluding observations: Austria 2013c, 46. točka). Odbor CEDAW je državo pozval, da nadaljuje z usposabljanjem uradnic in uradnikov, ki so odgovorni v postopkih za azil in da zagotovi postopke, občutljive za spol, za identifikacijo žrtev trgovanja z ljudmi. (prav tam, 47. točka)

- Kakovostno preiskovanje primerov, pregon in primerno kaznovanje povzročiteljev trgovanja z ženskami in deklicami ter izkoriščanja prostitucije žensk.
- Mednarodno, regionalno in bilateralno sodelovanje med državami, posebej med državami izvora, prehoda in destinacije.
- Usposabljanje državnih uradnic in uradnikov, policije, pravosodja, carine, da bodo znali prepoznati žrtve trgovanja z ljudmi in nuditi pomoč in podporo.
- Izobraževalne aktivnosti za ženske in deklice ter kampanje ozaveščanja.
- Beleženje v uradnih statistikah, sistematično spremljanje problema, sistem nadzora in evalvacije, sistematično zbiranje in analiza podatkov ločenih po spolu ter informacij, z namenom identifikacije učinkovitejših metod za odpravo trgovanja z ženskami in deklicami ter priprave celovite strategije. (Concluding comments: Colombia 2007č, 21. točka; Concluding comments: Japan 2003, 364. točka)
- Namen celovite strategije je tudi identifikacija in odpravljanje temeljnih vzrokov za trgovanje z ženskami in deklicami. Odbor CEDAW zato večkrat opozarja države, naj sprejmejo ukrepe za npr. izboljšanje ekonomskega položaja žensk, preprečevanje feminizacije revščine, odpravo stereotipnih vlog enega in drugega spola in neenakosti med spoloma, da bi preprečile ranljivost žensk in deklic za trgovanje z njimi. (Concluding comments: Democratic People's Republic of Korea 2005c, 60. točka)
- Odbor CEDAW države tudi poziva, da poglobijo in okrepijo svoje sodelovanje z nevladnimi organizacijami pri implementaciji in nadzoru nacionalnih mehanizmov za žrtve trgovanja z ljudmi. Prav tako naj zagotovijo financiranje aktivnosti nevladnih organizacij za odpravo trgovanja z ljudmi. (Concluding observations: Bulgaria 2012e, 28. c točka)

- Ratifikacija in implementacija obstoječih instrumentov na področju človekovih pravic.

5.6.2.4 Posilstvo in posilstvo v zakonu

Posilstvo Odbor CEDAW obravnava od samega začetka svojega dela, prav tako posilstvo v zakonu, ki ga obravnava enakovredno posilstvu sicer. To je izjemno pomembna usmeritev, saj države posilstva v zakonu lahko sploh ne kriminalizirajo, lahko je kaznovanje blažje, ne preganja se nujno po uradni dolžnosti ampak na zasebno tožbo ipd. Takšno usmeritev je npr. razumeti iz vprašanja Argentini leta 1988, ki jo je Odbor CEDAW vprašal, ali zakoni, ki kaznujejo posilstvo, kaznujejo tudi posilstvo v zakonu (Concluding comments: Argentina 1988c, 360. točka). Istega leta je Indonezijo spraševal o tem, kaj je naredila v smeri obravnave posilstva v zakonu kot kaznivega dejanja (Concluding comments: Indonesia 1988b, 309. točka). Leta 1987 je Španijo spraševal o tem, ali je posilstvo v zakonu v državi prestopek (Concluding comment: Spain 1987, 255. točka), enako Irsko leta 1989 (Concluding comments: Ireland 1989a, 96. točka). Odbor CEDAW države ves čas poziva, da kriminalizirajo posilstvo v zakonu. Leta 1995 je v primeru Finske izpostavil, da je kriminalizacija posilstva v zakonu pozitiven korak k umiku razlikovanja med javnim in zasebnim, ki je doslej omejevalo vladno posredovanje. (Concluding comments: Finland 1995c, 391. točka)

Odbor CEDAW v svojih sklepnih komentarjih izpostavlja še eno pomembno zadevo v zvezi z obravnavo posilstva. Izraža namreč zaskrbljenost, ker temelji opredelitev posilstva v zakonodajah posameznih držav na uporabi sile namesto na odsotnosti privolitve. Tak je primer Madžarske (Concluding comments: Hungary 2007j, 20. točka), Azerbaidžana (Concluding observations: Azerbaijan 2009c, 21. točka), Češke (Concluding comments: Czech Republic 2002c, 95. točka) itn. Odbor CEDAW države poziva, da kaznivo dejanje posilstva opredelijo kot spolni odnos brez privolitve.

Odbor CEDAW skozi celotno obdobje svojega dela poudarja pomen dostopa žensk do pravnega varstva. Izhajajoč iz sklepnih komentarjev sta posilstvo in spolno nasilje dve od problematik, pri katerih je dostop žensk do pravnega varstva med najbolj omejenimi.

Problem razumevanja posilstva in spolnega nasilja proti ženski kot žalitve moža, očeta, brata oz. družine, ki je še vedno razširjeno po državah, sem že izpostavila. Če izhajam iz sklepnih komentarjev Odbora CEDAW, se takšno razumevanje odraža v

štirih načinih obravnave. Pri tem je vsem skupno, da gre za resno obliko diskriminacije žensk. V primeru zadnjih treh pa gre še za hudo nezaščitenost žrtev nasilja, njihovo reviktimizacijo in večinoma neupoštevanje njih kot oseb in njihovega ranljivega položaja:

- države posilstvo opredeljujejo kot kaznivo dejanje proti morali in časti družin.
- Države v primerih posilstev, spolnega nasilja in nasilja proti ženskam same izvajajo ali pa dovoljujejo izvajanje mediacij in drugih oblik spravnih postopkov.
- Države v svojih zakonodajah predvidevajo nekaznovanost posiljevalca, če se poroči z žrtvijo posilstva.
- Države dovoljujejo razreševanje primerov posilstev, spolnega nasilja in nasilja proti ženskam nasploh v okviru tradicionalnih, skupnostnih (tudi institucionaliziranih) oblik reševanja konfliktov.

Izpostavila sem že primer Malte leta 2004 in ponovno leta 2010, ko je Odbor CEDAW izrazil zaskrbljenost, ker sta bila posilstvo in nasilni napad v kazenskem zakoniku uvrščena v poglavje z naslovom Kazniva dejanja proti miru, časti družin in morali (Concluding comments: Malta 2004a, 115. točka). Enako zaskrbljenost je izrazil v primeru Belgije, ki je spolno zlorabo v Kazenskem zakoniku kvalificirala kot prekršek zoper javno moralo in družinski red (Concluding observations: Belgium 2014f, 22. a točka). Odbor CEDAW je državo pozval, da dopolni kazenski zakonik in spolno zlorabo kvalificira kot kaznivo dejanje proti človeški osebi (prav tam, 23. a točka). Madžarska je spolno nasilje obravnavala kot kazniva dejanja proti morali ali proti spodobnosti, zato jo je Odbor CEDAW pozval, da tovrstna kazniva dejanja opredeli kot kršenje pravic žensk do telesne varnosti in celovitosti. (Concluding comments: Hungary 2007j, 20.–21. točka)

Družine spolno nasilje, vključno s posilstvom, pogosto razrešujejo s prisilnimi porokami žensk in deklic, pri čemer se mora povzročitelj nasilja poročiti z žrtvijo. Vrstni red in konotacija v zadnjem stavku sta pomembna, saj se za poroko odloči posiljevalec. Žrtve nasilja nihče ničesar ne vpraša. Leta 2007 je Odbor CEDAW pozval Mozambik, naj zagotovi, da bodo odgovorni za zlorabe in nadlegovanja deklic v izobraževalnih institucijah učinkovito kaznovani in da je takšna zloraba razumljena kot kršitev človekovih pravic. Prav tako je državo pozval naj družine spodbuja k temu, da ne sprejmejo razreševanja tovrstnih primerov preko poroke deklice s povzročiteljem nasilja (Concluding comments: Mozambique 2007g, 33. točka). Enako je Odbor CEDAW storil v primeru Vzhodnega Timorja leta 2009 (Concluding observations:

Timor-Leste 2009b, 36. točka). Leta 2010 je v primeru Tunizije izrazil zaskrbljenost zaradi določil kazenskega zakonika, ki so omogočala ustavitev postopka ali obsodbe povzročitelja, če je žrtev umaknila prijavo ter nekaznovanje posiljevalca ali ugrabitelja, če se je poročil z žrtvijo. Odbor CEDAW je bil s tem v zvezi zaskrbljen zaradi nekaznovanosti, ki so jo prepogosto uživali povzročitelji nasilja, kar je bilo mogoče sklepati tudi iz izjemno visokega števila umaknjenih prijav. Zaskrbljen je bil zaradi vtisa, ki ga je dajala država pogodbenica, da so družinski odnosi pomembnejši od zaščite žensk in preganjanja nasilja proti ženskam (Concluding observations: Tunisia 2010e, 26. točka). Tunizijo je Odbor CEDAW pozval, naj spremeni imenovana določila kazenskega zakonika in zagotovi, da povzročitelji nasilja ne bodo imeli neupravičenih koristi od svojih napačnih ravnanj. (prav tam, 27. točka)

V primeru Džibutija je bil Odbor CEDAW zaskrbljen zaradi nizke stopnje prijavljanja nasilja zaradi spola, ki se je ponavadi razreševalo v okviru družin (Concluding observations: Djibuti 2011c, 20. točka) ter zaradi sporov, ki so vključevali kršenje pravic žensk, posebej v primerih spolnega nasilja. Ti so se pogosto reševali preko tradicionalnih pravičniških mehanizmov, kot je plačilo simboličnega zneska, brez posvetovanja z žrtvijo ali nadomestila zanjo (prav tam, 12. točka). Državi je priporočil, naj sprejme ukrepe za senzibiliziranje javnosti o pomenu obravnave kršitev pravic žensk v okviru pravosodnih mehanizmov in zagotovi primerne oblike podpore in pomoči za žrtve ter odškodnine (prav tam, 13. točka). V primeru Salomonovih otokov je bil Odbor CEDAW zaskrbljen zaradi uporabe skupnostnega reševanja sporov v primerih nasilja proti ženskam, namesto uporabe kazenskega postopka, in zaradi odškodnine, ki se jo je plačalo družini žrtve, namesto sami žrtvi (Concluding observations: Solomon Islands 2014g, 24. b točka). Državi je priporočil, naj aktivno deluje proti uporabi mediacije v primerih nasilja v družini, nadzira plačevanje odškodnin in reševanje sporov v okviru tradicionalnih mehanizmov ter zagotovi, da ti ne kršijo določil konvencije. (prav tam, 24. c točka)

Mediacija in druge oblike spravnih postopkov so še ena problematika, ki jo Odbor CEDAW v primerih nasilja proti ženskam jasno zavrača in države opozarja, da lahko privedejo do reviktimizacije žrtev nasilja.⁴⁷ V primeru Belgije leta 2002 je bil

---

⁴⁷ Mediacija je s strani nevtralnih oseb voden proces, ki je lahko uspešna metoda preden pride do nasilja, kasneje pa je celo nevarna. Predpostavlja namreč enakovreden odnos moči med vključenimi uporabniki in uporabnicami. Prav razmerje moči pa je porušeno v primerih nasilja v družini, kjer ima storilec večino moči. Če povzročitelj nasilja še ni v predhodnem (nujno ločenem) procesu sprejel odgovornosti za svoje

Odbor CEDAW zaskrbljen zaradi postopka mediacije, katerega namen je pomiritev med povzročiteljem in žrtvijo in ki lahko omogoči nadaljevanje nasilja s spodbujanjem in sprejemom za žrtev škodljivega kompromisa (Concluding comments: Belgium 2002b, 151. točka). V primeru Šrilanke pa je bil zaskrbljen, ker je skozi konstruktivni dialog s predstavnicami in predstavniki države pogodbenice razumel, da se večino primerov nasilja v družini razrešuje s policijsko mediacijo in da so družinski odnosi postavljeni pred zaščito žensk in preganjanjem nasilja proti ženskam (Concluding observations: Sri Lanka 2011, 24. točka). Kamerun je Odbor CEDAW pozval, da zagotovi ženskam, žrtvam nasilja v družini, poln dostop do zaščitnih ukrepov in pravne podpore, namesto postopka mediacije (Concluding observations: Cameroon 2014č, 19. d točka). Od Finske pa je jasno zahteval, da sprejme zakonodajne in druge ukrepe za prepoved obvezne mediacije in pravnega postopka v primeru intimno partnerskega in drugih oblik nasilja v družini (Concluding observations: Finland 2014d, 19. d točka), saj lahko tovrstni postopki vodijo do reviktimizacije žensk, ki doživljajo nasilje. (prav tam, 18. d točka)

V primeru Gane je bil Odbor CEDAW zaskrbljen zaradi pogoste uporabe mehanizmov alternativnega reševanja sporov na družinskih sodiščih, ki imajo tudi jurisdikcijo nad obravnavo kaznivih dejanj in zaščitnih ukrepov v okviru zakona proti nasilju v družini (Concluding observations: Ghana 2014e, 14. c točka). Zato je državi priporočil, naj ženske, ki doživljajo nasilje, ozavešča, da vlagajo kazenske prijave namesto da se odločijo za mediacijo. Država naj nadzira uporabo mediacije, da bi zagotovila njeno uporabo na način, ki zagotavlja spoštovanje pravic žensk in ne vodi do nekaznovanja povzročiteljev nasilja. (prav tam, 15. e točka)

V kontekstu posilstva in incesta Odbor CEDAW države, ki imajo restriktivne zakone na področju splava, skozi celotno obdobje svojega dela sprašuje o tem, ali je splav dovoljen in ali je dovoljen vsaj v primerih, ko je nosečnost posledica posilstva ali incesta. Države, ki pravico žensk do splava omejujejo tudi v takšnih primerih, poziva, naj ženskam omogočijo varen splav, ko je nosečnost posledica posilstva ali incesta, ko je zaradi nosečnosti ogroženo zdravje ženske ali so ugotovljene napake pri zarodku. Na začetku svojega dela, ko priporočila še niso bila način dela, je Odbor CEDAW države le spraševal o tem, ali je v državi pogodbenici dovoljen splav, ko je nosečnost posledica posilstva. Finsko je tako vprašal, ali je splav dovoljen v primeru nosečnosti zaradi

---

nasilno vedenje, na enakopravno sodelovanje partnerke nikakor ni pripravljen. (Zveza za nenasilje 2009 v Veselič in Matko 2014, 131)

posilstva tako v zakonu kot izven njega ter kakšno je politično in javno mnenje o tej temi (Concluding comments: Finland 1989b, 229. točka). Irsko pa je vprašal, ali je splav v primeru posilstva nelegalen in ali ima kakšne pravne posledice za osebe v tem položaju. (Concluding comments: Ireland 1989a, 89. točka)

V primeru Venezuele leta 1997 je Odbor CEDAW izrazil zaskrbljenost zaradi kriminalizacije splava, celo v primerih posilstva in incesta (Concluding comments: Venezuela 1997, 236. točka), leto kasneje pa je v primeru Paname izrazil globoko zaskrbljenost zaradi nazadovanja države na področju reproduktivnega zdravja in obravnave splava v primerih, ko je nosečnost rezultat posilstva. Državi je priporočil, da sprejme multidisciplinarne ukrepe za zagotavljanje posebne skrbi za žrtve spolnega nasilja, vključno s pravno in psihološko pomočjo. Obenem je državi priporočil, da ženskam dovoli prekinitev nosečnosti, če je ta rezultat posilstva (Concluding comments: Panama 1998d, 201. točka). Enako je storil v primeru Jordanije leta 2000 (Concluding comments: Jordan 2000a, 181. točka), leta 2002 je Šrilanki priporočal, da ženskam omogoči splav v primeru nosečnosti zaradi posilstva, incesta in ugotovljenih nepravilnosti pri zarodku (Concluding comments: Sri Lanka 2002a, 283. točka), na enaintrideseti seji leta 2004 pa je pri Dominikanski republiki dodal še ogroženost zdravja nosečnice. (Concluding comments: Dominican Republic 2004b, 309. točka)

Odbor CEDAW države kontinuirano poziva, naj ne kriminalizirajo splava ter tako preprečijo nevarne in nelegalne splave. Države naj ne kaznujejo žensk, ki so opravile splav kljub prepovedi. Malto je tako pozval, naj v skladu s Splošnim priporočilom št. 24 ter Pekinško deklaracijo in Izhodišči za ukrepanje iz svoje zakonodaje umakne določila o kaznovanju žensk, ki opravijo splav (Concluding observations: Malta 2010g, 35. točka).⁴⁸ Jordanijo pa je leta 2012 pozval, naj v skladu s Splošnim priporočilom št. 24, dopolni svojo zakonodajo, dovoli splav v primeru posilstva in incesta z namenom zaščite najboljših interesov žrtve in umakne kaznovalne ukrepe proti ženskam, ki v takšnih primerih opravijo splav. (Concluding observations: Jordan 2012c, 40. točka)

---

⁴⁸ V Splošnem priporočilu št. 24 iz leta 1999 je Odbor CEDAW vladam priporočil, naj preprečevanje neželenih nosečnosti postavijo kot prioriteto v okviru politik o načrtovanju družine in izobraževanja o spolnosti. Z varnimi storitvami, namenjenimi materinstvu, in prenatalno oskrbo, naj zmanjšajo maternalno umrljivost. Če je to mogoče, naj dopolnijo zakonodajo, ki kriminalizira splav, da bi odstranile kaznovalne ukrepe proti ženskam, ki opravijo splav. (General recommendation No. 24 1999b, 31. c točka)

5.6.2.5 Prisilni splav, prisilna sterilizacija in spolno selektivni splav

Splošno priporočilo št. 19 prisilno sterilizacijo in prisilni splav uvršča v okvir 16. in 5. člena konvencije. Priporočilo poudarja, da prisilna sterilizacija in prisilni splav negativno vplivata na telesno in duševno zdravje žensk in kršita pravico žensk, da se odločajo o številu in obdobju, v katerem bodo rodile svoje otroke. (General recommendation No. 19 1992, 22. točka)

Študija Generalnega sekretarja prisilno sterilizacijo obravnava kot primer nasilja proti ženskam, ki ga večinoma povzroča ali dopušča država. Uporabo sterilizacije kot oblike nadzora nad reproduktivnim vedenjem ženske populacije ali določene skupine žensk, obravnava kot nasilje proti ženskam. (UN Secretary-General 2006, 142. točka)

Tudi v okviru sklepnih komentarjev Odbora CEDAW gre večinoma za oblike nasilja proti ženskam, ki jih izvajajo ljudje v službi države, država pa jih lahko ne sankcionira oz. jih dopušča (prisilne sterilizacije Rominj v primeru Slovaške, Madžarske in Češke; sterilizacije hendikepiranih žensk v primeru Avstralije in Madžarske; prisilni splavi in prisilne sterilizacije hendikepiranih žensk v primeru Cape Verde; neprostovoljne sterilizacije žensk s HIV/AIDS v primeru Čila).

V primeru Jordanije pa je Odbor CEDAW izrazil zaskrbljenost zaradi razširjenosti obvezne ali prostovoljne sterilizacije, za katero ni bilo zdravstvenih razlogov, ki so jo izvedle družine z deklicami z duševnim hendikepom. Prav tako je bil zaskrbljen, ker država ni imela celovitega zakona, ki bi ženske z duševnim hendikepom ščitil pred prisilno sterilizacijo. (Concluding observations: Jordan 2012c, 45. točka)

V primeru Kitajske je Odbor CEDAW izrazil zaskrbljenost zaradi spolno selektivnih splavov (tudi v primeru Indije), infanticida deklic in neregistracije oz. zapuščanja deklic oz. dojenčic. Še posebno zaskrbljenost je izrazil zaradi nenačrtovanih in neregistriranih otrok, med katerimi so bile številne deklice, ki uradno ne obstajajo in zato niso upravičeni do izobraževanja, zdravstvene oskrbe in socialnih ugodnosti. (Concluding comments: China 1999a, 299. d točka)

5.6.2.6 Tradicionalne prakse, škodljive za ženske

Odbor CEDAW je že leta 1990 izdal Splošno priporočilo št. 14 o obrezovanju spolovil žensk, leta 2014 pa je skupaj z Odborom za otrokove pravice izdal Splošno priporočilo št. 31 o škodljivih praksah.

Splošno priporočilo št. 19 tradicionalne prakse, škodljive za ženske, uvršča pod 2. f, 5. in 10. c člen. V njem je Odbor CEDAW med drugim poudaril, da tradicionalna vedenja, s katerimi so ženske postavljene v podrejen položaj v primerjavi z moškimi ali so jim dodeljene stereotipne vloge, ohranjajo široko razširjene prakse, ki vključujejo nasilje ali prisilo. Takšni predsodki in prakse lahko opravičujejo nasilje zaradi spola kot obliko zaščite ali nadzora žensk in vplivajo na telesno in duševno integriteto žensk. Njihov učinek je omejevanje enakega uživanja, izvrševanja in poznavanja človekovih pravic in temeljnih svoboščin, posledica pa je ohranjanje podrejenega položaja žensk ter prispevanje k nižji stopnji njihove politične participacije, izobrazbe in delovnih priložnosti. (General recommendation No. 19 1992, 11. točka)

Študija Generalnega sekretarja (UN Secretary-General 2006, 118.–125. točka) in Splošno priporočilo št. 31 (General recommendation No. 31 2014b) povzemata problematiko in oblike tradicionalnih praks, ki so škodljive za ženske. Odbor CEDAW pa v sklepnih komentarjih izpostavlja: običaje, povezane z vdovami (*levirate* – praksa, pri kateri se je brat pokojnega obvezan poročiti z vdovo, podedovanje žene, *sororate* – praksa, pri kateri se moški poroči s sestro svoje žene, potem ko je ta umrla ali je neplodna, razne oblike obtoževanja čarovništva, preganjanja in ubijanja čarovnic), dotni sistem, nasilje in umore v okviru dotnega sistema, umore v imenu *časti*, obrezovanje spolovil žensk, zgodnjo, prisilno, dogovorjeno poroko, otroško poroko, predporeke pred zakonsko dovoljeno starostjo za poroko, ugrabitve mladih deklet za prisilno poroko, plačevanje/kupovanje neveste (*bride price*), ugrabitve nevest, polivanje s kislino, preferiranje rojstva sina in s tem povezan infanticid deklic, *sexual cleansing* – iniciacijska praksa, po kateri so deklice prisiljene v spolni odnos s starejšim moškim, da bi bile očiščene otroškosti in pripravljene na odraslost, teste deviškosti, likanje prsi (*breast ironing*), kuhinjske požare, rezanje, kamenjanje, urejanje konfliktov z oddajo deklic, izmenjavo žen itn.

Odbor CEDAW države v sklepnih komentarjih opozarja, da so obstoj patriarhalnih vedenj ter globoko zakoreninjenih tradicionalnih in kulturnih stereotipov o vlogah in odgovornostih moških in žensk v družbi in družini eden od temeljnih vzrokov za nasilje zaradi spola in pomembno prispevajo k ohranjanju nasilja proti ženskam ter za ženske škodljivih praks. Tovrstni stereotipi spodkopavajo družbeni položaj žensk, predstavljajo resno oviro za uveljavljanje človekovih pravic žensk in za implementacijo CEDAW. Zato Odbor CEDAW državam priporoča, da sprejmejo učinkovite ukrepe za spremembo kulturno opredeljenih vedenj, ki dopuščajo nasilje proti ženskam. V

primeru Kenije je npr. izrazil zaskrbljenost, ker država ni sprejela trajnih in sistematičnih ukrepov oz. izvedla aktivnosti za spremembo ali odpravo stereotipov ter negativnih kulturnih vrednot in praks (Concluding comments: Kenya 2007k, 21. točka) in ji priporočil, da resneje obravnava škodljive kulturne in tradicionalne navade in prakse, kot sta kupovanje nevest in poligamija (prav tam, 22. točka). Prav tako je bil zaskrbljen zaradi razširjenosti nasilja proti ženskam, vključno s kulturnimi praksami, ki so del nasilja proti ženskam ali ga ohranjajo (prav tam, 23. točka). Podobno zaskrbljenost je Odbor CEDAW izražal v primeru Konga in poudaril, da je delovanje za odpravo stereotipov eden najpomembnejših dejavnikov družbenega napredka, zato je državi priporočil, da v skladu s členoma 2. f in 5. a takoj implementira celovito strategijo, usmerjeno k rezultatom, za odpravo škodljivih tradicionalnih praks in stereotipov, ki diskriminirajo ženske. Takšni ukrepi morajo biti usklajeni, imeti morajo jasni časovni okvir, pri izvedbi pa morajo sodelovati nevladne organizacije, ki naj ženske in moške izobražujejo in ozaveščajo o problematiki. Vključen mora biti tako šolski sistem kot mediji in lokalni ter verski voditelji (Concluding observations: Congo 2012d, 22. a člen). Država naj nameni pozornost škodljivim tradicionalnim praksam, kot so *levirate* in druge zlorabljaljoče prakse v zvezi z vdovami, obrezovanje spolovil žensk, predporeke pred zakonsko dovoljeno starostjo za poroko in poligamija. Država naj obenem sprejme zakonsko prepoved tovrstnih praks (prav tam, 22. b člen) in evalvira učinke sprejetih ukrepov, da bo identificirala njihove šibke točke in jih izboljšala. (prav tam, 22. c člen)

Gre za poziv k celovitim ukrepom za preprečevanje in odpravo škodljivih tradicionalnih praks, ki jih je Odbor CEDAW razdelal tudi v primeru Kameruna. Izrazil je globoko zaskrbljenost, ker država ni sprejela zadostnih trajnih ukrepov in ni sistematično delovala za odpravo stereotipov in škodljivih praks, ki diskriminirajo ženske. Te so vključevale otroško in prisilno poroko, obrezovanje spolovil žensk, likanje prsi, stigmatizacijo vdov in z vdovami povezane obrede, ugrabljanje otrok, posebej mladih deklet za prodajo organov ali čarovniške oz. verske prakse. Prav tako je bil Odbor CEDAW zaskrbljen zaradi odsotnosti zakonskih določil, ki bi posebej kriminalizirala obrezovanje spolovil žensk in likanje prsi ter zaradi omejenega učinka kampanj ozaveščanja, ki jih je država izvedla za odpravo škodljivih praks (Concluding observations: Cameroon 2014č, 16. točka). Državo je pozval, da:

- v jasnem časovnem okvirju oblikuje celovito strategijo, v skladu z 2. f in 5. a členom konvencije, za odpravo stereotipov in škodljivih praks, ki diskriminirajo ženske. (prav tam, 17. a točka)
- V sodelovanju s civilno družbo, mediji, zdravstvenim, izobraževalnim in socialnovarstvenim sistemom ter drugimi pomembnimi poklicnimi skupinami in tradicionalnimi voditelji, ozavešča o škodljivih učinkih tradicionalnih praks, ki prizadenejo ženske in dekleta, pa tudi moške in dečke na vseh družbenih nivojih. (prav tam)
- Izvede evalvacijo učinkov sprejetih ukrepov, da bi identificirala pomanjkljivosti in jih v jasnem časovnem okvirju odpravila. (prav tam, 17. b točka)
- Zagotovi učinkovito implementacijo obstoječega določila kazenskega zakonika, ki kriminalizira povzročitelje prisilnih in zgodnjih porok in sprejme zakonska določila, ki bodo posebej kriminalizirala obrezovanje spolovil žensk, likanje prsi in diskriminatorne obrede proti vdovam. Določila naj vključujejo primerne kazni za povzročitelje tovrstnih dejanj. (prav tam, 17. c točka)
- Zapre, preganja in kaznuje ugrabitelje otrok in mladih deklet, za namen prodaje organov ali za čarovniške oz. verske prakse. (prav tam, 17. d točka)

5.6.2.7 Spolno nadlegovanje na delovnem mestu

Splošno priporočilo št. 19 obravnavo spolnega nadlegovanja na delovnem mestu uvršča v okvir 11. člena konvencije in poudarja, da je lahko enakost na področju zaposlitve resno omejena, če so ženske izpostavljene spolno specifičnemu nasilju, kot je spolno nadlegovanje na delovnem mestu. (General recommendation No. 19 1992, 17.–18. točka)

Kot sem že omenila, se obravnava spolnega nadlegovanja na delovnem mestu prvič pojavi leta 1985 v primeru Kanade (Concluding comments: Canada 1985, 44. točka). Kasneje se začne pojavljati pogosteje in na šesti seji leta 1987 je Odbor CEDAW skoraj vse države (Kolumbijo, Francijo, Poljsko, Republiko Korejo, Šrilanko) spraševal o politikah, programih, zaščiti žensk pred spolnim nadlegovanjem, o tem kakšen problem je to v državi.

Pri tej vrsti nasilja proti ženskam Odbor CEDAW od pogodbenic zahteva sprejem določila, ki bi prepovedovalo spolno nadlegovanje, če ga nimajo. Večinoma pa tema ni obravnavana poglobljeno. Največkrat Odbor CEDAW od pogodbenic zahteva

prepoved spolnega nadlegovanja na delovnem mestu in politike za njegovo uveljavljanje; široko opredelitev spolnega nadlegovanja, v skladu s Splošnim priporočilom št. 19; vzpostavitev varnega in dostopnega prijavnega postopka in institucionalnega okvirja za uveljavitev prepovedi spolnega nadlegovanja; podporo in pravno pomoč za žrtve; usposabljanje delovnih inšpektorice in inšpektorjev; ter pregon in primerno kaznovanje povzročiteljev.

6 SKLEP

Odbor CEDAW je skozi leta postal vir interpretacij in razumevanja področij dejanske enakosti med spoloma, nediskriminacije in obveznosti držav s tem v zvezi. Ta vir danes uporabljajo tako države kot nevladne organizacije, specializirane agencije ter posameznice in posamezniki. Skozi svoje delo pa Odbor CEDAW uveljavlja tudi interpretacijo, da spada nasilje proti ženskam v okvir določil CEDAW. Čeprav sta med njenimi določili edini omenjeni vrsti nasilja proti ženskam trgovanje z ženskami in izkoriščanje prostitucije žensk. Odbor CEDAW zagovarja dejstvo, da nasilje proti ženskam ustvarja in ohranja neenakost med spoloma in diskriminacijo žensk. Zato so ga države dolžne preprečevati, obravnavati in kaznovati.

Odbor CEDAW je za države pogodbenice pri obravnavi nasilja proti ženskam postavil visoke standarde. Od njih dosledno zahteva sprejem in uveljavljanje nabora ukrepov, ki segajo na številna področja javnega in zasebnega življenja žensk. Jasno in dosledno zagovarja tezo, da lahko države le s celovitostjo ukrepov kakovostno preprečujejo in odpravljajo nasilje proti ženskam. Gre namreč za tako kompleksno problematiko, da je nepovezano in ne celovito naslavljanje in obravnavanje posameznih njenih komponent, obsojeno na neuspeh.

Izhajajoč iz tega in iz svoje vsebinske analize sklepnih komentarjev lahko potrdim prvo tezo, postavljeno za pripravo tega dela: obravnavo nasilja proti ženskam v Odboru CEDAW se je skozi čas razvijala. Odbor CEDAW danes dosledno obravnava nasilje proti ženskam, v primerjavi s preteklostjo izdaja kompleksnejša in zahtevnejša priporočila državam pogodbenicam in jih konsistentno opozarja na to, da so nasilje proti ženskam dolžne preprečevati, raziskati in kaznovati.

Preko komunikacije z Odborom CEDAW (periodičnih poročil, konstruktivnega dialoga, postopkov spremljanja, sporočil posameznic, postopka preiskave) lahko države kakovostno evalvirajo svoje ukrepe za zagotavljanje dejanske enakosti in nediskriminacije. Ali to storijo, na kakšen način, ali s tem v zvezi sprejmejo kakšne nadaljnje ukrepe in ali v procese vključijo splošno javnost ter nevladne organizacije, pa je odvisno od številnih dejavnikov. Ti so npr. politična stabilnost države, politična in kulturna klima v državi, njen gospodarski položaj, razumevanje mednarodnopravnih obvez s strani politične elite ter državnih uradnic in uradnikov. Prav tako je odvisno od stopnje demokracije v državi in prevladujoče politične kulture.

Nekatere države so na področju spoštovanja in izvrševanja človekovih pravic žensk izjemno napredovale, kar velja tudi za področje obravnave nasilja proti ženskam. Kot je pokazal moj pregled sklepnih komentarjev Odbora CEDAW, ima 74 % obravnavanih pogodbenic na področju nasilja proti ženskam sprejet zakon in/ali nacionalno strategijo ali je v svoje zakone uvedlo določila o kriminalizaciji katere od vrst ali oblik nasilja proti ženskam. To je pomembno dejstvo, saj legitimira zahteve žensk po zagotavljanju in uživanju pravic. 50 % obravnavanih držav je ustanovilo posebno državno telo za delovanje na področju nasilja proti ženskam, prav tako 50 % obravnavanih držav ima na razpolago neke storitve ali programe za žrtve nasilja.

Z vidika vloge Odbora CEDAW je pomemben rezultat mojega pregleda sklepnih komentarjev ta, da so na področju obravnave nasilja proti ženskam napredovale večinoma države, ki so oddale od pet do osem periodičnih poročil. Oceno o delnem napredovanju pa sem dodelila večinoma državam, ki so oddale od štiri do osem periodičnih poročil. Izhajajoč iz tega bi torej lahko trdili, da je število oddanih periodičnih poročil Odboru CEDAW, povezano z napredkom držav na področju nasilja proti ženskam. Vendarle je pregled obenem tudi pokazal, da ima velika večina držav, ki so oddale od štiri do osem periodičnih poročil, skupno oceno, da na tem področju niso napredovale.

Če povzamem, države so glede na moj pregled sklepnih komentarjev napredovale pri sprejemu posamičnih ukrepov za preprečevanje in obravnavo nasilja proti ženskam. V celoti gledano, pa države na tem področju niso napredovale. Od leta 1993 do leta 2015 sem dodelila oceno o napredku na podlagi 146 sklepnih komentarjev. Izhajajoč iz tega 66 % držav pri obravnavi nasilja proti ženskam v celoti gledano ni napredovalo. Le za šest odstotkov držav lahko trdim, da so napredovale, deset odstotkov pa jih je napredovalo delno.

Iz zapisanega izhaja, da lahko drugo tezo potrdim le delno. Njen prvi del lahko potrdim: glede na vsebino sklepnih komentarjev Odbora CEDAW, imajo države pogodbenice CEDAW težave z izpolnjevanjem tistih določil konvencije, na podlagi katerih Odbor CEDAW obravnava nasilje proti ženskam.

Drugi del te teze pa je mogoče potrditi delno. Trdila sem, da glede na vsebino sklepnih komentarjev Odbora CEDAW, države od začetka dela Odbora CEDAW do danes niso bistveno napredovale pri spoštovanju, zaščiti in izvrševanju človekovih pravic žensk na področju nasilja proti ženskam. Dejstvo je, da so države sprejele številne ukrepe na področju preprečevanja in odprave nasilja proti ženskam in so s tega

vidika napredovale. Dejstvo pa je hkrati tudi, da v primeru velike večine držav, nikakor ne moremo govoriti o sprejemu celovitega pristopa na tem področju, ki bi obenem imel še vidne rezultate. Tudi države s priznано najbolje postavljenimi sistemi za preprečevanje in odpravo nasilja proti ženskam, kot sta npr. Avstrija in Španija, zaenkrat ne morejo govoriti o tem, da se je število žensk, ki v njihovih državah doživlja nasilje, zmanjšalo. Dosežki oz. rezultati pa so ena od pomembnih komponent pri oceni o doseganju dejanske enakosti med moškimi in ženskami.

Odbor CEDAW po mojem mnenju ni neko oddaljeno in nedostopno telo, namenjeno višanju ugleda držav na področju izpolnjevanja njihovih mednarodnopravnih obvez. Dostopen je za nevladne organizacije in dojemljiv za njihove podatke, informacije, predloge, ki jih v veliki meri uporablja v konstruktivnem dialogu z državami pogodbenicami. Z vidika žensk, ki doživljajo nasilje, pa je posebej pomembno, da je pri svojem delu senzibilen do njihovih potreb in njihove ranljivosti. Menim, da lahko tak zaključek postavim na podlagi pregleda mnenj k sporočilom, ki jih je Odbor CEDAW obravnaval, v njih pa so pritožnice trdile, da jih država ni zaščitila pred nasiljem. S tem je kršila njihove pravice, zagotovljene s konvencijo. Tako je npr. v mnenju k Sporočilu gospe Goekce proti Avstriji prepričanje, da gospa ni mogla izkoristiti pravnega postopka, ki ga je država navajala kot argument o neizkoriščenih vseh pravnih sredstvih, Odbor CEDAW med drugim argumentiral z dejstvi, da je postopek izjemno zapleten, da nemščina ni bila materni jezik gospe Goekce in da je bila gospa v položaju doživljanja dolgotrajnega nasilja v družini in groženj z nasiljem. (Communication No. 5/2005 2007, 11. 3 točka)

Tudi Opcijski protokol je Odboru CEDAW omogočil, da je zvišal nivo obravnave problematike nasilja proti ženskam. Je pa potrebno opozoriti, da bi bilo treba za dodatno utemeljitev te trditve, pregledati tudi sporočila, ki jih je Odbor CEDAW označil za nesprejemljiva za obravnavo. Kritičarke in kritiki mu namreč očitajo, da je pri interpretaciji kriterijev za sprejem sporočil, nefleksibilen.

Če sklenem, menim, da so dosledno uveljavljanje interpretacije, da nasilje proti ženskam spada v okvir CEDAW; interpretacija problematike kot diskriminacije žensk; zahteva po uvajanju celovitega pristopa za preprečevanje in odpravo nasilja proti ženskam v državah pogodbenicah; delovanje v smeri izboljšave lastnih dokumentov (npr. dopolnitev Splošnega priporočila št. 19); dostopnost za sugestije strokovne javnosti in nevladnih organizacij razlogi, da na delo Odbora CEDAW gledamo z optimizmom. Obenem pa si lahko le želimo, da bi države pogodbenice na področju

nasilja proti ženskam, začele dosledno implementirati priporočila Odbora CEDAW o sprejemu celovitih ukrepov.

7 LITERATURA

- Annan, Kofi. 2007. Message on CEDAW's twenty-fifth anniversary. V *The circle of empowerment: twenty-five years of the UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women*, ur. Hanna Beate Schöpp-Schilling in Cees Flinterman, 1–2. New York: The Feminist Press.
- Brautigam Ainetter, Christine. 1996. Traumatized Women. Overcoming Victimization through Equality and Non-Discrimination. The Contribution of the United Nations Commission on the Status of Women. V *International responses to traumatic stress: humanitarian, human rights, justice, peace, and development contributions, collaborative actions, and future initiatives*, ur. Yael Danieli, Nigel S. Rodley in Lars Weisaeth, 347–365. New York: United Nations.
- Byrnes, Andrew C. 2010. The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women and the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women: Reflections on Their Role in the Development of International Human Rights Law and as a Catalyst for National Legislative and Policy Reform. *UNSW Law Research Paper No. 2010-17*. Dostopno prek: <http://ssrn.com/abstract=1595490> (1. julij 2012).
- Byrnes, Andrew C. in Marsha Freeman. 2012. The Impact of the CEDAW Convention: Paths to Equality. *UNSW Law Research Paper No. 2012-7*. Dostopno prek: <http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.2011655> (11. julij 2012).
- Charlesworth, Hilary, Christine Chinkin in Shelley Wright. 1991. Feminist Approaches to International Law. *The American Journal of International Law* 85 (4): 613–645. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/2203269> (22. maj 2012).
- Charlesworth, Hilary in Christine Chinkin. 1993. The Gender of Jus Cogens. *Human Rights Quarterly* 15 (1): 63–76. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/762651> (12. april 2012).
- Charlesworth, Hilary. 2005. Not Waving but Drowning: Gender Mainstreaming and Human Rights in the United Nations. *Harvard Human Rights Journal* 18: 1–18. Dostopno prek: <http://www.law.harvard.edu/students/orgs/hrj/iss18/charlesworth.pdf> (17. marec 2012).
- Chinkin, Christine. 1999. A Critique of the public / private dimension. *European Journal of International Law* 10 (2): 387–395. Dostopno prek: <http://ejil.oxfordjournals.org/content/10/2/387.full.pdf> (17. marec 2012).

- Cho, Seo-Young. 2010. *International Human Rights Treaty to Change Social Patterns – The Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*, CEGE Discussion Paper No. 93. Dostopno prek: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1553083 (1. julij 2012).
- Clark, Belinda. 1991. The Vienna Convention Reservations Regime and the Convention on Discrimination Against Women. *The American Journal of International Law* 85 (2): 281–321. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/2203063> (14. junij 2012).
- Commission on Human Rights. 1994. *Question of integrating the rights of women into the human rights mechanisms of the United Nations and the elimination of violence against women*. 1994/45, sprejeta 4. marca 1994. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Women/SRWomen/Pages/SRWomenIndex.aspx> (4. april 2016).
- Commission on the Status of Women. 1997. *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, including the elaboration of a draft Optional Protocol to the Convention. Comparative summary of existing communications and inquiry procedures and practices under international human rights instruments and under the Charter of the United Nations. Report of the Secretary-General*. E/CN.6/1997/4, sprejet 21. januarja 1997. Dostopno prek: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N97/015/77/PDF/N9701577.pdf?OpenElement> (27. februar 2016).
- Committee on the Elimination of Discrimination Against Women. 1983. *Concluding comments: German Democratic Republic. Initial report*. Second session; Excerpted from: Supplement No. 45 (A/39/45), 40.–66. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Germany/Germany%20Democratic%20Republic%20-%20CO-1.pdf (15. marec 2010).
- 1983a. *Concluding comments: Union of Soviet Socialist Republics. Initial report*. Second session; Excerpted from: Supplement No. 45 (A/39/45), 90.–122. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Russian%20Federation/Union%20of%20Soviet%20Socialist%20Republic%20-CO-1.pdf (15. marec 2010).

- 1983b. *Concluding comments: Byelorussian Soviet Socialist Republics. Initial report.* Second session; Excerpted from: Supplement No. 45 (A/39/45), 123.–151. točka Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Belarus/Byelorussian%20Soviet%20Socialist%20Republic%20-%20CO-1.pdf (15. marec 2010).
- 1983c. *Concluding comments: Sweden. Initial report.* Second session; Excerpted from: Supplement No. 45 (A/39/45), 200.–245. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Sweden/Sweden%20CO-1.pdf (15. marec 2010).
- 1984. *Concluding comments: Philippines. Initial report.* Third session; Excerpted from: Supplement No. 45 (A/39/45), 69.–124. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Philippines/Philippines%20-%20CO-1.pdf (19. marec 2010).
- 1984a. *Concluding comments: Norway. Initial report.* Third session; Excerpted from: Supplement No. 45 (A/39/45), 277.–338. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Norway/Norway%20-%20CO-1.pdf (19. marec 2010).
- 1985. *Concluding comments: Canada. Initial report.* Fourth session; Excerpted from: Supplement No. 45 (A/40/45), 30.–73. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Canada/Canada%20-%20CO-1.pdf (19. marec 2010).
- 1985a. *Concluding comments: Bulgaria. Initial report.* Fourth session; Excerpted from: Supplement No. 45 (A/40/45), 74.–126. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Bulgaria/Bulgaria%20-%20CO-1.pdf (19. marec 2010).
- 1985b. *Concluding comments: Austria. Initial report.* Fourth session; Excerpted from: Supplement No. 45 (A/40/45), 180.–231. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/c

- ontent/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Austria/Austria%20-%20CO-1.pdf (19. marec 2010).
- 1986. *Concluding comments: Portugal. Initial report.* Fifth session; Excerpted from: Supplement No. 45 (A/41/45), 111.–148. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Portugal/Portugal%20-%20CO-1.pdf (19. marec 2010).
- 1986a. *Concluding comments: Venezuela. Initial report.* Fifth session; Excerpted from: Supplement No. 45 (A/41/45), 264.–313. točka. Dostopno prek: [http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Venezuela%20\(Bolivarian%20Republic%20of\)/Venezuela%20-%20CO-1.pdf](http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Venezuela%20(Bolivarian%20Republic%20of)/Venezuela%20-%20CO-1.pdf) (19. marec 2010).
- 1987. *Concluding comments: Spain. Initial report.* Sixth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/42/38), 238.–304. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Spain/Spain%20-%20CO-1.pdf (19. marec 2010).
- 1987a. *Concluding comments: Poland. Initial report.* Sixth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/42/38), 305.–369. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Poland/Poland%20-%20CO-1.pdf (19. marec 2010).
- 1987b. *Concluding comments: Bangladesh. Initial report.* Sixth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/42/38), 503.–572. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Bangladesh/Bangladesh%20-%20CO-1.pdf (19. marec 2010).
- 1987c. *General recommendation No. 4: Reservations.* Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_5826_E.pdf (27. februar 2016).
- 1988. *General recommendation No. 7: Resources.* Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_5829_E.pdf (22. marec 2010).

- 1988a. *Concluding comments: New Zealand. Initial report.* Seventh session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/43/38), 74.–126. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/New%20Zealand/New%20Zealand%20-%20CO-1.pdf (22. marec 2010).
- 1988b. *Concluding comments: Indonesia. Initial report.* Seventh session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/43/38), 290.–340. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Indonesia/Indonesia%20-%20CO-1.pdf (22. marec 2010).
- 1988c. *Concluding comments: Argentina. Initial report.* Seventh session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/43/38), 341.–396. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Argentina/Argentina%20-%20CO-1.pdf (22. marec 2010).
- 1988č. *Concluding comments: Senegal. Initial report.* Seventh session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/43/38), 548.–609. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Senegal/Senegal%20-%20CO-1.pdf (22. marec 2010).
- 1988d. *Concluding comments: Hungary. Second periodic report.* Seventh session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/43/38), 672.–719. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Hungary/Hungary%20-%20CO-2.pdf (22. marec 2010).
- 1989. *General recommendation No. 9: Statistical data concerning the situation of women.* Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/A_44_38_3724_E.pdf (11. marec 2016).
- 1989a. *Concluding comments: Ireland. Initial report.* Eighth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/44/38), 63.–131. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Ireland/Ireland%20%20-%20CO-1.pdf (22. marec 2010).

- 1989b. *Concluding comments: Finland. Initial report.* Eighth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/44/38), 213.–265. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Finland/Finland%20-%20CO-1.pdf (22. marec 2010).
- 1989c. *Concluding comments: Belgium. Initial report.* Eighth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/44/38), 266.–312. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Belgium/Belgium%20-%20CO-1.pdf (22. marec 2010).
- 1989č. *Concluding comments: Union of Soviet Socialist Republic. Second periodic report.* Eighth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/44/38), 337.–374. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Russian%20Federation/Union%20of%20Soviet%20Socialist%20Republic%20-CO-2.pdf (22. marec 2010).
- 1989d. *General recommendation No. 12: Violence Against Women.* Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_5831_E.pdf (22. marec 2010).
- 1990. *Concluding comments: United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. Initial report.* Ninth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/45/38), 167.–213. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/United%20Kingdom/United%20Kingdom%20-%20CO-1.pdf (22. marec 2010).
- 1990a. *General recommendation No. 14: Female Circumcision.* Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_3729_E.pdf (22. marec 2010).
- 1991. *Concluding comments: Poland. Second and third periodic reports.* Tenth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/46/38), 166.–198. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Poland/Poland%20-%20CO-2&CO-3.pdf (22. marec 2010).

- 1991a. *Concluding comments: Philippines. Second periodic report.* Tenth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/46/38), 199.–223. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Philippines/Philippines%20-%20CO-2.pdf (22. marec 2010).
- 1992. *General recommendation No. 19: Violence Against women.* Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_3731_E.pdf (22. marec 2010).
- 1992a. *General recommendation No. 20: Reservations to the Convention.* Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_4730_E.pdf (22. marec 2010).
- 1992b. *Concluding comments: Honduras. Combined initial, second and third periodic reports.* Eleventh session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/47/38), 106.–143. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Honduras/Honduras%20-%20CO-3.pdf (22. marec 2010).
- 1992c. *Concluding comments: China. Second periodic report.* Eleventh session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/47/38), 145.–218. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/China/China%20-%20CO-2.pdf (22. marec 2010).
- 1992č. *Concluding comments: Spain. Second periodic report.* Eleventh session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/47/38), 303.–364. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Spain/Spain%20-%20CO-2.pdf (22. marec 2010).
- 1993. *Concluding comments: Kenya. Combined initial and second periodic reports.* Twelfth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/48/38), 87.–143. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Kenya/Kenya%20CO-1-2.pdf (22. marec 2010).

- 1993a. *Concluding comments: Romania. Combined initial and combined second and third periodic reports.* Twelfth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/48/38), 144.–198. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Romania/Romania%20CO-1-3.pdf (22. marec 2010).
- 1993b. *Concluding comments: Yemen. Combined initial, second and third periodic reports.* Twelfth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/48/38), 199.–246. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Yemen/Yemen%20CO-1-3.pdf (22. marec 2010).
- 1993c. *Concluding comments: Bangladesh. Second periodic report.* Twelfth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/48/38), 248.–326. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Bangladesh/Bangladesh%20CO-2.pdf (22. marec 2010).
- 1993č. *Concluding comments: France. Second periodic report.* Twelfth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/48/38), 327.–358. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/France/France%20CO-2.pdf (22. marec 2010).
- 1993d. *Concluding comments: Sweden. Third periodic report.* Twelfth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/48/38), 474.–522. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Sweden/Sweden%20CO-3.pdf (22. marec 2010).
- 1993e. *Concluding comments: United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland. Second periodic report.* Twelfth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/48/38), 523.–589. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/United%20Kingdom/United%20Kingdom%20CO-2.pdf (22. marec 2010).

- 1994. *Concluding comments: Guyana. Initial report.* Thirteenth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/49/38), 88.–125. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Guyana/Guyana%20-%20CO-1.pdf (22. marec 2010).
- 1994a. *Concluding comments: Colombia. Combined second and third periodic report.* Thirteenth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/49/38), 450.–498. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Colombia/Colombia%2013%20-%20CO-3-rev.1.pdf (22. marec 2010).
- 1994b. *Concluding comments: Japan. Second and third periodic reports.* Thirteenth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/49/38), 546.–607. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Japan/Japan%20-%20CO-3.pdf (22. marec 2010).
- 1995. *Progress achieved in the implementation of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women. Fourth world conference on women, Beijing, China, 4 – 15 September 1995.* A/CONF.177/7, sprejet 21. junija 1995. Dostopno prek: <http://www.un.org/documents/ga/conf177/aconf177-7en.htm> (2. januar 2010).
- 1995a. *General recommendation No. 22: Amending article 20 of the Convention.* Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_4734_E.pdf (27. februar 2016).
- 1995b. *Concluding comments: Bolivia. Initial report.* Fourteenth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/50/38), 42.–104. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Bolivia/Bolivia%20-%20CO-1.pdf (22. marec 2010).
- 1995c. *Concluding comments: Finland. Second periodic report.* Fourteenth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/50/38), 346.–397. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/c

- ontent/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Finland/Finland%20-%20CO-2.pdf (22. marec 2010).
- 1995č. *Concluding comments: Peru. Second periodic report.* Fourteenth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/50/38), 398.–451. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Peru/Peru%20-%20CO-2.pdf (22. marec 2010).
- 1995d. *Concluding comments: Norway. Third and fourth periodic reports.* Fourteenth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/50/38), 452.–495. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Norway/Norway%20-%20CO-4.pdf (22. marec 2010).
- 1995e. *Concluding comments: Colombia. Combined second and third periodic report.* Fourteenth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/50/38), 602.–615. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Colombia/Colombia%2014%20-%20CO-3-rev.1.pdf (22. marec 2010).
- 1996. *Report of the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (Fourteenth session)*, Supplement No. 38 (A/50/38), sprejet 18. julija 1996. Dostopno prek: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/179/04/IMG/N9617904.pdf?OpenElement> (22. marec 2010).
- 1997. *Concluding comments: Venezuela. Third periodic report.* Sixteenth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/52/38/Rev.1), 207.–247. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Venezuela%20%28Bolivarian%20Republic%20of%29/Venezuela%20-%20CO-3.pdf (22. marec 2010).
- 1997a. *Concluding comments: Canada. Third and fourth periodic reports.* Sixteenth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/52/38/Rev.1), 306.–343. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/c

- ontent/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Canada/Canada%20-%20CO-4.pdf (22. marec 2010).
- 1998. *Concluding comments: Bulgaria. Combined second and third periodic report.* Eighteenth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/53/38), 208.–261. točka. Dostopno prek:
http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Bulgaria/Bulgaria%20-%20CO-2-3.pdf (22. marec 2010).
- 1998a. *Concluding comments: Indonesia. Combined second and third periodic report.* Eighteenth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/53/38), 262.–311. točka. Dostopno prek:
http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Indonesia/Indonesia%20-%20CO-2-3.pdf (22. marec 2010).
- 1998b. *Concluding comments: Slovakia. Initial report.* Nineteenth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/53/38), 59.–99. točka. Dostopno prek:
http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/slovakia/Slovakia%20-%20CO-1.pdf (22. marec 2010).
- 1998c. *Concluding comments: South Africa. Initial report.* Nineteenth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/53/38), 100.–137. točka. Dostopno prek:
http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/south%20africa/South%20Africa%20-%20CO-1.pdf (22. marec 2010).
- 1998č. *Concluding comments: Nigeria. Combined second and third periodic report.* Nineteenth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/53/38), 138.–174. točka. Dostopno prek:
http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Nigeria/Nigeria%20-%20CO-2-3.pdf (22. marec 2010).
- 1998d. *Concluding comments: Panama. Combined second and third periodic report.* Nineteenth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/53/38), 175.–205. točka. Dostopno prek:
http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/c

- ontent/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Panama/Panama%20-%20CO-2-3.pdf (22. marec 2010).
- 1999. *Concluding comments: Kyrgyzstan. Initial report.* Twentieth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/54/38/Rev.1), 106.–142. točka. Dostopno prek:
http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/kyrgyzstan/Kyrgyzstan%20-%20CO-1.pdf (22. marec 2010).
- 1999a. *Concluding comments: China. Combined third and fourth periodic reports.* Twentieth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/54/38/Rev.1), 267.–336. točka. Dostopno prek:
http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/China/China%20-%20CO-3-4.pdf (22. marec 2010).
- 1999b. *General recommendation No. 24: Article 12 of the Convention (women and health).* Dostopno prek:
http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_4738_E.pdf (27. februar 2016).
- 2000. *Concluding comments: India. Initial report.* Twenty-second session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/55/38), 30.–90. točka. Dostopno prek:
http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/India/India%20-%20CO-1.pdf (22. marec 2010).
- 2000a. *Concluding comments: Jordan. Initial report and second periodic report.* Twenty-second session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/55/38), 139.–193. točka. Dostopno prek:
http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Jordan/Jordan%20-%20CO-1-2.pdf (22. marec 2010).
- 2000b. *Concluding comments: Democratic Republic of the Congo. Initial report and second and third periodic reports.* Twenty-second session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/55/38), 194.–238. točka. Dostopno prek:
http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Democratic%20Republic

- %20of%20the%20Congo/Democratic%20Republic%20of%20the%20Congo%20-%20CO-1-2-3.pdf (22. marec 2010).
- 2000c. *Concluding comments: Cameroon. Initial report.* Twenty-third session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/55/38), 30.–66. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Cameroon/Cameroon%20-%20CO-1.pdf (22. marec 2010).
- 2000č. *Concluding comments: Lithuania. Initial and second periodic reports.* Twenty-third session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/55/38), 118.–165. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Lithuania/Lithuania%20-%20CO-1&2.pdf (22. marec 2010).
- 2000d. *Concluding comments: Cuba. Fourth periodic report.* Twenty-third session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/55/38), 244.–277. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Cuba/Cuba%20-%20CO-4.pdf (22. marec 2010).
- 2002. *Concluding comments: Trinidad and Tobago. Combined initial, second and third periodic report.* Twenty-sixth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/57/38), 119.–166. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Trinidad%20and%20Tobago/Trinidad%20and%20Tobago%20-%20CO-1-3.pdf (22. marec 2010).
- 2002a. *Concluding comments: Sri Lanka. Third and fourth periodic reports.* Twenty-sixth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/57/38), 256.–302. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Sri%20Lanka/Sri%20Lanka%20-%20CO-3-4.pdf (22. marec 2010).
- 2002b. *Concluding comments: Belgium. Combined third and fourth periodic reports.* Twenty-seventh session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/57/38), 119.–170. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/c

- ontent/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Belgium/Belgium%20-%20CO-3-4.pdf (22. marec 2010).
- 2002c. *Concluding comments: Czech Republic*. Exceptional session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/57/38), 70.–112. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Czech%20Republic/Czech%20Republic%20-%20CO-2.pdf (22. marec 2010).
- 2003. *Concluding comments: Japan. Combined fourth and fifth periodic report*. Twenty-ninth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/58/38), 337.–378. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Japan/Japan%20-%20CO-5.pdf (22. marec 2010).
- 2004. *General recommendation No. 25: Article 4, paragraph 1, of the Convention (temporary special measures)*. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_3733_E.pdf (27. februar 2016).
- 2004a. *Concluding comments: Malta. Combined initial, second and third periodic report*. Thirty-first session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/59/38), 80.–123. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Malta/Malta%20-%20CO-1-3.pdf (22. marec 2010).
- 2004b. *Concluding comments: Dominican Republic. Fifth periodic report*. Thirty-first session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/59/38), 268.–315. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Dominican%20Republic/Dominican%20Republic%20CO-5.pdf (22. marec 2010).
- 2005. *Report on Mexico produced by the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women under article 8 of the Optional Protocol to the Convention, and reply from the Government of Mexico*. CEDAW/C/2005/OP.8/MEXICO, sprejet 10. – 28. januarja 2005. Dostopno prek:

- <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cedaw32/CEDAW-C-2005-OP.8-MEXICO-E.pdf> (22. marec 2010).
- 2005a. *Communication No. 2/2003, Ms. A. T. v. Hungary. Views of the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women under article 7, paragraph 3, of the Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (thirty-second session)*. Sprejet 26. januarja 2005. Dostopno prek: http://www.ohchr.org/Documents/HRBodies/CEDAW/Jurisprudence/Case2_2003.pdf (22. marec 2010).
- 2005b. *Concluding comments: Turkey. Combined fourth and fifth periodic report*. Thirty-second session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/60/38), 339.–387. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Turkey/Turkey%20-%20CO-5.pdf (22. marec 2010).
- 2005c. *Concluding comments: Democratic People's Republic of Korea*. Thirty-third session. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N05/450/18/PDF/N0545018.pdf?OpenElement> (22. marec 2010).
- 2006. *Concluding comments: Australia. Combined fourth and fifth periodic report*. Thirty-fourth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/61/38), 218.–255. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Australia/Australia%20-%20CO-4-5.pdf (22. marec 2010).
- 2006a. *Concluding comments: Denmark. Sixth periodic report*. Thirty-sixth session; Excerpted from: Supplement No. 38 (A/61/38), 546.–581. točka. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Denmark/Denmark%20-%20CO-6.pdf (22. marec 2010).
- 2007. *Communication No. 5/2005. Views of the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women under article 7, paragraph 3, of the Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination*

- Against Women (thirty-ninth session)*. CEDAW/C/39/D/5/2005, sprejet 6. avgusta 2007. Dostopno prek: <http://juris.ohchr.org/Search/Details/1715> (22. marec 2010).
- 2007a. *Communication No. 6/2005. Views of the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women under article 7, paragraph 3, of the Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (thirty-ninth session)*. CEDAW/C/39/D/6/2005, sprejet 6. avgusta 2007. Dostopno prek: <http://juris.ohchr.org/Search/Details/1711> (22. marec 2010).
- 2007b. *Concluding comments: India. Combined second and third periodic report*. Thirty-seventh session. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/India/India%20-%20CO-3.pdf (22. marec 2010).
- 2007c. *Concluding comments: Netherlands*. Thirty-seventh session. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Netherlands/Netherlands%20CO-4.pdf (22. marec 2010).
- 2007č. *Concluding comments: Colombia. Combined fifth and sixth periodic report*. Thirty-seventh session. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Colombia/Colombia%20-%20CO-6.pdf (22. marec 2010).
- 2007d. *Concluding comments: Austria. Sixth periodic report*. Thirty-seventh session. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Austria/Austria%20-%20CO-6.pdf (22. marec 2010).
- 2007e. *Concluding comments: Azerbaijan. Combined second and third periodic report*. Thirty-seventh session. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Azerbaijan/Azerbaijan%20-%20CO-3.pdf (22. marec 2010).
- 2007f. *Concluding comments: Serbia. Initial report*. Thirty-eighth session. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/c

- ontent/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Serbia/Serbia%20CO-1.pdf (22. marec 2010).
- 2007g. *Concluding comments: Mozambique. Combined initial and second periodic report.* Thirty-eighth session. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Mozambique/Mozambique%20-%20CO-2.pdf (22. marec 2010).
- 2007h. *Concluding comments: Syrian Arab Republic. Initial report.* Thirty-eighth session. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Syrian%20Arab%20Republic/Syrian%20Arab%20Republic%20CO-1.pdf (22. marec 2010).
- 2007i. *Concluding comments: Estonia. Fourth periodic report.* Thirty-ninth session. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Estonia/Estonia%20-%20CO-4.pdf (22. marec 2010).
- 2007j. *Concluding comments: Hungary. Sixth periodic report.* Thirty-ninth session. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Hungary/Hungary%20-%20CO-6.pdf (22. marec 2010).
- 2007k. *Concluding comments: Kenya. Combined fifth and sixth periodic report.* Thirty-ninth session. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Kenya/Kenya%20CO-6.pdf (22. marec 2010).
- 2007l. *Concluding comments: Republic of Korea. Combined fifth and sixth periodic report.* Thirty-ninth session. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/content/english/CONCLUDING_COMMENTS_ENGLISH/Republic%20of%20Korea/Republic%20of%20Korea%20-%20CO-6.pdf (22. marec 2010).
- 2008. *Concluding observations: Sweden. Combined sixth and seventh periodic report.* Fortieth session. Dostopno prek: <http://daccess-dds->

- ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/298/66/PDF/N0829866.pdf?OpenElement (22. marec 2010).
- 2008a. *Concluding observations: Finland (Part of A/63/38). Combined fifth and sixth periodic report.* Forty-first session. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/co/CEDAW-C-FIN-CO-6.pdf> (22. marec 2010).
- 2008b. *Concluding observations: Slovakia (Part of A/63/38). Combined second, third and fourth periodic report.* Forty-first session. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/co/CEDAW-C-SVK-CO-4.pdf> (22. marec 2010).
- 2008c. *Concluding observations: United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland (Part of A/63/38). Combined fifth and sixth periodic report.* Forty-first session. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/555/92/PDF/N0955592.pdf?OpenElement> (22. marec 2010).
- 2008č. *Concluding observations: Kyrgyzstan. Third periodic report.* Forty-second session. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/602/73/PDF/N0860273.pdf?OpenElement> (22. marec 2010).
- 2008d. *Concluding observations: Belgium. Combined fifth and sixth periodic report.* Forty-second session. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N08/602/06/PDF/N0860206.pdf?OpenElement> (22. marec 2010).
- 2008e. *General recommendation No. 26 on women migrant workers.* CEDAW/C/2009/WP.1/R, sprejet 5. decembra 2008. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/CEDAW_C_2009_WP-1_R_7138_E.pdf (27. februar 2016).
- 2009. *Overview of the working methods of the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women in relation to the reporting process.* CEDAW/C/2009/II/4. Dostopno prek: http://www2.ohchr.org/english/bodies/cedaw/docs/Working_methods_CEDAW_en.pdf (8. september 2012).
- 2009a. *Concluding observations: Spain. Sixth periodic report.* Forty-fourth session. Dostopno prek: [http://daccess-dds-](http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/555/92/PDF/N0955592.pdf?OpenElement)

- ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/460/96/PDF/N0946096.pdf?OpenElement (22. marec 2010).
- 2009b. *Concluding observations: Timor-Leste. Initial report.* Forty-fourth session. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/460/86/PDF/N0946086.pdf?OpenElement> (22. marec 2010).
- 2009c. *Concluding observations: Azerbaijan.* Forty-fourth session. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/461/26/PDF/N0946126.pdf?OpenElement> (22. marec 2010).
- 2009č. *Concluding observations: Japan. Sixth periodic report.* Forty-fourth session. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fJPN%2fCO%2f6&Lang=en (22. marec 2010).
- 2009d. *Concluding observations: Liberia. Combined initial to sixth periodic report.* Forty-fourth session. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/460/50/PDF/N0946050.pdf?OpenElement> (22. marec 2010).
- 2009e. *Concluding observations: Guinea-Bissau. Combined initial to sixth periodic report.* Forty-fourth session. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N09/460/62/PDF/N0946062.pdf?OpenElement> (22. marec 2010).
- 2010. *Communication No. 18/2008. Views of the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women under article 7, paragraph 3, of the Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (forty-sixth session).* CEDAW/C/46/D/18/2008, sprejet 16. julija 2010. Dostopno prek: <http://juris.ohchr.org/Search/Details/1700> (22. marec 2010).
- 2010a. *General recommendation No. 27 on older women and protection of their human rights.* CEDAW/C/GC/27, sprejet 16. decembra 2010. Dostopno prek: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G10/472/53/PDF/G1047253.pdf?OpenElement> (27. februar 2016).
- 2010b. *General recommendation No. 28 on the core obligations of States parties under article 2 of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination*

- Against Women*. CEDAW/C/GC/28, sprejet 16. decembra 2010. Dostopno prek: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G10/472/60/PDF/G1047260.pdf?OpenElement> (27. februar 2016).
- 2010c. *Concluding observations: Botswana. Combined initial to third periodic report*. Forty-fifth session. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/292/82/PDF/N1029282.pdf?OpenElement> (10. september 2010).
- 2010č. *Concluding observations: Egypt. Combined sixth and seventh periodic report*. Forty-fifth session. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/242/56/PDF/N1024256.pdf?OpenElement> (10. september 2010).
- 2010d. *Concluding observations: Netherlands. Fifth periodic report*. Forty-fifth session. Dostopno prek: <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N10/242/68/PDF/N1024268.pdf?OpenElement> (10. september 2010).
- 2010e. *Concluding observations: Tunisia. Combined fifth and sixth periodic reports*. Forty-seventh session. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fTUN%2fCO%2f6&Lang=en (13. januar 2016).
- 2010f. *Concluding observations: Czech Republic. Combined fourth and fifth periodic report*. Forty-seventh session. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/SessionDetails1.aspx?SessionID=346&Lang=en (13. januar 2016).
- 2010g. *Concluding observations: Malta. Fourth periodic report*. Forty-seventh session. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fMLT%2fCO%2f4&Lang=en (13. januar 2016).
- 2011. *Concluding observations: Sri Lanka. Combined fifth to seventh periodic reports*. Forty-eighth session. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fLKA%2fCO%2f7&Lang=en (13. januar 2016).
- 2011a. *Communication No. 20/2008. Views of the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women under article 7, paragraph 3, of the Optional*

- Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (forty-ninth session)*. CEDAW/C/49/D/20/2008, sprejet 25. julija 2011. Dostopno prek: <http://juris.ohchr.org/Search/Details/1702> (22. marec 2010).
- 2011b. *Communication No. 22/2009. Views of the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women under article 7, paragraph 3, of the Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (fiftieth session)*. CEDAW/C/50/D/22/2009, sprejet 17. oktobra 2011. Dostopno prek: <http://juris.ohchr.org/Search/Details/1704> (22. marec 2010).
- 2011c. *Concluding observations: Djibuti. Combined initial, second and third periodic reports*. Forty-ninth session. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fDJI%2fCO%2f1-3&Lang=en (13. januar 2016).
- 2011č. *Concluding observations: Paraguay. Sixth periodic report*. Fiftieth session. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fPRY%2fCO%2f6&Lang=en (15. februar 2016).
- 2011d. *Concluding observations: Cote d'Ivoire. Combined initial to third periodic report*. Fiftieth session. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fCIV%2fCO%2f1-3&Lang=en (12. februar 2016).
- 2011e. *Concluding observations: Kuwait. Combined third and fourth periodic report*. Fiftieth session. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fKWT%2fCO%2f3-4&Lang=en (15. februar 2016).
- 2012. *Communication No. 19/2008. Views adopted by the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women under article 7, paragraph 3, of the Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (fifty-first session)*. CEDAW/C/51/D/19/2008, sprejet 28. februarja 2012. Dostopno prek: http://www2.ohchr.org/english/law/docs/CEDAW-C-51-D-19-2008_en.pdf (22. marec 2010).
- 2012a. *Communication No. 31/2011, S. V. P. v. Bulgaria. Views of the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women under article 7, paragraph 3, of the Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of*

- Discrimination Against Women (fifty-third session)*. CEDAW/C/53/D/31/2011, sprejet 12. oktobra 2012. Dostopno prek: <http://juris.ohchr.org/Search/Details/1693> (22. marec 2010).
- 2012b. *Communication No. 32/2011, Isatou Jallow v. Bulgaria. Views of the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women under article 7, paragraph 3, of the Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (fifty-third session)*. CEDAW/C/52/D/32/2011, sprejet 23. julija 2012. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2f52%2fD%2f32%2f2011&Lang=en (22. marec 2010).
- 2012c. *Concluding observations: Jordan. Fifth periodic report*. Fifty-first session. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fJOR%2fCO%2f5&Lang=en (15. februar 2016).
- 2012č. *Concluding observations: Grenada. Combined initial to fifth periodic report*. Fifty-first session. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fGRD%2fCO%2f1-5&Lang=en (15. februar 2016).
- 2012d. *Concluding observations: Congo. Sixth periodic report*. Fifty-first session. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fCOG%2fCO%2f6&Lang=en (15. februar 2016).
- 2012e. *Concluding observations: Bulgaria. Combined fourth, fifth, sixth and seventh periodic report*. Fifty-second session. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fBGR%2fCO%2f4-7&Lang=en (15. februar 2016).
- 2012f. *Concluding observations: Indonesia. Combined sixth and seventh periodic report*. Fifty-second session. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fIDN%2fCO%2f6-7&Lang=en (15. februar 2016).
- 2012g. *Concluding observations: Mexico. Combined seventh and eighth periodic report*. Fifty-second session. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fMEX%2fCO%2f7-8&Lang=en (15. februar 2016).

- 2013. *Information on the follow-up procedure*. Dostopno prek:
http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_FGD_7103_E.pdf (22. marec 2010).
- 2013a. *General recommendation No. 30 on women in conflict prevention, conflict and post-conflict situations*. CEDAW/C/GC/30, sprejet 1. novembra 2013. Dostopno prek:
http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW/C/GC/30&Lang=en (22. marec 2010).
- 2013b. *Concluding observations: Cyprus. Combined sixth and seventh periodic report*. Fifty-fourth session. Dostopno prek:
http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fCYP%2fCO%2f6-7&Lang=en (15. februar 2016).
- 2013c. *Concluding observations: Austria. Combined seventh and eighth periodic report*. Fifty-fourth session. Dostopno prek:
http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fAUT%2fCO%2f7-8&Lang=en (15. februar 2016).
- 2013č. *Concluding observations: Angola. Sixth periodic report*. Fifty-fourth session. Dostopno prek:
http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fAGO%2fCO%2f6&Lang=en (15. februar 2016).
- 2013d. *Concluding observations: Dominican Republic. Combined sixth and seventh periodic report*. Fifty-fifth session. Dostopno prek:
http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fDOM%2fCO%2f6-7&Lang=en (15. februar 2016).
- 2013e. *Concluding observations: Bosnia and Herzegovina. Combined fourth and fifth periodic report*. Fifty-fifth session. Dostopno prek:
http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fBIH%2fCO%2f4-5&Lang=en (15. februar 2016).
- 2013f. *Concluding observations: Cuba. Combined seventh and eighth periodic report*. Fifty-fifth session. Dostopno prek:
http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fCUB%2fCO%2f7-8&Lang=en (15. februar 2016).
- 2014. *Communication No. 34/2011, R. P. B. v. the Philippines. Views of the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women under article 7,*

- paragraph 3, of the Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (fifty-seventh session).* CEDAW/C/57/D/34/2011, sprejet 21. februarja 2014. Dostopno prek: <http://juris.ohchr.org/Search/Details/1875> (22. marec 2010).
- 2014a. *Communication No. 47/2012, González Carreño v. Spain. Decision of the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women under the Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (fifty-eighth session).* CEDAW/C/58/D/47/2012, sprejet 16. julija 2014. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW/C/58/D/47/2012&Lang=en (22. marec 2010).
- 2014b. *General recommendation No. 31 of the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women/general comment No. 18 of the Committee on the Rights of the Child on harmful practices.* CEDAW/C/GC/31 – CRC/C/GC/18, sprejet 14. novembra 2014. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW/C/GC/31/CRC/C/GC/18&Lang=en (27. februar 2016).
- 2014c. *General recommendation No. 32 on the gender-related dimensions of refugee status, asylum, nationality and statelessness of women.* CEDAW/C/GC/32, sprejet 14. novembra 2014. Dostopno prek: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N14/627/90/PDF/N1462790.pdf?OpenElement> (27. februar 2016).
- 2014č. *Concluding observations: Cameroon. Combined fourth and fifth periodic report.* Fifty-seventh session. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fCMR%2fCO%2f4-5&Lang=en (15. februar 2016).
- 2014d. *Concluding observations: Finland. Seventh periodic report.* Fifty-seventh session. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fFIN%2fCO%2f7&Lang=en (15. februar 2016).
- 2014e. *Concluding observations: Ghana. Combined sixth and seventh periodic reports.* Fifty-ninth session. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fGHA%2fCO%2f6-7&Lang=en (15. februar 2016).

- 2014f. *Concluding observations: Belgium. Seventh periodic report.* Fifty-ninth session. Dostopno prek:
http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fBEL%2fCO%2f7&Lang=en (13. januar 2016).
- 2014g. *Concluding observations: Solomon Islands. Combined initial to third periodic reports.* Fifty-ninth session. Dostopno prek:
http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fSLB%2fCO%2f1-3&Lang=en (13. januar 2016).
- 2015. *Report of the inquiry concerning Canada of the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women under article 8 of the Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women.* CEDAW/C/OP.8/CAN/1, sprejet 30. marca 2015. Dostopno prek:
http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/CAN/CEDAW_C_OP-8_CAN_1_7643_E.pdf (22. marec 2010).
- 2015a. *Concluding observations: Saint Vincent and the Grenadines. Combined fourth to eighth periodic reports.* Sixty-first session. Dostopno prek:
http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW%2fC%2fVCT%2fCO%2f4-8&Lang=en (15. februar 2016).
- 2015b. *General recommendation No. 33 on women's access to justice.* CEDAW/C/GC/33, sprejet 3. avgusta 2015. Dostopno prek:
http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CEDAW/C/GC/33&Lang=en (27. februar 2016).
- 2015c. *Report of the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women. Decision 60/12.* CEDAW/C/2015/I/CRP, sprejet 16. februarja – 6. marca 2015. Dostopno prek:
http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_SED_60_23243_E.pdf (27. februar 2016).
- 2016. *General recommendation No. 34 on the rights of rural women.* CEDAW/C/GC/34, sprejet 4. marca 2016, advanced unedited version. Dostopno prek:
http://tbinternet.ohchr.org/Treaties/CEDAW/Shared%20Documents/1_Global/INT_CEDAW_GEC_7933_E.pdf (27. februar 2016).

- 2016a. *Follow-up to concluding observations*. Dostopno prek: http://tbinternet.ohchr.org/_layouts/TreatyBodyExternal/FollowUp.aspx?Treaty=CEDAW&Lang=en (16. marec 2016).
- Copelon, Rhonda. 2003. International Human Rights Dimensions of Intimate Violence: Another Strand in the Dialectic of Feminist Lawmaking. *Journal of Gender, Social Policy & the Law* 11 (2): 865–876. Dostopno prek: <https://www.wcl.american.edu/journal/genderlaw/11/copelon.pdf?rd=1> (12. april 2012).
- Corti, Ivanka. 2007. Relationships with UN conferences, specialized agencies, programs, and funds. V *The circle of empowerment: twenty-five years of the UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women*, ur. Hanna Beate Schöpp-Schilling in Cees Flinterman, 36–50. New York: The Feminist Press.
- Cusack, Simone A. in Rebecca J. Cook. 2009. Combating Discrimination Based on Sex and Gender. V *International Protection of Human Rights: A Textbook*, ur. Catarina Krause in Martin Scheinin, 205–226. Turku: Institute for Human Rights, Abo Akademi University. Dostopno prek: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=1499367 (3. januar 2010).
- Den Boer, Andrea. 2008. *Evaluating CEDAW's Impact on Women's Empowerment*. Paper presented at the International Studies Association Conference, San Francisco, CA, 26–29 March, 2008. Dostopno prek: http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/2/5/4/3/4/pages254343/p254343-1.php (27. februar 2016).
- Direktiva 2011/99/EU Evropskega parlamenta in Sveta o evropski odredbi o zaščiti*. Ur. l. EU L 338/2. Dostopno prek: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/SL/TXT/HTML/?uri=CELEX:32011L0099&from=EN> (27. februar 2016).
- Division for the Advancement of Women. 2007. *CEDAW 25 years 1982–2007. Committee on the Elimination of Discrimination Against Women*. Dostopno prek: http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/cdrom_cedaw/EN/files/cedaw25years/start.html (27. februar 2016).
- Edwards, Alice. 2011. *Violence against women under international human rights law*. New York: Cambridge University Press.
- Evatt, Elizabeth. 1991. Eliminating Discrimination Against Women: The Impact of the UN Convention. *Melbourne University Law Review* 18: 435–449. Dostopno prek: <http://www.law-lib.utoronto.ca/Diana/fulltext/evat.htm>. (18. marec 2012).

- Flinterman, Cees. 2007. Strengthening women's human rights through individual complaints. V *The circle of empowerment: twenty-five years of the UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women*, ur. Hanna Beate Schöpp-Schilling in Cees Flinterman, 286–297. New York: The Feminist Press.
- Goldscheid, Julie. 2006. Domestic and Sexual Violence As Sex Discrimination: Comparing American and International Approaches. Symposium Issue. Part II of the Fifth Annual Women and the Law Conference: the Global Impact of Feminist Legal Theory. *Thomas Jefferson Law Review*: 355–397. Dostopno prek: http://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=950127 (18. marec 2012).
- Gómez Isa, Felipe. 2003. The Optional Protocol for the Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women: Strengthening the Protection Mechanisms of Women's Human Rights. *Arizona Journal of International and Comparative Law* 20 (2): 291–321. Dostopno prek: <http://www.ajicl.org/AJICL2003/vol202/Gomez.pdf> (18. marec 2012).
- Goonsekere, Savitri. 2007. Universalizing women's human rights through CEDAW. V *The circle of empowerment: twenty-five years of the UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women*, ur. Hanna Beate Schöpp-Schilling in Cees Flinterman, 52–67. New York: The Feminist Press.
- Horvat, Dalida. 2016. Pogovor z vodjo programa SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja. Ljubljana, 11. marec.
- Human rights committee. 2008. *General Comment No. 33: The Obligations of States Parties under the Optional Protocol to the International Covenant on Civil and Political Rights*. CCPR/C/GC/33, sprejet 5. novembra 2008. Dostopno prek: <http://www2.ohchr.org/english/bodies/hrc/docs/CCPR.C.GC.33.pdf> (28. marca 2016)
- IWRAW Asia Pacific. 2005. *Our Rights Are Not Optional! Advocating for the implementation of the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW) through its Optional Protocol. A Resource Guide*. Kuala Lumpur: IWRAW Asia Pacific.
- 2005a. *The Validity of Reservations and Declarations to CEDAW: The Indian Experience*. Kuala Lumpur: IWRAW Asia Pacific. Dostopno prek: <http://ssrn.com/abstract=1146815> (13. julij 2012).
- 2009. *IWRAW Asia Pacific knowledge portal. Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women (CEDAW)*. Dostopno prek: <http://admin.iwraw->

- ap.org/plugins/tinyMCE/plugins/moxiemanager/data/files/CEDAW%3EWhat%20is%20CEDAW%3E CEDAW%20Principles/1%20cedaw-1.pdf (29. marec 2016).
- Jalušič, Vlasta in Dean Zagorac, ur. *Človekove pravice žensk: uvodna pojasnila in dokumenti*. Ljubljana: Društvo Amnesty International Slovenije, Mirovni inštitut.
- Joachim, Jutta M. 2007. *Agenda setting, the UN, and NGOs: gender violence and reproductive rights*. Washington, D. C.: Georgetown University Press.
- Keller, Linda M. 2004. The Convention on the Elimination of Discrimination Against Women: Evolution and (Non)Implementation Worldwide. *Thomas Jefferson Law Review* 27 (1): 35–43. Dostopno prek: <http://ssrn.com/abstract=1332170> (1. julij 2012).
- Kozmik, Vera in Tanja Salecl, ur. 1999. *Zakoni o enakih možnostih: primerjalna analiza*. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije, Urad za žensko politiko.
- Landsberg-Lewis, Ilana, ur. 1998. *Bringing Equality Home. Implementing the Convention on All Forms of Discrimination Against Women. CEDAW*. New York: United Nations Development Fund for Women. Dostopno prek: http://www.unifem.org/attachments/products/BringingEqualityHome_eng.pdf (20. september 2010).
- Leskošek, Vesna. 2014. Razvoj dela na področju nasilja nad ženskami v Sloveniji. V *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja*, ur. Špela Veselič, Dalida Horvat in Maja Plaz, 33–48. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.
- Lokar, Sonja. 2016. Pogovor s predsednico društva Evropska mreža za enakost spolov in Ženskega lobija Slovenije. Ljubljana, 1. april.
- Meron, Theodor. 1990. Enhancing the Effectiveness of the Prohibition of Discrimination Against Women. *The American Journal of International Law* 84 (1): 213–217. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/2203022> (22. junij 2012).
- Mertus, Julie A. 2011. Road Blocks, Blind Spots, Speed Bumps: A Feminist Look at the Post-9/11 Landscape for NGOs. V *Feminist Perspectives on Contemporary International Law: Between Resistance and Compliance?*, ur. Sari Kouvo in Zoe Pearson, 97–108. Oxford, Portland: Oñati International Series in Law and Society.
- Neubauer, Vijolica, ur. 1996. *Svetovna konferenca o ženskah (4; 1995; Beijing)*. Poročilo o četrti svetovni konferenci o ženskah, Peking, 4. – 15. september 1995. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije, Urad za žensko politiko.

- 1997. *Konvencija o odpravi vseh oblik diskriminacije žensk: uresničevanje določil konvencije v Republiki Sloveniji*. Ljubljana: Vlada Republike Slovenije, Urad za žensko politiko.
- Office of the High Commissioner for Human Rights. 2016. *Human Rights Bodies – Complaints Procedures*. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/TBPetitions/Pages/HRTBPetitions.aspx#interstate> (29. februar 2016).
- 2016a. *Special Procedures of the Human Rights Council*. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/SP/Pages/Introduction.aspx> (6. april 2016).
- 2016b. *Special Rapporteur on trafficking in persons, especially women and children*. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/Issues/Trafficking/Pages/TraffickingIndex.aspx> (6. april 2016).
- 2016c. *Committee on the Elimination of Discrimination Against Women. Membership*. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CEDAW/Pages/Membership.aspx> (6. april 2016).
- Plaz, Maja. 2014. Nasilje nad ženskami v partnerskih in sorodstvenih odnosih. V *Priročnik za delo z ženskami in otroki z izkušnjo nasilja*, ur. Špela Veselič, Dalida Horvat in Maja Plaz, 73–91. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.
- Schöpp-Schilling, Hanna Beate. 2007. The nature and scope of the convention. V *The circle of empowerment: twenty-five years of the UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women*, ur. Hanna Beate Schöpp-Schilling in Cees Flinterman, 10–29. New York: The Feminist Press.
- Special Rapporteur on Violence Against Women. 1999. *Integration of the human rights of women and the gender perspective. Violence against women. Violence against women in the family. Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Ms. Radhika Coomaraswamy, submitted in accordance with Commission on Human Rights resolution 1995/85*. E/CN.4/1999/68, sprejet 10. marca 1999. Dostopno prek: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G99/113/54/PDF/G9911354.pdf?OpenElement> (24. marec 2016).

- 2006. *Integration of the human rights of women and the gender perspective: Violence against women. The due diligence standard as a tool for the elimination of violence against women. Report of the Special Rapporteur on violence against women, its causes and consequences, Yakin Ertürk.* E/CN.4/2006/61, sprejet 20. januarja 2006. Dostopno prek: <http://www.refworld.org/pdfid/45377afb0.pdf> (24. marec 2016).
- Steiner, Henry J., Philip Alston in Ryan Goodman. 2007. *International Human Rights in Context. Law, Politics, Morals.* New York: Oxford University Press Inc.
- Sullivan, Donna J. 1994. Women's Human Rights and the 1993 World Conference on Human Rights. *The American Journal of International Law* 88 (1): 152–167. Dostopno prek: <http://www.jstor.org/stable/2204032> (21. junij 2012).
- Tavares da Silva, Maria Regina in Yolanda Ferrer Gómez. 2007. The Juárez murders and the inquiry procedure. V *The circle of empowerment: twenty-five years of the UN Committee on the Elimination of Discrimination Against Women*, ur. Hanna Beate Schöpp-Schilling in Cees Flinterman, 298–308. New York: The Feminist Press.
- UNIFEM. 2009. *About the Convention.* Dostopno prek: http://www.unifem.org/cedaw30/about_cedaw/ (18. december 2009).
- UN Secretary-General. 2006. *In-depth study on all forms of violence against women. Report of the Secretary-General.* A/61/122/Add.1, sprejet 6. julija 2006. Dostopno prek: <https://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N06/419/74/PDF/N0641974.pdf?OpenElement> (6. marec 2016).
- UN Women. 2016. *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women. History of the Optional Protocol.* Dostopno prek: <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/protocol/history.htm> (29. februar 2016).
- 2016a. *World Conferences on Women.* Dostopno prek: <http://www.unwomen.org/en/how-we-work/intergovernmental-support/world-conferences-on-women> (6. april 2016).
- Urad vlade Republike Slovenije za enake možnosti. 2007. *Sto besed za enakost. Slovar izrazov o enakosti žensk in moških.* Dostopno prek: <http://www.arhiv.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/PrirocnikStoBesed.pdf> (4. april 2016).

- Veselič, Špela. 2002. *Nasilje nad ženskami in njegova obravnava v instrumentih mednarodnega prava. Diplomsko delo*. Ljubljana: Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede.
- 2004. Nasilje nad ženskami v družini – najpogostejša oblika nasilja nad ženskami. V *Človekove pravice žensk: uvodna pojasnila in dokumenti*, ur. Vlasta Jalušič in Dean Zagorac, 179–211. Ljubljana: Društvo Amnesty International Slovenije, Mirovni inštitut.
- Veselič, Špela in Katja Matko. 2014. *Analiza usklajenosti nacionalnih standardov, zakonodaje in javnih politik s Konvencijo Sveta Evrope o preprečevanju nasilja nad ženskami in nasilja v družini ter o boju proti njima*. Ljubljana: Društvo SOS telefon za ženske in otroke – žrtve nasilja.
- Združeni narodi. Generalna skupščina. 1967. *Declaration on the Elimination of Discrimination Against Women*. A/RES/2263(XXII), sprejeta 7. novembra 1967. Dostopno prek: <http://www.refworld.org/docid/3b00f05938.html> (5. april 2016).
- 1976. *Report of the world conference of the international women's year. Mexico City 19 June – 2 July 1975*. E/CONF.66/34, sprejet 19. junija – 2. julija 1975. Dostopno prek: <http://www.un.org/womenwatch/daw/beijing/otherconferences/Mexico/Mexico%20conference%20report%20optimized.pdf> (22. december 2009).
- 1979. *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women*. A/RES/34/180, sprejeta 18. decembra 1979. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/Documents/ProfessionalInterest/cedaw.pdf> (22. december 2009).
- 1993. *Vienna Declaration and Programme of Action. Adopted by the World Conference on Human Rights in Vienna on 25 June 1993*. Resolucija U. N. Doc. A/CONF.157/23, sprejeta 25. junija 1993. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/Vienna.aspx> (27. februar 2016).
- 1993a. *Declaration on the Elimination of Violence Against Women*. A/RES/48/104, sprejeta 20. decembra 1993. Dostopno prek: <http://www.un.org/documents/ga/res/48/a48r104.htm> (27. februar 2016).
- 1995. *Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, adopted by the General Assembly of the United Nation on 18 December 1979. Proposed amendment to Article 20, Paragraph 1*. C.N.373.1994.TREATIES-8 (Depositary Notification), sprejeto 22. januarja 1995. Dostopno prek:

- <https://treaties.un.org/doc/Publication/CN/1994/CN.373.1994-Eng.pdf> (27. februar 2016).
- 1995a. *Meeting of the States parties to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women, Report of the states parties.* CEDAW/SP/1995/2, sprejeto 22. maja 1995. Dostopno prek: https://treaties.un.org/Pages/ViewDetails.aspx?src=TREATY&mtdsg_no=IV-8-a&chapter=4&lang=en (27. februar 2016).
- 1998. *Report of the Committee on the Elimination of Discrimination Against Women (Eighteenth and nineteenth sessions).* Supplement No. 38 (A/5/38/Rev.1), sprejeto 14. maja 1998. Dostopno prek: <http://www.un.org/womenwatch/daw/cedaw/reports/18report.pdf> (2. april 2016).
- 1999. *Optional Protocol to the Convention on the Elimination of All Forms of Discrimination Against Women.* A/RES/54/4, sprejet 6. oktobra 1999. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/OPCEDAW.aspx> (28. februar 2016).
- 2000. *Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons Especially Women and Children, supplementing the United Nations Convention against Transnational Organized Crime.* Resolucija 55/25, sprejeta 15. novembra 2000. Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/ProfessionalInterest/Pages/ProtocolTraffickingInPersons.aspx> (16. marec 2016).
- 2006. 60/251. *Human Rights Council.* A/RES/60/251, sprejeta 3. aprila 2006. Dostopno prek: http://www.upr-info.org/sites/default/files/general-document/pdf/a_res_60_251_e.pdf (16. marec 2016).
- 2016. *Committee on the Elimination of Discrimination Against Women. General Recommendations.* Dostopno prek: <http://www.ohchr.org/EN/HRBodies/CEDAW/Pages/Recommendations.aspx> (29. februar 2016).
- Zwingel, Susanne. 2005. *How do international women's rights norms become effective in domestic contexts? An analysis of the Convention on the Elimination of all Forms of Discrimination Against Women (CEDAW).* Dostopno prek: <http://www-brs.ub.ruhr-uni-bochum.de/net/html/HSS/Diss/ZwingelSusanne/diss.pdf> (9. januar 2016).